

Izvješće o financijskoj stabilnosti

2015

IZDAVAČ

Centralna banka Bosne i Hercegovine
Maršala Tita 25, 71000 Sarajevo
tel. (387 33) 278 100
faks (387 33) 278 299
Internet: www.cbbh.ba
e-mail: publications@cbbh.ba

Za sve informacije u vezi sa ovom publikacijom kontaktirati sa:
Odjeljenjem za finacijsku stabilnost

Uredništvo:
dr. Senad Softić
dr. Milica Lakić
mr. Ernadina Bajrović
Vesna Papić
Dejan Kovačević
dr. Belma Čolaković
mr. Amir Hadžiomeragić

Priprema za štampu:
Aleksandar Sikiraš

Tisak:
Graficar s.p. Doboj

Tiraž:
40 primjeraka

Publiciranje i umnožavanje u obrazovne i nekomercijalne
svrhe je dozvoljeno uz obavezno navođenje izvora.

© Centralna banka Bosne i Hercegovine | sva prava zadržana

ISSN 1840-412X

Kazalo

■	Kratice	6
■	Uvod	7
■	Izvršni sažetak	8
■	1. Trendovi i rizici iz međunarodnog okruženja	10
	1.1 Trendovi u međunarodnom okruženju	10
	1.2 Pregled glavnih rizika u EU i eurozoni	13
	1.2.1 Učinci na bankarski sektor	13
	1.2.2 Učinci na realnu ekonomiju	15
■	2. Trendovi i potencijalni rizici u BiH	18
	2.1 Fiskalna pozicija zemlje	18
	2.2 Financiranje deficita tekućeg računa	21
	2.3 Spor oporavak realnog sektora	24
■	3. Kućanstva	27
■	4. Poduzeća	37
■	5. Financijski posrednici	44
	5.1. Bankarski sektor	44
	Testovi na stres	52
	5.2 Nebankarski finansijski sektor	55
■	6. Financijska infrastruktura	58
	6.1 Platni sustavi	58
	6.2 Regulatorni okvir	59
	Statistički dodatak	63

Tablice:

- Tablica 1.1: Realni BDP, godišnja stopa rasta
- Tablica 2.1: Plan otplate stand-by aranžmana prema MMF-u
- Tablica 2.2: Potraživanja banaka od sektora vlade
- Tablica 3.1: Potraživanja od stanovništva, kartice
- Tablica 3.2: Iskorišteni limit po debitnim karticama
- Tablica 3.3: Krediti stanovništvu, ročna i valutna struktura
- Tablica 4.1: Krediti poduzećima – ročna i valutna struktura ostatka duga
- Tablica 5.1: Vrijednost imovine financijskih posrednika
- Tablica 5.2: Pojednostavljena bilanca komercijalnih banaka
- Tablica 5.3: Osnovne karakteristike bankarskog sektora
- Tablica 5.4: Osnovne makroekonomske pretpostavke
- Tablica 5.5: Rezultati testova na stres
- Tablica 6.1: Platni sustav
- Tablica 6.2: Koncentracija transakcija u međubankarskom platnom prometu (HHI)

Slike:

- Slika 1.1: Cijena zlata i tečaj EUR prema USD, CHF i GBP
- Slika 1.2: Cijene hrane i nafte
- Slika 1.3: Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima u odabranim zemljama EU
- Slika 1.4: Kretanje cijena dionica banaka majki domaćih banaka
- Slika 1.5: Promjene javnog duga u postocima BDP-a u 2015. godini
- Slika 1.6: Raspon u odnosu na desetogodišnje njemačke državne obveznice
- Slika 1.7: Stopa nezaposlenosti u EU
- Slika 1.8: Izvoz BiH u zemlje glavne trgovinske partnere
- Slika 2.1: Javni dug BiH, u postocima BDP-a
- Slika 2.2: Sektorska struktura namjene kredita po osnovi „novog” duga
- Slika 2.3: Financiranje deficita tekućeg računa
- Slika 2.4: Trgovinska bilanca po industrijskim grupacijama
- Slika 2.5: Devizne rezerve i tokovi stranih investicija u bankarski sektor
- Slika 2.6: Promjene u indeksu potrošačkih cijena
- Slika 2.7: Promjene u razini potrošačkih cijena
- Slika 2.8: Stope rasta prosječne neto plaće i nezaposlenosti
- Slika 2.9: Prosječne nominalne i realne neto plaće
- Slika 2.10: Promjene u broju zaposlenih po djelatnostima
- Slika 3.1: Prosječna realna neto plaća po radno aktivnom stanovniku
- Slika 3.2: Indeks cijena nekretnina
- Slika 3.3: Potraživanja od stanovništva prema tipu zaduženja na kraju 2015.
- Slika 3.4: Krediti stanovništvu po namjeni i kreditni rast
- Slika 3.5: Nekvalitetni krediti u sektoru stanovništva po namjeni
- Slika 3.6: Nekvalitetni u ukupnim kreditima stanovništvu

Slika 3.7: Tromjesečna stopa defaulta
Slika 3.8 Stopa defaulta po bankama u 2015. godini
Slika 3.9: Novoodobreni krediti i prosječne ponderirane aktivne kamatne stope
Slika 3.10: Prosječne kamatne stope na dugoročne kredite stanovništvu odobrene u 2015.
Slika 3.11: Kamatne stope na novoodobrene dugoročne kredite prema obujmu kreditiranja stanovništva
Slika 3.12: Depoziti stanovništva
Slika 3.13: Kamatne stope na kratkoročne i dugoročne depozite
Slika 3.14: Valutna struktura kredita stanovništvu na kraju 2015. godine
Slika 3.15: Zaduzenost stanovništva u CHF valuti
Slika 4.1: Potraživanja od poduzeća prema tipu zaduženja na kraju 2015.
Slika 4.2: Potraživanja od poduzeća prema tipu i djelatnosti
Slika 4.3: Klasifikacija i ročnost kredita poduzećima u 2015.
Slika 4.4: Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima poduzećima, po djelatnostima
Slika 4.5: Stopa defaulta po bankama u 2015. godini
Slika 4.5: Kamatne stope na kredite poduzećima, po bankama
Slika 5.1: Promjena najvažnijih stavki bilance bankarskog sektora
Slika 5.2: Tokovi strane pasive u bankarskom sektoru
Slika 5.3: Ročna struktura ukupnih depozita po preostaloj ročnosti
Slika 5.4: Aktiva bankarskog sektora
Slika 5.5: Struktura regulatornog kapitala
Slika 5.6: Kvaliteta kreditnog portfelja, Q4 2015
Slika 5.7: Pokazatelji profitabilnosti
Slika 5.8: Pokazatelji likvidnosti
Slika 5.9: Ukupne dokapitalizacijske potrebe i udio nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima
Slika 6.1: Udio banaka u međubankarskom platnom prometu u 2015. godini

Tekstni okvir:

Tekstni okvir 1: Rizik koncentracije u bankarskom sektoru BiH
Tekstni okvir 2: Projiciranje kreditnog rasta
Tekstni okvir 3: Nadogradnja regulatornog okvira u BiH u skladu sa Strategijama za uvođenje „Međunarodnog sporazuma za mjerenje kapitala i standardima kapitala“

Statistički dodatak:

Tablica A1: Promjene suverenog rejtinga
Tablica A2: Indeks cijena nekretnina
Tablica A3: Pregled najvećih dužnika po klasičnim kreditima
Tablica A4: Pregled potraživanja od poduzeća po tipu i djelatnosti
Tablica A5: Statusne promjene u bankama u razdoblju od 2001. do 2016. godine
Tablica A6: Stanje nevladinog vanjskog duga po NACE Rev 2 klasifikaciji djelatnosti dužnika
Tablica A7: Glavne stavke vanjskotrgovinske razmjene roba

Kratice

ABRS	Agencija za bankarstvo Republike Srpske	FSR	Izvešće o finacijskoj stabilnosti (Financial Stability Report)
AQR	Procjena kvalitete aktive (Asset Quality Review)	GBP	Britanska funta
KM/BAM	Konvertibilna marka	GRECO	Grupa država protiv korupcije (Group of States against Corruption)
BDP	Bruto domaći proizvod	HHI	Herfindahl–Hirschman Indeks
BHAS	Agencija za statistiku BiH	IBRD	Međunarodna banka za obnovu i razvoj (International Bank for Reconstruction and Development)
BiH	Bosna i Hercegovina	IDA	Međunarodna asocijacija za razvoj (International Development Association)
BLSE	Banjalučka burza		
CBBiH	Centralna banka Bosne i Hercegovine		
CHF	Švicarski franak		
CPI	Indeks potrošačkih cijena		
CPU	Currency Pool Unit		
CRD IV	EU Direktiva o kapitalnim zahtjevima (Capital Requirements Directive)	ILO	Međunarodna organizacija rada (International Labor Organization)
SRK	Središnji registar kredita	JPY	Japanski jen
CRR	Regulativa o kapitalnim zahtjevima (Capital Requirements Regulations)	KWD	Kuvajtski dinar
EBA	Europska bankarska agencija (European Banking Authority)	MFT BiH	Ministarstvo financija i trezora BiH
EBRD	Europska banka za obnovu i razvoj (European Bank for Reconstruction and Development)	MKO	Mikrokreditne organizacije
		MMF	Međunarodni monetarni fond
		MONEYVAL	Komitet Vijeća Europe za evaluaciju borbe protiv pranja novca i financiranja terorističkih aktivnosti
ECB	Europska središnja banka	NPL	Nekvalitetni krediti (Nonperforming loans)
EFTA	Europska asocijacija za slobodnu trgovinu (European Free Trade Association)	OPEC	Organizacija zemalja izvoznica nafte
		PPS	Standard kupovne moći (Purchasing Power Standard)
EIB	Europska investicijska banka (European Investment Bank)	RS	Republika Srpska
ESRB	Europski odbor za sustavne rizike (European Systemic Risk Board)	RTGS	Bruto poravnanje u realnom vremenu (Real Time Gross Settlement)
EU	Europska unija	S&P	Standard & Poor's
EUR	Euro	SAD	Sjedinjene Američke Države
FATF	Radna grupa za finacijske mjere protiv pranja novca (Financial Action Task Force)	SASE	Sarajevska burza
		SBA	Stand-by aranžman
		SDR	Specijalna prava vučenja
FBA	Agencija za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine	SEE	Jugoistočna Europa (South-Eastern Europe)
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine	SNB	Narodna banka Švicarske
FED	Sustav federalnih rezervi	TLTRO	Targetirane dugoročne operacije refinanciranja
FSAP	Program procjene finacijskog sektora (Financial Sector Assessment Program)	USD	Američki dolar

Zemlje

AT	Austrija	GB	Velika Britanija	RS	Srbija
BE	Belgija	GR	Grčka	SI	Slovenija
BG	Bugarska	HR	Hrvatska	SK	Slovačka
CY	Kipar	IE	Irska	TR	Turska
ES	Španjolska	IT	Italija		
FR	Francuska	PT	Portugal		

Uvod

Pod financijskom stabilnošću Centralna banka Bosne i Hercegovine (CBBiH) podrazumijeva stanje u kojem financijski sustav može apsorbirati šokove bez značajnih poremećaja u svom trenutačnom i budućem funkcioniranju i čije funkcioniranje nema negativne utjecaje na ekonomiju.

Mandat CBBiH za praćenje stabilnosti financijskog sustava neizravno proizlazi iz Zakona o CBBiH. CBBiH ima aktivnu ulogu u razvoju i implementaciji politike stabilnosti i održivog ekonomskog rasta Bosne i Hercegovine (BiH), kroz osiguranje stabilnosti domaće valute i ukupne financijske i ekonomske stabilnosti u zemlji. Jedna od temeljnih zadaća CBBiH je uspostava i održavanje odgovarajućih platnih i obračunskih sustava kao dijela financijske infrastrukture. CBBiH doprinosi očuvanju financijske stabilnosti kroz zakonom utvrđenu nadležnost koordinacije djelatnosti entitetskih agencija za bankarstvo. CBBiH, u skladu s odlukom Upravnog vijeća, sudjeluje u radu međunarodnih organizacija koje rade na učvršćivanju financijske i ekonomske stabilnosti kroz međunarodnu monetarnu suradnju. Aktivnosti CBBiH na polju praćenja stabilnosti financijskog sustava obuhvataju i specijaliziranu komunikaciju s relevantnim međunarodnim i domaćim institucijama kojom se osigurava kontinuitet procesa praćenja sustavnih rizika. Doprinos očuvanju financijske stabilnosti CBBiH daje u okviru članstva u Stalnom komitetu za financijsku stabilnost BiH.

Publiciranjem Izvješća o financijskoj stabilnosti (FSR) CBBiH nastoji doprinijeti financijskoj stabilnosti u BiH kroz:

Unapređenje razumijevanja i poticanje dijaloga o rizicima za financijske posrednike u makroekonomskom okruženju;

Upozoravanje financijskih institucija i drugih sudionika na tržištu na mogući kolektivni utjecaj njihovih pojedinačnih akcija;

Stvaranje konsenzusa o financijskoj stabilnosti i poboljšanje financijske infrastrukture.

Iako je fokus FSR-a na događajima iz 2015. godine, obuhvat FSR-a je proširen i na najvažnija događanja iz prve polovine 2016. godine, u skladu s dostupnim podacima u vrijeme njegove izrade. FSR za 2015. godinu je organiziran po poglavljima kako slijedi. U izvršnom sažetku su naglašeni najvažniji rizici po stabilnost financijskog sustava. U prvom poglavlju su

predstavljani glavni trendovi i rizici iz međunarodnog okruženja. U sklopu ovog poglavlja posebno su izdvojeni glavni rizici iz EU i eurozone, te su opisani učinci ovih rizika na bankarski sektor i realnu ekonomiju ovog geografskog područja, a neizravno i učinci na bankarski sektor i realnu ekonomiju BiH. Drugo poglavlje daje pregled trendova i potencijalnih rizika iz domaćeg okruženja koji su identificirani kao prijetnja stabilnosti financijskog sustava. Treće poglavlje ilustrira učinke rizika identificirane u prethodnim poglavljima na potraživanja od stanovništva. Fokus četvrtog poglavlja su učinci identificiranih rizika na sektor pravnih osoba. U petom poglavlju se ocjenjuju učinci rizika na stabilnost financijskog sektora, sa fokusom na bankarski sektor. Testovi na stres su sastavni dio petog poglavlja FSR-a i služe kako bi se utvrdila sposobnost bankarskog sektora da apsorbira ekstremne, ali ipak moguće šokove iz makroekonomskog okruženja. Šesto poglavlje ilustrira osnovne trendove u financijskoj infrastrukturi: platnim sustavima i regulatornom okviru.

FSR za 2015. godinu sadrži i tri tekstna okvira u kojima su detaljnije obrađene aktualne teme, o kojima je bilo riječi u glavnom dijelu teksta. U okviru poglavlja pet, u dijelu Bankarski sektor nalazi se Tekstni okvir 1 u kojem su predstavljeni rezultati analize rizika koncentracije u bankarskom sektoru BiH. U istom poglavlju, u dijelu Testovi na stres, u Tekstnom okviru 2 ukratko je prezentiran model kreditnog rasta CBBiH čiji se rezultati, odnosno projekcije kreditnog rasta, koriste u testovima na stres CBBiH. U Tekstnom okviru 3 koji je sastavni dio poglavlja Financijska infrastruktura opisane su aktivnosti na nadogradnji regulatornog okvira u BiH u skladu sa Strategijama za uvođenje „Međunarodnog sporazuma za mjerenje kapitala i standardima kapitala“.

Na kraju, potrebno je naglasiti da se FSR bavi isključivo pitanjima od značaja za sustavni rizik, jer je nadzor poslovanja financijskih posrednika, u skladu s važećim zakonima u BiH, zadatak nadležnih supervizora za financijski sektor. Njegov osnovni cilj je da ukaže na rizike koji dolaze iz financijskog sustava, kao i makroekonomskog okruženja, te procijeni sposobnost sustava da apsorbira te šokove.

Izvršni sažetak

Usporavanje rasta globalne ekonomije pod utjecajem usporenog rasta ekonomija u razvoju, nastavak deflatornih pritisaka, jačanje geopolitičkih rizika, te intenzivna provedba nekonvencionalnih mjera monetarne politike vodećih središnjih banaka uključujući ECB te središnje banke Švicarske, Kine i Japana, neke su od osnovnih karakteristika globalne ekonomije u 2015. Početak 2016. godine obilježila su previranja na svjetskim financijskim tržištima uslijed zabrinutosti ulagača u vezi s ekonomskim rastom zemalja u razvoju, rekordno niskih kamatnih stopa, te pada cijena nafte i sirovina. Odluka Velike Britanije da napusti EU, izglasana na referendumu u lipnju 2016. godine, izazvala je novi val snažnih turbulencija na financijskim tržištima, kao i veliku političku neizvjesnost u Europi.

Među najznačajnijim rizicima u eurozoni izdvajaju se: neujednačen i spor ekonomski oporavak zemalja eurozone, nastavak deflatornih pritisaka, slabljenje učinaka mjera fiskalne konsolidacije poduzetih nakon dužničke krize, ograničen napredak u provođenju strukturnih reformi i smanjenju javnog duga pojedinih zemalja kao i jačanje političkih rizika unutar EU i eurozone. Mjere ekspanzivne monetarne politike koje ECB provodi u posljednje dvije godine rezultirale su blagim oporavkom kreditiranja realnog sektora u drugoj polovini 2015. godine i prvoj polovini 2016. godine, ali su s druge strane negativno utjecale na kamatne marže banaka. Niska profitabilnost u kombinaciji sa i dalje visokom razinom nekvalitetnih potraživanja u pojedinim zemljama eurozone ograničava kreditni potencijal banaka kao i njihovu sposobnost za dalje jačanje kapitalnih pozicija, odnosno formiranje zaštitnih slojeva kapitala. Uslijed pojačane percepcije rizika investitora zbog izostanka očekivanog oporavka u realnom i bankarskom sektoru, u drugoj polovini 2015. godine došlo je do značajnog pada cijena dionica banaka iz eurozone, a trend pada cijena dionica banaka nastavljen je čak nešto jačim intenzitetom i u 2016. godini. Najveći pad cijena dionica pretrpjele su banke iz zemalja sa značajnom razinom sustavnog rizika u bankarskom sektoru, Grčke i Italije.

Unatoč pozitivnim kretanjima u bh. ekonomiji u 2015. godini koja se ogledaju kroz rast realnog BDP-a, rast industrijske proizvodnje, smanjenje trgovinskog deficita, kao i realiziranom fiskalnom suficitu, rizici iz domaćeg okruženja po financijsku stabilnost nisu značajnije ublaženi. Rast unutarnjeg i vanjskog javnog duga, slab oporavak domaće potrošnje, kontinuirano loši pokazatelji životnog standarda, te odsustvo značajnijeg investicijskog ciklusa u zemlji i dalje

predstavljaju značajnu prijetnju za stabilnost bh. financijskog sektora. Rizik za fiskalnu održivost je i dalje prisutan uslijed očekivanih pritisaka otplate javnog duga u narednim godinama, naročito uzimajući u obzir izostanak kreditnih aranžmana sa međunarodnim financijskim institucijama. Uslijed identificiranih fiskalnih slabosti i političke situacije u zemlji, suvereni rejting BiH se, prema ocjenama vodećih agencija za rejting, i dalje nalazi u zoni špekulativne kreditne sposobnosti, s visokim kreditnim rizikom. Deflatorna kretanja na globalnoj razini utjecala su na smanjenje vrijednosti uvoza i osnovni su razlog smanjenja trgovinskog deficita. Smanjenje trgovinskog deficita i manji iznos dospjelih obveza za servisiranje inoduga u 2015. godini, kao i slabiji intenzitet razduživanja bankarskog sektora prema inozemstvu u odnosu na prethodnu godinu, pozitivno su utjecali na razinu deviznih rezervi.

U sektoru kućanstava se i dalje kao dominantan rizik izdvaja slaba domaća potražnja. Ostvareni pozitivni trendovi iz realnog sektora u 2015. godini nisu bili dovoljni za značajnije jačanje domaće potrošnje. I pored rasta kredita stanovništvu kod komercijalnih banaka nije zabilježen značajniji rast ukupne zaduženosti kućanstava. Na tržištu nekretnina su zabilježene pojačane aktivnosti u odnosu na prethodne godine koje je karakterizirala slaba potražnja i mali obujam prometa nekretninama, ali se one ne mogu objasniti poboljšanim životnim standardom stanovništva, s obzirom na to da pokazatelji sa tržišta rada i dalje ukazuju na nizak životni standard stanovništva.

Oporavak ekonomske aktivnosti u zemlji, također nije bio dovoljan da u većoj mjeri umani razinu kreditnog rizika prisutnu u sektoru nefinancijskih poduzeća, te je visok udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima i dalje jedno od osnovnih obilježja ovog sektora. Uslijed jačanja inozemne tražnje i poboljšanja izvozne aktivnosti domaćih gospodarstvenih subjekata, kao i oporavka industrijske proizvodnje u zemlji, prisutne su naznake pozitivnih kretanja u kreditnoj aktivnosti ovog sektora. Ipak, dugo trajano razdoblje stagnacije ekonomske aktivnosti u zemlji, odsustvo značajnijeg investicijskog ciklusa i slaba domaća potražnja sprečavaju snažniju kreditnu ekspanziju u sektoru nefinancijskih poduzeća. S aspekta troškova financiranja, 2015. godina bila je povoljna za korporativni sektor, budući da je trend snižavanja kamatnih stopa na domaćem bankarskom tržištu nastavljen i u ovoj godini.

Stabilnost bankarskog sektora BiH zadržana je tijekom 2015. i u prvoj polovini 2016. godine. Materijalizacija idiosinkretičnih rizika u nekoliko manjih banaka, nije značajnije utjecala na stabilnost bankarskog sektora, tako da je sektor i dalje adekvatno kapitaliziran i likvidan. Uslijed akumuliranih rizika, nekoliko banaka iskazalo je značajne gubitke u poslovanju u četvrtom tromjesečju 2015, zbog čega je dobit cjelokupnog bankarskog sektora znatno niža u odnosu na prethodnu godinu. Zabilježeni gubici u ovim bankama, uz istodobni početak primjene strožih regulatornih odredbi koje se odnose na promjene u priznavanju stavki kapitala odrazili su se na nižu kapitaliziranost bankarskog sektora. Likvidnost bankarskog sektora je relativno visoka, ali je slabljenje likvidnosnih pozicija u pojedinim bankama utjecalo na nešto niže vrijednosti pokazatelja likvidnosti u odnosu na prethodnu godinu. Kreditni rizik, koji predstavlja dominantan rizik u bankarskom sektoru BiH i dalje je pojačan, te se ne može očekivati njegovo značajnije slabljenje sve dok ne dođe do značajnijeg oporavka ekonomske aktivnosti u zemlji. Uz kreditni rizik, značajan izvor rizika predstavlja i rizik razduživanja bh. banaka prema matičnim bankarskim grupacijama, koji je bio prisutan i u 2015. godini. Slaba kreditna aktivnost je i dalje jedna od karakteristika domaće ekonomije. Kreditni rast je u najvećoj mjeri determiniran kreditnom aktivnošću u sektoru stanovništva, dok sektor nefinancijskih poduzeća bilježi veoma skromne stope kreditnog rasta. Uslijed relativno slabe

potražnje ovog sektora, banke povećavaju izloženost prema sektoru vlade. I pored postojećih rizika i niske razine ekonomske aktivnosti, rezultati testova na stres koje je provela CBBiH pokazali su da je bankarski sektor u stanju apsorbirati pretpostavljene šokove iz makroekonomskog okruženja.

U skladu sa svojom zakonskom obvezom, CBBiH je u 2015. godini nastavila uspješno podržavati funkcije platnog prometa putem suvremenih obračunskih i platnih sustava za izvršavanje međubankarskih transakcija. Održavanjem Središnjeg registra kredita s dnevno ažurnim podacima, CBBiH je omogućila financijskim institucijama bolje upravljanje kreditnim rizikom kroz praćenje kreditne izloženosti i kreditne historije klijenata. Također, održavajući Jedinствeni registar transakcijskih računa i jedinstvenu bazu podataka svih blokiranih računa poslovnih subjekata u BiH, poslovnim subjektima je omogućen uvid u status njihovih postojećih ili potencijalnih poslovnih partnera.

U 2015. godini i prvoj polovini 2016. godine domaće institucije nastavile su s aktivnostima na izmjenama i dogradnji regulatornog okvira koji uređuje poslovanje financijskog sektora BiH u cilju usklađivanja sa najboljim europskim praksama kao i poboljšanja poslovnog okruženja financijskih posrednika.

1. Trendovi i rizici iz međunarodnog okruženja

Svrha ovog poglavlja je da ukaže na najznačajnije rizike u međunarodnom okruženju. Rizici iz makroekonomskog okruženja promatraju se s aspekta učinaka koje mogu imati na bankarski sektor zemalja eurozone (potpoglavlje 1.2.1) kao i s aspekta učinaka na realni sektor zemalja eurozone (potpoglavlje 1.2.2). U narednim poglavljima razmatra se utjecaj identificiranih rizika iz međunarodnog okruženja na realnu ekonomiju i bankarski sektor BiH.

1.1 Trendovi u međunarodnom okruženju

Usporavanje rasta globalne ekonomije pod utjecajem usporenog rasta ekonomija u razvoju, nastavak deflatornih pritisaka, jačanje geopolitičkih rizika, te intenzivna provedba nekonvencionalnih mjera monetarne politike vodećih središnjih banaka, neke su od temeljnih karakteristika globalne ekonomije u 2015. Početak 2016. godine obilježila su priviranja na svjetskim financijskim tržištima uslijed zabrinutosti ulagača u vezi s ekonomskim rastom zemalja u razvoju, rekordno niskih kamatnih stopa te pada cijena nafte i sirovina. Odluka Velike Britanije da napusti EU, izglasana na referendumu u lipnju 2016. godine, izazvala je novi val snažnih turbulencija na financijskim tržištima, kao i veliku političku neizvjesnost u Europi.

Tijekom 2015. godine došlo je do usporavanja rasta globalne ekonomije u odnosu na prethodnu godinu, a stopa rasta iznosila je 3,1%. Na usporeni rast ekonomske aktivnosti u najvećoj mjeri utjecalo je usporavanje rasta zemalja u razvoju, a posebno kineske ekonomije, daljnji pad cijena nafte i ostalih roba na svjetskom tržištu, smanjenje investicija i obujma međunarodne trgovine kao i jačanje geopolitičkih rizika. Ekonomija Kine, koja je proteklih godina bila pokretač globalnog rasta, je u 2015. godini zabilježila stopu rasta od 6,9%, što predstavlja najniži rast u posljednjih 25 godina. Usporeni rast kineske ekonomije odrazio se i na ekonomski rast drugih zemalja u razvoju kroz kanale trgovine, pa je tako stopa rasta zemalja u razvoju manja za 0,6% u odnosu na 2014. godinu i iznosi 4,0%. Na globalnu ekonomsku aktivnost značajno se odrazila i recesija u Rusiji. Međunarodne ekonomske sankcije, u kombinaciji sa padom cijena nafte i deprecijacijom rublje u odnosu na dolar, uzrokovale su najveći pad BDP-a ove zemlje od 2009. godine (-3,7%). Prema procjenama MMF-a, oporavak ruske ekonomije će biti dugotrajan proces, a očekuje se nastavak recesije u 2016, dok se u 2017. godini predviđa blagi rast od 1,1%.

I pored mjera ekspanzivne monetarne politike ECB-a, u 2015. godini je nastavljen slab i neravnomjeran oporavak zemalja eurozone. Stopa rasta zemalja eurozone u 2015. godini je iznosila 1,6%, što je u skladu sa projekcijama MMF-a iz listopada 2015, a očekuje se da će se ovakva dinamika rasta nastaviti i u 2016. godini. Irska je i dalje najbrže rastuća ekonomija eurozone, a pored Irske značajan rast ekonomske aktivnosti u 2015. godini ostvarila je Španjolska (3,2%). S druge strane, ekonomije Francuske i Italije bilježe postupni, ali još uvijek nedovoljno snažan, ekonomski rast. Italija je u 2015. godini ostvarila rast ekonomske aktivnosti nakon tri godine recesije, međutim zabrinjavajuća je činjenica da je dinamika rasta krajem 2015. godine značajno usporena, te je u posljednjem tromjesečju ekonomija ove zemlje gotovo stagnirala. Neizvjesno je da li će ekonomija Italije u 2016. uspjeti održati stopu rasta iz 2015. godine s obzirom na usporen globalni ekonomski rast i poteškoće u bankarskom sektoru Italije. Tijekom 2015. godine Grčka je ponovo pala u recesiju uslijed političke nestabilnosti i nastavka mjera štednje, neizvjesnosti u pogledu postizanja sporazuma o financijskoj pomoći sa međunarodnim kreditorima, te posljedično krize u bankarskom sektoru uslijed masovnog povlačenja depozita stanovništva. Grčka vlast je zbog krize likvidnosti bankarskog sektora bila primorana da uvede stroge kontrole kapitala i da privremeno zatvori banke, što je predstavljalo dodatni udar na ekonomiju zemlje. I pored postizanja sporazuma za odobrenje paketa financijske pomoći od 85 milijardi eura, ekonomski problemi u Grčkoj su se nastavili i u 2016. godini uslijed neučinkovitog sprovođenja reformi koje su zahtijevane od strane međunarodnih kreditora. Pokrenuti su pregovori za isplatu nove tranše iz trećeg paketa pomoći koja je blokirana dok se ne usvoji plan preventivnih mjera štednje i reformi. Sljedeća tranša dogovorenih kredita, namijenjena je dokapitalizaciji banaka, čime bi počeo proces ukidanja kontrole nad tokovima kapitala, što je bila jedna od prepreka oporavku grčke ekonomije.

Neizvjesnost uoči lipanjskog referenduma o članstvu Velike Britanije u EU značajno je utjecala i na ekonomsku aktivnost ove zemlje. Ekonomski rast u 2015. godini iznosio je 2,2%, što je i dalje iznad prosjeka ostalih zemalja EU, ali znatno usporen u usporedbi sa rastom od 2,9% u prethodnoj godini. Odluka Velike Britanije da napusti EU, donesena na referendumu u lipnju 2016. godine, mogla bi imati negativan utjecaj na ekonomski rast ove zemlje i EU u narednom razdoblju.

Ekonomski oporavak SAD je nastavljen u 2015. godini, a godišnji rast realnog BDP-a je iznosio 2,4%. Ipak ekonomski rast je niži od očekivanog s obzirom na to da je u posljednjem tromjesečju 2015. godine došlo do usporavanja rasta američkog gospodarstva uslijed pada domaće potražnje, stranih investicija i izvoza. Tržište rada i dalje bilježi pozitivna kretanja koja se ogledaju u kontinuiranom padu stope nezaposlenosti, koja je na kraju 2015. iznosila 5%, a u svibnju 2016. dostigla je rekordno nisku razinu od 4,7%. U narednom razdoblju se ne očekuje značajnije jačanje globalne ekonomske aktivnosti, te bi prema projekcijama MMF-a realni rast svjetskog BDP-a u 2016. mogao iznositi 3,2% i u 2017. godine 3,5%. Promatrano po grupama zemalja, ne očekuje se značajno povećanje ekonomske aktivnosti razvijenih ekonomija, kao ni zemalja u razvoju uslijed usporavanja ekonomskog rasta Kine, te slabih izgleda za rast zemalja izvoznica nafte. Tablica 1.1. daje pregled godišnjih stopa rasta realnog BDP-a, projekcije realnog BDP-a i promjene projiciranih stopa rasta za 2015. i 2016. godinu u odnosu na projekcije iz listopada 2015. godine.

Tablica 1.1: Realni BDP, godišnja stopa rasta

	Realni BDP, godišnja stopa rasta				Promjena u odnosu na projekciju iz listopada 2015.	
	2014.	2015.	2016.	2017.	2015.	2016.
Svijet	3,4	3,1	3,2	3,5	0,0	-0,4
Razvijene ekonomije	1,8	1,9	1,9	2,0	-0,1	-0,3
EU	1,4	2,0	1,8	1,9	0,1	-0,1
Zona eura	0,9	1,6	1,5	1,6	0,1	-0,1
SAD	2,4	2,4	2,4	2,5	-0,2	-0,4
Japan	0,0	0,5	0,5	-0,1	-0,1	-0,5
Kina	7,3	6,9	6,5	6,2	0,2	0,2
Velika Britanija	2,9	2,2	1,9	2,2	-0,3	-0,3
Rusija	0,7	-3,7	-1,8	0,8	0,1	-1,2
Zemlje u razvoju	4,6	4,0	4,1	4,6	0,0	-0,4
Centralna i Istočna Evropa	2,8	3,5	3,5	3,3	0,5	0,5
BiH	1,1	2,8	3,0	3,2	0,8	0,0
Glavni vanjskotrgovinski partneri						
Njemačka	1.6	1.5	1.5	1.6	0.0	-0.1
Hrvatska	-0.4	1.6	1.9	2.1	0.8	0.9
Srbija	-1.8	0.7	1.8	2.3	0.2	0.3
Italija	-0.3	0.8	1.0	1.1	0.0	-0.3
Slovenija	3.0	2.9	1.9	2.0	0.6	0.1
Austrija	0.4	0.9	1.2	1.4	0.1	-0.4
Crna Gora	1.8	4.1	4.7	2.5	0.9	-0.2

Izvor: World Economic Outlook, IMF, April 16

Potaknut nastavkom oporavka američkog gospodarstva, FED je nakon okončanja programa kvantitativnih olakšica u prosincu 2015. godine, prvi put od 2006. povećao referentnu kamatnu stopu za četvrtinu postotnog boda na razinu od 0,25% do 0,50%. Odluka o podizanju kamatnih stopa

donesena je, između ostalog, i uslijed oporavka američkog tržišta rada, te zbog očekivanja da će inflacija, podržana daljnjim rastom zaposlenosti i prihoda stanovništva, rasti do ciljane razine od 2% u srednjem roku. Iako su tržišta očekivala daljnje podizanje kamatnih stopa već u prvoj polovini 2016., FED je u ožujku 2016. godine donio odluku da kamatne stope ostaju nepromijenjene. Usporen ekonomski rast SAD-a početkom 2016. godine, i dalje niska inflacija kao i opasnost od izbijanja nove financijske krize uoči britanskog referenduma o izlasku iz EU, utjecali su na odluku FED-a da zadrži postojeću monetarnu politiku. FED je najavio da će daljnji rast kamatnih stopa ovisiti o kretanju inflacije u drugoj polovini 2016. godine, međutim rezultati referenduma u Velikoj Britaniji najvjerojatnije će utjecati na odgađanje podizanja referentnih kamatnih stopa. Podizanje referentnih kamatnih stopa u SAD-u bi najviše pogodilo tržišta u razvoju, s obzirom na to da bi došlo do pooštavanja globalnih financijskih uvjeta, kao i do odljeva dijela kapitala iz zemalja u razvoju ka SAD-u. Ostale vodeće središnje banke, uključujući ECB te središnje banke Švicarske, Kine i Japana, tijekom 2015. i prvoj polovini 2016. godine provodile su ekspanzivnu monetarnu politiku. Švicarska narodna banka (SNB) je u 2015. godini zadržala negativne referentne kamatne stope, pa je tako kamatna stopa na depozite po viđenju kod središnje banke zadržana na -0,75%, a ciljani raspon za tromjesečni libor od -1,25 do -0,25%. U prvom tromjesečju 2016. godine Banka Japana je uvela negativne kamatne stope na depozite kod središnje banke. ECB je uvela niz dodatnih stimulativnih mjera kako bi podstakla brži ekonomski oporavak, povećala stopu inflacije te smanjila nezaposlenost u zemljama eurozone. Referentna kamatna stopa ECB-a je u ožujku 2016. godine prvi put u historiji snižena na 0%, dok je kamatna stopa po kojoj ECB kreditira komercijalne banke smanjena na 0,25%. Kamatna stopa po kojoj banke deponiraju sredstva kod ECB-a smanjena je u dva navrata, u prosincu 2015. godine na -0,30%, a zatim i u ožujku 2016. godine na -0,40%. Proširen je i postojeći program otkupa državnih i korporativnih obveznica sa 60 na ukupnu vrijednost od 80 milijardi eura mjesečno. Novi paket stimulativnih mjera ECB-a uključuje i drugu po redu seriju ciljanih dugoročnih operacija refinanciranja (TLTRO II) koja je počela u lipnju 2016. godine sa rokom dospijeca od četiri godine. ECB planira provesti četiri tromjesečne aukcije u okviru TLTRO II, a uvjeti kreditiranja su olabavljeni kako bi potaknuli banke da sudjeluju u aukcijama. Naime, najniža kamatna stopa po kojoj se banke mogu refinancirati je jednaka kamatnoj stopi na depozite kod ECB-a (-0,40%). Jedan od glavnih razloga uvođenja novog paketa stimulativnih mjera od strane ECB-a je nepovoljno kretanje stope inflacije u eurozoni koja se već četiri godine nalazi ispod ciljane razine od 2%.

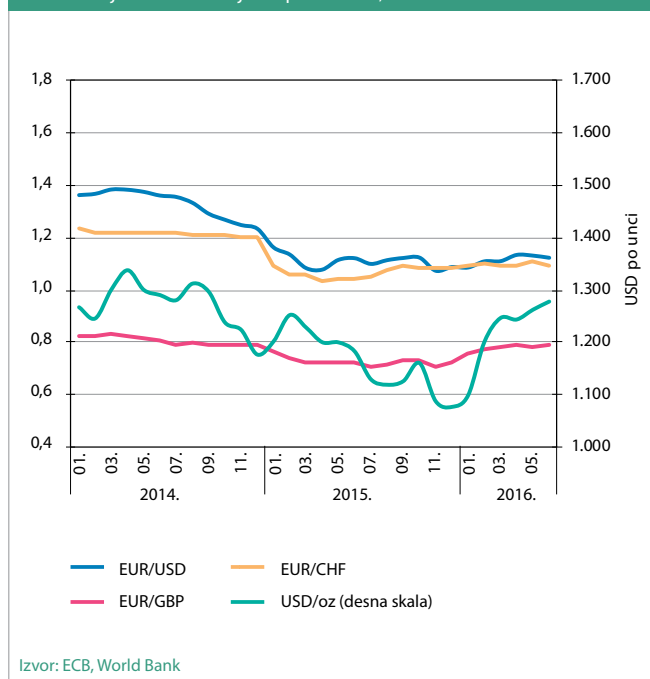
Mjere kvantitativnog popuštanja koje su uvedene 2015. godine nisu uspjele značajnije podići stopu inflacije koja se u 2015. uglavnom kretala ispod ili oko 0%. Inflacija u eurozoni u prosincu 2015. godine iznosila je 0,2% dok je u svibnju 2016. iznosila -0,1%.

Nastavak postupne normalizacije monetarne politike FED-a, uz istodobno dodatno labavljenje monetarne politike ECB-a determiniralo je i kretanje tečaja eura prema dolaru u 2015. godini. Tečaj EUR/USD značajno je oslabio tijekom 2015. godine te je dostizao razinu od oko 1,07 EUR/USD uslijed očekivanja da će FED povećati referentne kamatne stope. Povećanje kamatnih stopa FED-a u prosincu 2015. godine produžilo je razlike u povratima na imovinu u eurima i dolarima, što je stvorilo dodatni pritisak na slabljenje eura u odnosu na dolar. Odluka FED-a da referentne kamatne stope ostaju nepromijenjene utjecala je na privremeno slabljenje dolara u odnosu na euro i druge svjetske valute te je prosječni tečaj EUR/USD u travnju 2016. godine iznosio 1,13 EUR/USD. Tečaj švicarskog franka prema euru se stabilizirao tijekom 2015. godine nakon snažne aprecijacije početkom godine kada je SNB napustila politiku fiksnog tečaja švicarskog franka prema euru. Tečaj EUR/GBP je ojačao za 9% od početka godine, te je u travnju 2016. iznosio 0,79 EUR/GBP, što je bio rezultat neizvjesnosti i očekivanja rezultata referenduma o izlasku Velike Britanije iz EU. Odluka o izlasku Velike Britanije iz EU utjecala je na dodatni oštar pad vrijednosti funte ali i eura u odnosu na dolar i švicarski franak uslijed rasta tražnje investitora za sigurnim valutama. Nakon objavljenih rezultata referenduma, vrijednost britanske funte u odnosu na dolar spustila se na najnižu razinu u posljednjih 30 godina¹. Također, euro se u odnosu na američki dolar našao pod snažnim pritiskom te se spustio na razinu ispod 1,1 EUR/USD.

Oporavak američke ekonomije, jačanje dolara i očekivanja da će FED podići referentne kamatne stope utjecali su i na pad cijena zlata tijekom 2015. godine (slika 1.1). Uslijed smanjene potražnje investitora, cijena zlata je 2015. godinu završila na razini od 1.075 USD za uncu i niža je za čak 10,4% u odnosu na prethodnu godinu, što je ujedno i najniža cijena zlata od 2009. godine. Ipak, u prvom tromjesečju 2016. godine došlo je do snažnog rasta potražnje za zlatom uslijed neizvjesnosti na financijskim tržištima, pada cijena dionica, te špekulacija oko sporije dinamike podizanja kamatne stope od strane FED-a u ovoj godini, što je utjecalo i na rast cijena zlata početkom godine. Nakon objave rezultata referenduma u Velikoj

Britaniji, cijena zlata je zabilježila najveći skok od vrhunca globalne financijske krize 2008. godine. Na dodatni rast cijene zlata mogli bi utjecati i smanjeni izgledi da će FED do kraja ove godine povećati referentnu kamatnu stopu.

Slika 1.1: Cijena zlata i tečaj EUR prema USD, CHF i GBP

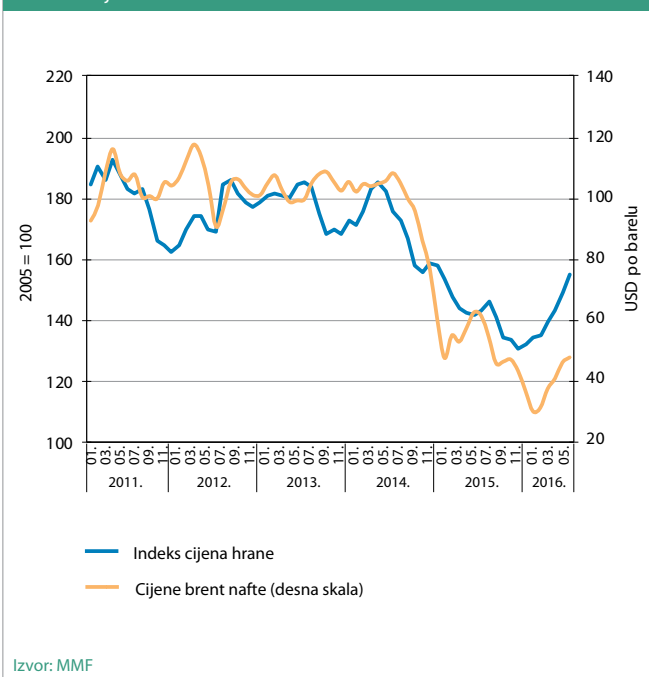

Oštar pad cijena nafte, hrane kao i ostalih roba na svjetskom tržištu, doprinio je deflatornim kretanjima u eurozoni. Pad cijena nafte u drugoj polovini 2015. godine, koji se nastavio i početkom 2016. godine, značajno je utjecao na prihode zemalja izvoznica nafte, a najveće posljedice je osjetila ekonomija Rusije. Naime, cijene nafte su u siječnju 2016. godine, prvi put nakon 12 godina, pale ispod 30 dolara po barelu. Razlozi za ovakvo kretanje cijena nafte su smanjena potražnja uslijed sporog globalnog ekonomskog oporavka, kao i prezasićenost ponude zbog rastuće proizvodnje sirove nafte u SAD-u, te odluke vodećih članica OPEC-a, Saudijske Arabije i Kuvajta, da i dalje neće smanjivati dnevnu proizvodnju nafte. Iako je tijekom drugog tromjesečja 2016. godine cijena nafte porasla na oko 45 dolara po barelu, očekuje se ponovno smanjenje cijena nafte u drugoj polovini 2016. godine zbog ukidanju međunarodnih ekonomskih i financijskih sankcija Iranu, što će omogućiti da ova zemlja ponovo izvozi naftu na svjetsko tržište. Naime, Iran ima kapacitet da svojom proizvodnjom udvostruči izvoz nafte OPEC-a, a realno je očekivati da će nižim cijenama nastojati zauzeti tržišni udio koji je imao prije uvođenja sankcija.

¹ Na dan 27.06.2016. godine tečaj američkog dolara prema britanskoj funti iznosio je 1,3

Objavlivanje rezultata britanskog referenduma utjecalo je i na smanjenje cijena nafte na svjetskom tržištu, te je cijena nafte za jedan dan smanjena za 4,93%. Tijekom 2015. godine nastavljen je trend pada cijena hrane uslijed veće ponude hrane na svjetskim tržištima. Cijene hrane su rasle u prosincu 2015. godine i u prvoj polovini 2016. godine pod utjecajem nepovoljnih klimatskih uvjeta, odnosno poplava i suša koje su najviše ugrozile proizvodnju kave, šećera, kakaa i riže (slika 1.2).

Slika 1.2: Cijene hrane i nafte

1.2 Pregled glavnih rizika u EU i eurozoni

Među najznačajnijim rizicima u eurozoni izdvajaju se: i dalje neujednačen i spor ekonomski oporavak zemalja eurozone, nastavak deflatorskih pritisa, kao i jačanje političkih rizika unutar EU i eurozone. Izglasavanje izlaska Velike Britanije iz EU donijelo je i veliku političku neizvjesnost u Europi, što može imati učinke na usporavanje ekonomskog rasta zemalja eurozone.

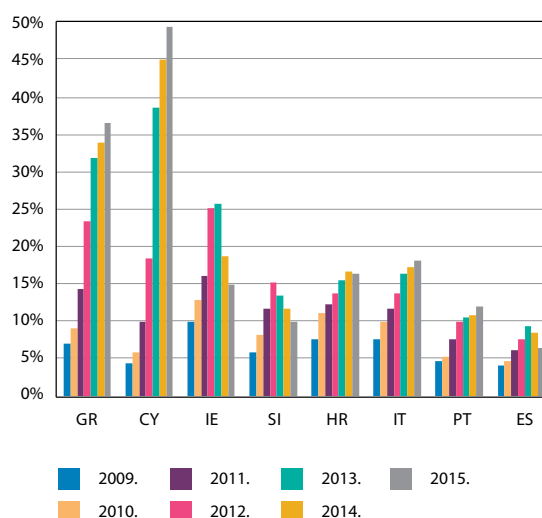
1.2.1 Učinci na bankarski sektor

Uslijed neujednačenog i sporog oporavka zemalja eurozone tijekom 2015. godine bankarski sektor i dalje karakterizira slaba kreditna aktivnost, niska profitabilnost kao i visoka razina nekvalitetnih potraživanja. Ipak, kreditiranje realnog sektora pokazuje znakove blagog oporavka u drugoj polovini

2015. godine te prvoj polovini 2016. godine, što je pokazatelj da mjere ekspanzivne monetarne politike koje ECB provodi u posljednje dvije godine konačno počinju davati rezultate. Uvođenje novog programa dugoročnog refinanciranja banaka po rekordno niskim kamatnim stopama, kao i prošireni program otkupa obveznica iz ožujka 2016. godine pokazatelji su da je ECB spremna da stimulativnim mjerama nastavi poticati još uvijek slabu kreditnu aktivnost banaka eurozone. Niske kamatne stope imale su pozitivne učinke na potražnju za kreditima, kako sektora nefinancijskih poduzeća tako i sektora stanovništva. Negativne stope na depozite banaka kod ECB-a potakle su kreditiranje sa jedne strane, a sa druge strane su negativno utjecale na kamatne marže banaka u drugoj polovini 2015. godine i prvom tromjesečju 2016. godine.

Iako je generalni trend pogoršanja kvalitete aktive zadržan u 2014. godini te je udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima na kraju 2015. godine iznosio 5,8%, kreditni rizik i dalje predstavlja jedan od glavnih rizika za bankarski sektor EU. Razina nekvalitetnih kredita se značajno razlikuje među zemljama EU, pri čemu je u zemljama koje su bile najjače pogođene krizom i dalje izrazito visoka i bilježi daljnji rast tijekom 2015. godine. Najveću razinu nekvalitetnih kredita bilježe bankarski sektori Cipra (49,3%) i Grčke (36,6%), dok se u zemljama poput Irske, Italije, Hrvatske i Portugala kreće u rasponu između 10% i 20% (slika 1.3).

Slika 1.3: Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima u odabranim zemljama EU

Uz visoku razinu nekvalitetnih kredita, zabrinutost u bankarskom sektoru eurozone izaziva i niska profitabilnost uzrokovana politikom niskih kamatnih stopa središnjih banaka. Niska profitabilnost u kombinaciji sa i dalje visokom razinom nekvalitetnih potraživanja u pojedinim zemljama eurozone ograničava kreditni potencijal banaka kao i mogućnost banaka da dalje jačaju kapitalne pozicije odnosno da formiraju zaštitne slojeve kapitala. Pored toga, izvor rizika za bankarski sektor eurozone mogla bi predstavljati i izloženost banaka prema zemljama u razvoju kao i zemljama izvoznicama nafte ukoliko dođe do daljnjeg usporavanja ekonomskog rasta ovih zemalja.

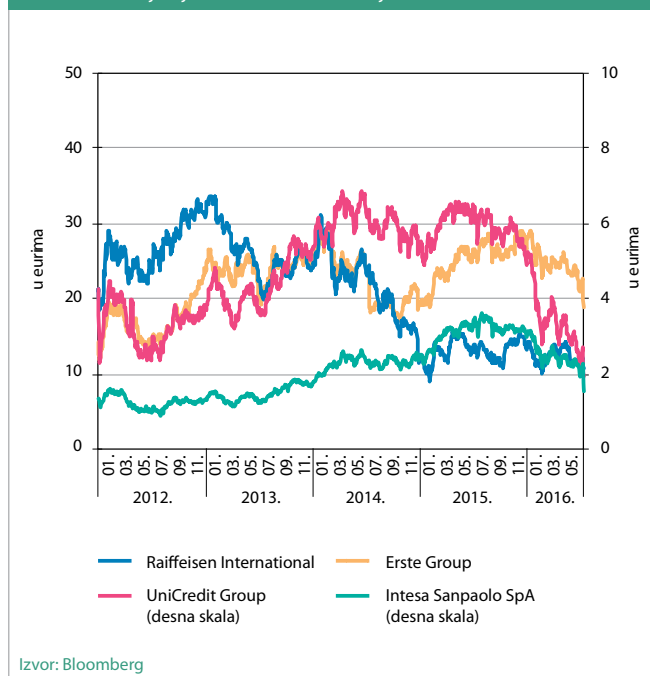
Značajan izvor rizika po stabilnost bankarskog sektora eurozone predstavljaju akumulirani rizici u bankarskom sektoru Italije, koji nisu uspješno riješeni ni nakon rezolucije problematičnih banaka koje su bile predmet sveobuhvatne analize bankarskog sektora od strane ECB-a. Zbog izraženog kreditnog rizika, koji se ogleda u kontinuiranom rastu nekvalitetnih potraživanja, Vlada Italije je u 2016. godini započela proces sustavne sanacije bankarskog sektora, te je postignut sporazum sa EU o uspostavi garantnog mehanizma za nekvalitetna potraživanja. Kako bi se ubrzao proces rješavanja nekvalitetnih potraživanja banakarskog sektora, pokrenuta je i inicijativa za izmjene zakona o stečaju i likvidaciji. Također, Vlada je osnovala fond u vlasništvu privatnih finansijskih institucija s ciljem pružanja pomoći u rekapitalizaciji i čišćenju bilance malih, slabijih banaka. Osnovani fond je već preuzeo 99,33% dionica banke Banca Popolare di Vicenza nakon što su dioničari i štediše uslijed problema u poslovanju ove banke povukli 1,5 milijardi eura depozita. Budući da je, prema procjenama, za rješenje problema nenaplativih i loših potraživanja u italijanskom sektoru potrebna finansijska injekcija od 300 milijardi eura, neizvjesno je da li će osnovani fond biti dovoljan da spriječi kolaps malih banaka.

Cijene dionica bankarskog sektora eurozone su rasle tijekom prve polovine 2015. godine, uslijed početka programa kvantitativnog popuštanja od strane ECB-a, dok je u drugoj polovini godine došlo do značajnog pada cijena dionica uslijed zabrinutosti investitora zbog usporenog globalnog ekonomskog rasta i deflacije u eurozoni. Trend pada cijena dionica banaka nastavio se i u 2016. godini, te je u prva dva mjeseca indeks cijena dionica bankarskog sektora eurozone pao za 18%, a najveći pad cijena dionica pretrpjele su banke Grčke i Italije. Dvije velike europske banke, Deutsche Bank i Credit Suisse, iskazale su gubitke u poslovanju na kraju 2015. godine, te su posljedično izgubile oko 40% svoje vrijednosti tijekom prvog tromjesečja 2016. godine. Kada je riječ o

bankarskim grupacijama koje posluju u BiH, u istom razdoblju tržišna vrijednost UniCredit S.p.A. umanjena je za skoro 40%, dok je Intesa Sanpaolo S.p.A. izgubila petinu, a Erste banka šestinu svoje vrijednosti od početka 2016. godine (slika 1.4).

Odluka o izlasku Velike Britanije iz EU izazvala je novi val snažnih turbulencija, te oštar pad indeksa cijena dionica na svjetskim finansijskim tržištima. Cijene dionica bankarskog sektora eurozone i Velike Britanije su pod najvećim pritiskom, a investitori su zabrinuti da će doći do smanjenja investicija, slabljenja trgovinskih trendova i zaoštavanja finansijskih uvjeta, što bi moglo naštetiti ionako slabom globalnom ekonomskom rastu. U iščekivanju rezultata referenduma, cijene dionica na finansijskim tržištima su danima rasle jer su ulagači očekivali odluku o ostanku ove zemlje u EU, što je i uzrok oštrog pada cijena dionica nakon objave rezultata referenduma. Cijene dionica bankarskih grupacija iz eurozone koje posluju u BiH također su doživjele oštar pad, pa su tako obje italijanske bankarske grupacije, UniCredit i Intesa Sanpaolo, izgubile još po trećinu tržišne vrijednosti, Erste grupacija šestinu svoje vrijednosti, a dionice Raiffeisen grupacije su izgubile 12% svoje vrijednosti po okončanju prvog radnog dana nakon objave rezultata referenduma.

Slika 1.4: Kretanje cijena dionica banaka majki domaćih banaka

Tijekom 2016. godine rejting agencija Standard and Poor's (S&P) je potvrdila kreditni rejting dvije italijanske bankarske grupacije, i to Intesa Sanpaolo S.p.A. i UniCredit S.p.A. čiji je kreditni rejting BBB- sa stabilnim izgledima uslijed očekivanja o nastavku postupnog oporavka ekonomije Italije. Kreditni rejting Raiffeisen Bank International AG je također potvrđen na BBB+/A-2. Kreditni

rejting Nove Ljubljanske Banke d.d. Ljubljana je potvrđen u 2016. godini na BB-/B, dok su izgledi promijenjeni iz negativnih u pozitivne uslijed poboljšana ekonomskih uvjeta na tržištu Slovenije kao i izvršenog procesa restrukturiranja unutar banke, čime su smanjeni rizici po njeno poslovanje. Iako je S&P tijekom 2016. godine potvrdila kreditni rejting pojedinih bankarskih grupacija eurozone koje posluju u BiH, neizvjesno je da li će u narednom razdoblju ove grupacije uslijed nepovoljnih uvjeta i snažnih turbulencija na financijskim tržištima eurozone izazvanih izlaskom Velike Britanije iz EU zadržati postojeći kreditni rejting.

Najveće europske banke će tijekom 2016. godine ponovo biti podvrgnute testovima na stres koje će provoditi Europsko nadzorno tijelo za bankarstvo (EBA) i Europski odbor za sustavne rizike (ESRB) u suradnji sa ECB-om i nacionalnim regulatorima zemalja EU. EBA je u studenom 2015. godine objavila metodologiju prema kojoj će se, tijekom prvog tromjesečja 2016. godine, izvršiti testiranje na stres koje će obuhvatiti 70% aktive bankarskog sektora eurozone, odnosno 53 bankarske grupacije, od kojih je 39 pod okriljem Jedinственог mehanizma za superviziju ECB-a. Za banke u eurozoni to će biti prva provjera nakon što je ECB preuzeo ulogu jedinstvenog supervizora u studenom 2014. godine. U ekstremni scenarij novog testa na stres uključena su četiri najveća sustavna rizika kojima je, prema procjeni regulatora, trenutačno izložen bankarski sektor EU i to: nagli preokret u kretanju premija za rizik unutar EU uslijed niske likvidnosti na sekundarnom tržištu, očekivana niska profitabilnost bankarskog sektora i sektora osiguranja, nemogućnost otplaćivanja dugova javnog i realnog sektora uslijed usporenog ekonomskog rasta, kao i potencijalni rizici povezani sa djelovanjem tzv. bankarstva iz sjene, s obzirom na ubrzano širenje ovog sektora koji ne podliježe regulatornim i nadzornim ovlastima ECB-a. Rezultati provedenih testova na stres trebali bi biti objavljeni početkom trećeg tromjesečja 2016. godine.

1.2.2 Učinci na realnu ekonomiju

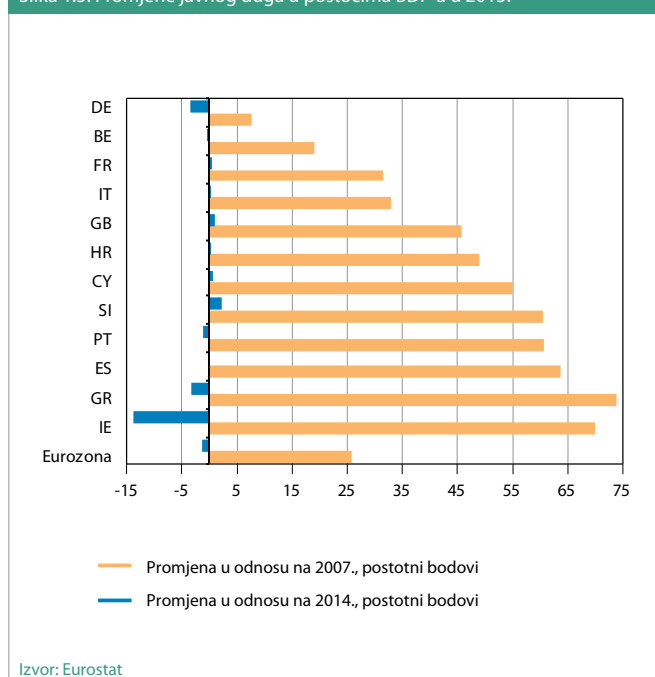
Među najznačajnijim rizicima u eurozoni i dalje se izdvajaju: neujednačen i nedovoljno dinamičan ekonomski oporavak zemalja članica eurozone, nastavak deflatorskih pritisaka, slabljenje učinaka fiskalne konsolidacije, ograničen napredak u provedbi strukturnih reformi i smanjenju javnog duga pojedinih zemalja EU kao i sve izraženiji politički rizici unutar zemalja eurozone i EU. Odluka Velike Britanije da napusti EU doprinijela je dodatnom jačanju političkih rizika i neizvjesnosti u Europi.

Rast domaće potražnje bio je jedan od osnovnih pokretača ekonomskog rasta zemalja eurozone u 2015. godini. Niska inflacija uslijed pada cijena nafte i ostalih dobara, te

istodobno postupni oporavak tržišta rada koji se ogleda u smanjenju stope nezaposlenosti i rastu realnih plaća utjecali su na rast raspoloživog dohotka stanovništva, te posljedično na rast privatne potrošnje. Dodatni poticaj na rast domaće potražnje imao je rast potrošnje vlade koji se dijelom odnosi na veliki priljev izbjeglica u zemljama eurozone a osobito u Njemačkoj.

Iako i dalje jako visok, javni dug zemalja članica eurozone i EU, izražen u postocima BDP-a, bilježi postupno smanjenje u odnosu na 2014. godinu, i to za 1,3 postotna boda na razini eurozone te 1,6 postotnih bodova na razini EU. Ovo je prvo smanjenje javnog duga na razini eurozone i EU nakon sedam godina uzastopnog rasta od početka financijske krize 2007. godine. Ipak zaduženost zemalja EU i eurozone je i dalje jako visoka te održivost javnog duga i dalje predstavlja izazov, a posebno za pojedine zemlje čiji je javni dug i dalje na razini iznad 90% BDP-a (Grčka, Italija, Portugal, Cipar, Belgija, Irska, Španjolska i Francuska). Među promatranim zemljama, najveći rast udjela javnog duga u postocima BDP-a imale su Slovenija, Velika Britanija i Cipar, dok je najveće smanjenje javnog duga u postocima BDP-a zabilježeno u Irskoj, a zatim i u Njemačkoj i Grčkoj (slika 1.5). U posljednjih godinu dana udio duga u BDP-u je povećan u jedanaest zemalja EU, što ukazuje da mjere fiskalne štednje, iako smanjuju proračunski deficit prema svojoj snazi i dinamici, u pojedinim zemljama još uvijek nisu dovoljne za smanjenje javne zaduženosti. Spor ekonomski oporavak i niske stope rasta ne pružaju značajniju potporu naporima za smanjenje javne zaduženosti pojedinih zemalja.

Slika 1.5: Promjene javnog duga u postocima BDP-a u 2015.

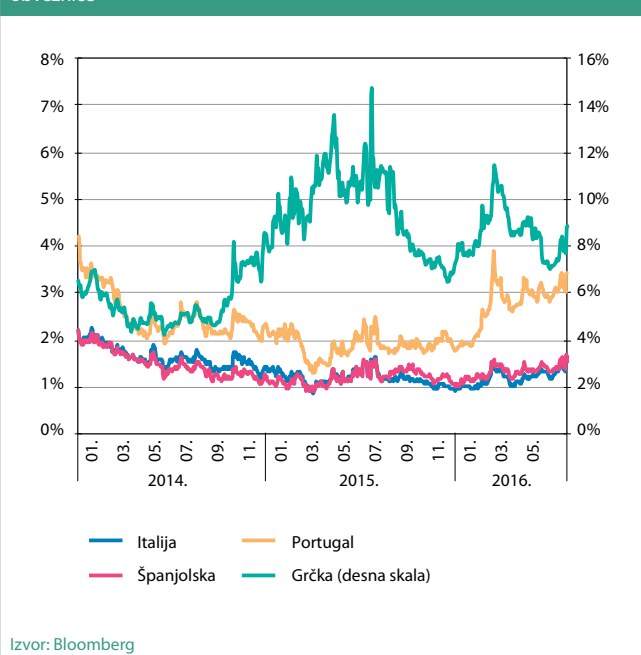
Fiskalna konsolidacija zemalja je nastavljena i u 2015. godini iako je njena dinamika posljednje dvije godine usporjena. Proračunski deficit eurozone izražen u postocima BDP-a smanjen je za 50 baznih bodova, a u EU za 60 baznih bodova u odnosu na prethodnu godinu i na kraju 2015. godine je iznosio 2,1% i 2,4% respektivno. Slabljenje učinaka fiskalne konsolidacije te ograničen napredak na području strukturnih reformi rezultat su sve izraženijih političkih rizika unutar i između zemalja eurozone i EU odnosno nemogućnosti realizacije dogovorenih reformi.

U drugoj polovini 2015. i prvoj polovini 2016. godine agencija S&P poboljšala je kreditni rejting Španjolske, Portugala i Cipra uslijed napretka u oporavku od krize i očekivanja za daljnji postupni ekonomski rast, te je potvrdila kreditni rejting Italije i Irske. Kreditni rejting Italije je potvrđen tijekom 2016. godine, uz očekivanja o nastavku postupnog oporavka ekonomije ove zemlje, daljnjeg provođenja strukturnih i proračunskih reformi kako bi se stabilizirao te postupno počeo smanjivati izuzetno visoki javni dug zemlje. Početkom 2016. godine agencija S&P je poboljšala kreditni rejting Grčke sa CCC+ na B- sa stabilnim izgledima, uz obrazloženje da se očekuje da će Grčka u najvećem dijelu ispuniti uvjete iz trećeg paketa međunarodne pomoći u iznosu od 86 milijardi eura i time otvoriti put ka raspravama o službenom otpisu duga od strane međunarodnih kreditora. Kao posljedica odluke Velike Britanije da napusti EU u lipnju 2016. godine, kreditna agencija S&P je snizila dugoročni kreditni rejting EU za jedan stupanj na AA sa AA+, uslijed političke neizvjesnosti koja trenutačno vlada unutar eurozone i EU. Kreditni rejting Velike Britanije također je snižen sa najbolje ocjene AAA na AA.

Ako se promatraju zemlje regije, agencija S&P povećala je kreditni rejting Albanije tijekom 2016. godine uslijed uspješnog provođenja mjera fiskalne konsolidacije i očekivanja o daljnjem smanjenju fiskalnog deficita kao i javnog duga zemlje. Kreditni rejting Srbije je potvrđen dok su izgledi za poboljšanje kreditnog rejtinga povećani sa negativnih na stabilne kao rezultat dosljedno sprovedenih mjera fiskalne konsolidacije i strukturnih reformi. S druge strane, izgledi za poboljšanje kreditnog rejtinga Hrvatske i Crne Gore su sniženi sa stabilnih na negativne uslijed očekivanja da će javni dug ovih zemalja rasti kao i nedostataka strukturnih i fiskalnih reformi, dok je kreditni rejting ovih zemalja također potvrđen. U tablici A1 Statističkog dodatka dan je pregled promjena kreditnog rejtinga u razdoblju od 2009. do svibnja 2016. godine za zemlje koje su u proteklom razdoblju bile najviše pogođene financijskom i ekonomskom krizom.

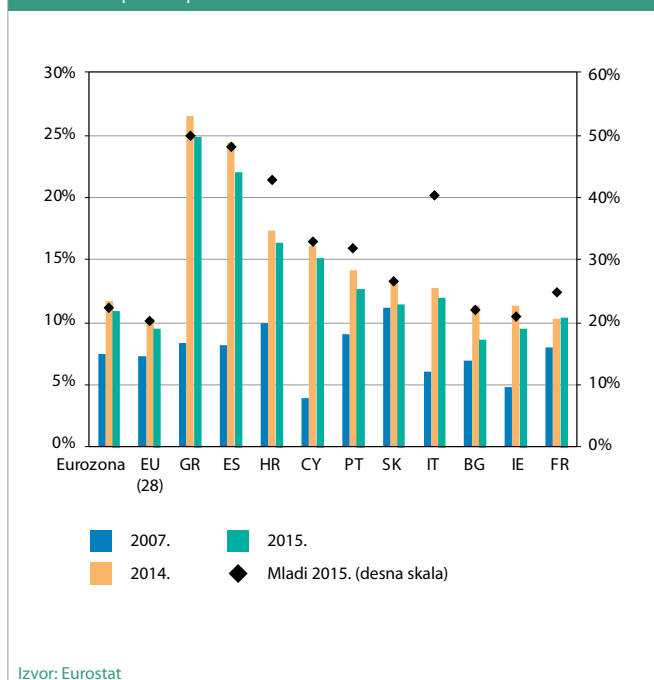
Prinosi na obveznice zemalja eurozone su tijekom 2015. godine dostizali rekordno niske razine, i to u prvoj polovini godine uslijed početka programa kvantitativnog popuštanja od strane ECB-a, a zatim i krajem godine u iščekivanju uvođenja novih mjera ekspanzivne monetarne politike od strane ECB-a. Turbulencije na financijskim tržištima, pad cijena dionica kao i pad cijena nafte na svjetskom tržištu uzrokovali su daljnji pad prinosa na obveznice zemalja eurozone i u prvoj polovini 2016. godine. Prinosi na njemačke desetogodišnje obveznice u travnju 2016. godine su pali ispod razine od 0,1% prvi put od travnja 2015. godine. Prinosi na grčke obveznice su se kretali u istom smjeru te su u svibnju 2016. godine dostigli najniži razinu od početka godine (7,1%), uslijed početka pregovora između Grčke i međunarodnih kreditora o načinu ublažavanja javnog duga zemlje nakon što je grčki parlament usvojio dio neophodnih reformi. U uvjetima rastuće likvidnosti, te mogućeg dodatnog snižavanja kamatnih stopa na prekonoćne depozite od strane ECB-a, očekivanja su da će se nastaviti ovakav trend kretanja prinosa na državne obveznice eurozone. Prinosi na obveznice Portugala kretali su se u suprotnom smjeru (slika 1.6). Objavljivanjem rezultata referenduma u Velikoj Britaniji, prinosi na obveznice razvijenih zemalja eurozone zabilježili su dodatno smanjenje te je prinos na desetogodišnje njemačke obveznice na zatvaranju tržišta (24.06.2016.) zabilježio rekordno nisku razinu od -0,047%. Istodobno, uslijed povećane averzije investitora prema riziku, prinosi na obveznice perifernih zemalja EU zabilježile su rast, pa je tako i raspon između prinosa na obveznice Italije, Španjolske, Portugala i Grčke u odnosu na desetogodišnje njemačke državne obveznice porastao.

Slika 1.6: Raspon u odnosu na desetogodišnje njemačke državne obveznice

Uvjeti na tržištu rada eurozone pokazuju postupne znakove oporavka, a stopa nezaposlenosti na kraju 2015. godine na razini eurozone najniža je u posljednje četiri godine i iznosi 10,9%. Ipak, stopa nezaposlenosti u mnogim zemljama eurozone je i dalje na zabrinjavajuće visokoj razini, što se posebno odnosi na nezaposlenost mladih. Veliki priljev izbjeglica u Europu predstavljat će i dodatni izazov za apsorpcijske kapacitete tržišta rada, a naročito razvijenih ekonomija unutar eurozone. Uvjeti na tržištu rada značajno se razlikuju između zemalja članica eurozone, pa je tako najniža stopa nezaposlenosti zabilježena u Njemačkoj (4,6%), dok je najviša stopa nezaposlenosti u Grčkoj (24,9%). Najveći pad stope nezaposlenosti u eurozoni tijekom 2015. godine imala je Španjolska (2,4%), s tim da je stopa nezaposlenosti u ovoj zemlji i dalje jako visoka.

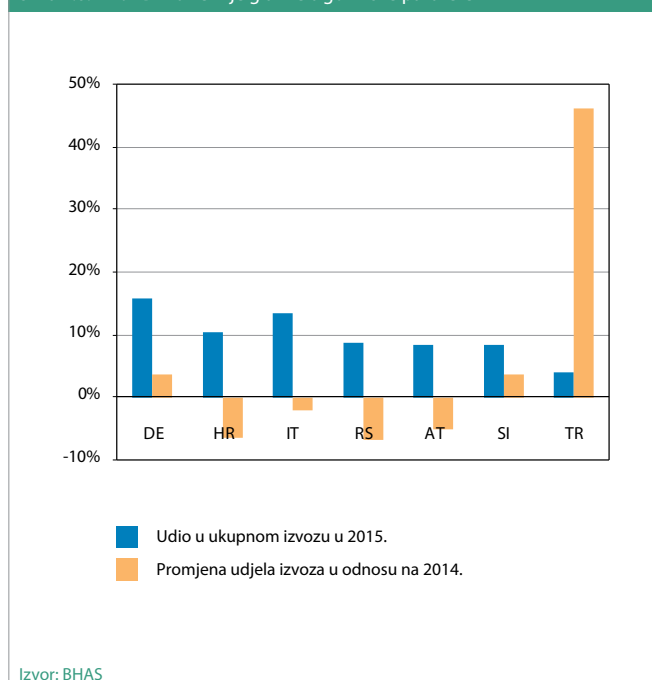
Slika 1.7: Stopa nezaposlenosti u EU

Tijekom 2015. godine gotovo svi glavni vanjskotrgovinski partneri BiH zabilježili su rast ekonomske aktivnosti. Njemačka, kao najznačajniji trgovinski partner BiH, je i u 2015. godini, uprkos negativnim vanjskim utjecajima, zabilježila daljni rast ekonomske aktivnosti prvenstveno uslijed jačanja domaće potražnje potaknute visokom zaposlenosti, povećanjem plaća kao i niskom inflacijom i kamatnim stopama. Ekonomija Italije, nakon trogodišnje recesije, je u 2015. rasla uslijed rasta domaće potražnje. Hrvatska također bilježi rast ekonomske aktivnosti od 1,6% u 2015. godini nakon šest godina recesije uslijed oporavka domaće potražnje, kao i kapitalnih investicija i industrijske proizvodnje, dok je Srbija zabilježila skroman rast ekonomske aktivnosti od 0,7%.

Prema projekcijama MMF-a, u naredne dvije godine očekuje se dinamičniji rast ekonomske aktivnosti u zemljama glavnim vanjskotrgovinskim partnerima BiH, što bi moglo imati pozitivan utjecaj na rast bh. izvoza prema ovim zemljama. Slika 1.8 prikazuje udio izvoza u zemlje koje su najznačajniji vanjskotrgovinski partneri BiH u 2015. godini u ukupnom izvozu kao i promjenu udjela u ukupnom izvozu u odnosu na 2014. godinu.

Slika 1.8: Izvoz BiH u zemlje glavne trgovinske partnere

Najveći rast izvoza u 2015. godini ostvaren je prema Turskoj, a ova zemlja sada ostvaruje udio od 3,9% u ukupnom izvozu BiH. S druge strane, zabilježen je pad izvoza prema Hrvatskoj i Srbiji. Postupni oporavak ekonomske situacije u okruženju, uz nastavak deflatorskih kretanja, mogao bi utjecati na jačanje inozemne potražnje, što bi za BiH značilo nastavak pozitivnih ekonomskih trendova.

Izlazak Velike Britanije iz EU bi mogao imati negativne učinke na izvoz BiH u mjeri u kojoj bude imao posljedice po usporavanje gospodarskog rasta u zemljama eurozone. S druge strane, s obzirom na to da je na deviznom tržištu zabilježena deprecijacija eura, prije svega u odnosu na dolar, a imajući u vidu fiksni tečaj domaće valute prema euru u aranžmanu valutnog odbora, navedena kretanja mogu utjecati na deprecijaciju nominalnog i realnog efektivnog deviznog tečaja konvertibilne marke, što BiH čini konkurentnijom na svjetskom tržištu te može pozitivno utjecati na rast izvoza zemlje. S obzirom na to da se Velika Britanija ne može svrstati u kategoriju značajnih vanjskotrgovinskih partnera niti investitora u BiH, ne očekuju se izravni negativni utjecaji.

2. Trendovi i potencijalni rizici u BiH

Ekonomija BiH je u 2015. godini zabilježila pozitivna kretanja, koja se ogledaju u rastu realnog BDP-a, industrijske proizvodnje, smanjenju trgovinskog deficita i realiziranom fiskalnom suficitu. Međutim, unatoč pozitivnim kretanjima, rizici iz domaćeg okruženja po financijsku stabilnost nisu značajnije ublaženi uslijed rasta unutarnjeg i vanjskog javnog duga, slabog oporavka domaće potrošnje, kontinuirano loših pokazatelja životnog standarda, te odsustva značajnijeg investicijskog ciklusa u zemlji. Rizik za fiskalnu održivost je i dalje prisutan uslijed očekivanih pritisaka otplate javnog duga u narednim godinama, naročito uzimajući u obzir izostanak kreditnih aranžmana s međunarodnim financijskim institucijama. Uslijed navedenih fiskalnih slabosti i političke situacije u zemlji, suvereni rejting BiH se prema ocjenama agencija za rejting, i dalje nalazi u zoni špekulativne kreditne sposobnosti, s visokim kreditnim rizikom. Deflatorska kretanja na globalnoj razini utjecala su na smanjenje uvoza i osnovni su razlog smanjenja trgovinskog deficita. Smanjenje trgovinskog deficita i manji iznos dospjelih obveza za servisiranje inoduga u 2015. godini pozitivno su utjecali na razinu deviznih rezervi.

2.1 Fiskalna pozicija zemlje

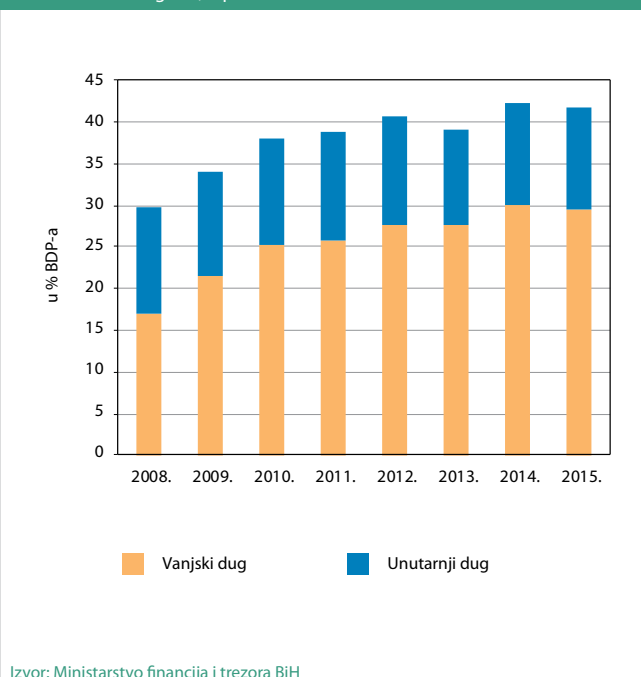
Pozitivni trendovi u naplati i prikupljanju izravnih i neizravnih poreza, poduzete mjere ograničavanja proračunske potrošnje, te značajno smanjenje neto nabave osnovnih sredstava rezultirali su proračunskim suficitom na kraju 2015. godine. Proračunski suficit u 2015. godini iznosio je 188,9 milijuna KM (0,66% BDP-a), i u najvećoj mjeri je posljedica slabijeg intenziteta ulaganja u infrastrukturne projekte u BiH tijekom 2015.

Tijekom 2015. godine nije bilo poteškoća u servisiranju vanjskog duga, te je potvrđen kreditni rejting zemlje od obje međunarodne rejting agencije koje su odabrane za izradu i praćenje suverenog kreditnog rejtinga BiH. S obzirom na to da čimbenici koji se uzimaju u obzir prilikom ocjene kreditnog rejtinga nisu značajnije poboljšani, suvereni kreditni rejting BiH zadržan je na istoj razini. Tijekom 2015. godine, međunarodna agencija S&P provela je dva puta ocjenu suverenog kreditnog rejtinga BiH i oba puta potvrdila kreditni rejting „B“ sa stabilnim izgledima. Također, i agencija Moody's je za BiH zadržala rejting „B3“ sa stabilnim izgledima. Prema

ocjeni obje agencije, rejting BiH još uvijek je ograničen slabim okvirom fiskalnog upravljanja, osjetljivom vanjskom pozicijom koja proizlazi iz stalnog deficita tekućeg računa, te institucijama čije se nadležnosti preklapaju.

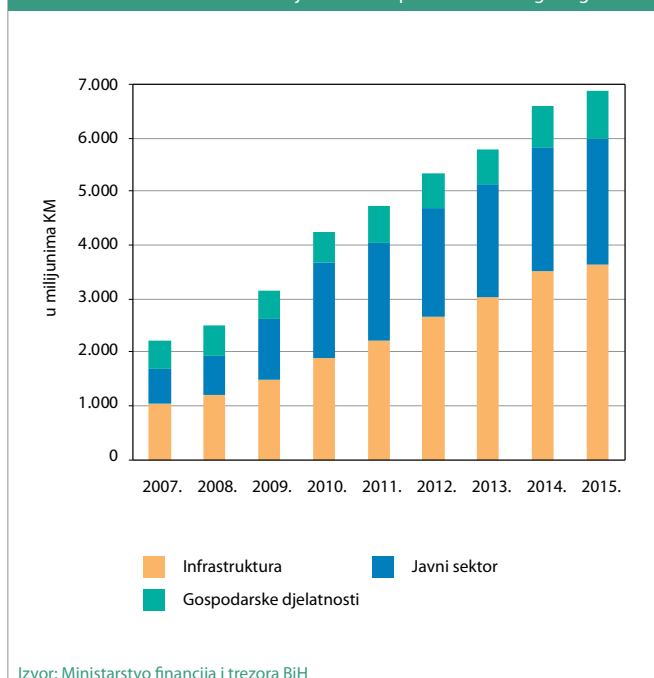
Na kraju 2015. godine, prema podacima Ministarstva financija i trezora BiH (MFT) javni dug BiH² iznosio je 11.936,9 milijuna KM. Zahvaljujući oporavku ekonomske aktivnosti u BiH i usporavanju dinamike vanjskog zaduživanja, pokazatelji zaduženosti, odnosno rizika fiskalne održivosti ostali su gotovo nepromijenjeni u odnosu na prethodnu godinu. Na kraju 2015. godine udio javnog duga izražen u postocima BDP-a iznosio je 41,8% i bilježio je smanjenje od 35 b.b. u odnosu na prethodnu godinu (slika 2.1). Usporavanju dinamike vanjskog zaduživanja djelomično je doprinio izostanak aranžmana sa MMF-om tijekom 2015. godine. Iako su bh. vlasti u svibnju 2016. okvirno postigle sporazum sa MMF-om o Programu ekonomske pomoći (eng. Extended Fund Facility – EEF) u iznosu od 443,04 milijuna SDR, odnosno 1.089,8 milijuna KM, kreditni aranžman do kraja prve polovine godine nije bio realiziran. Sredstva iz Programa ekonomske pomoći namijenjena su poboljšanju poslovnog okruženja putem jačanja tržišta rada, smanjenju javne zaduženosti kroz postupnu fiskalnu konsolidaciju, te očuvanju financijske stabilnosti i oživljavanju kreditnog rasta.

Slika 2.1: Javni dug BiH, u postocima BDP-a

U odnosu na 2014. godinu, javni dug je povećan za 420,6 milijuna KM ili 3,7%. Od ukupnog iznosa javnog duga, na vanjski dug se odnosi 8.401,5 milijuna KM ili 70,4%. Vanjska zaduženost sektora vlade u odnosu na kraj prethodne godine veća je za 183,2 milijuna KM (2,2%). Od ukupnog vanjskog duga, na „stari“ dug³ se odnosi 17,91% sa tendencijom opadanja u odnosu na prethodne godine. U okviru „novog“ duga najveću postotnu zastupljenost čine dugovi prema međunarodnim financijskim institucijama⁴. Povećanje vanjskog duga u 2015. godini u najvećoj mjeri je posljedica angažiranja ranije odobrenih kreditnih sredstava međunarodnih financijskih institucija. Kao i u ranijim razdobljima, ova sredstva su najvećim dijelom iskorištena za realizaciju infrastrukturnih projekata, koji se u strukturi novog duga kontinuirano povećavaju od 2009. godine (slika 2.2). U 2015. godini krediti za infrastrukturne projekte zabilježili su porast od svega 2,9%, za razliku od 2014. godine kada je porast ovih kredita iznosio 16,6%. Usporena dinamika zaduživanja za potrebe infrastrukturnih radova u 2015. godini je u najvećoj mjeri i doprinijela ostvarenom suficitu na kraju godine. Najveći iznos sredstava ranije ugovorenih kredita, čija su prva povlačenja počela u 2015. godini, usmjeren je gospodarskoj djelatnosti (85,1%). Krediti namijenjeni javnom sektoru se koriste za makrofinancijsku pomoć i različite razvojne projekte, pomoć zdravstvenom i socijalnom sektoru, te za servisiranje duga po osnovi stand-by aranžmana (SBA), kao i za podršku proračunima.

Slika 2.2: Sektorska struktura namjene kredita po osnovi "novog" duga

I pored relativno povoljnih uvjeta⁵ po kojima je vanjski dug ugovaran, tržišni rizik nije zanemariv, iz razloga što se 49,8% ukupnog vanjskog duga na kraju 2015. godine odnosilo na kredite s varijabilnom kamatnom stopom. Ipak, sve dok vodeće središnje banke provode politiku niskih kamatnih stopa, kamatni rizik nema značajan učinak na razinu javnog duga. Međutim, ukoliko se promatra prosječno dospijeeće vanjskog duga, rizik refinanciranja je povećan u odnosu na prethodnu godinu. Prosječno vrijeme dospelja vanjskog duga na kraju 2015. godine iznosilo je 7,2 godine, a udio duga koji dospijeva u roku kraćem od jedne godine iznosi 7,2% od ukupnog vanjskog duga i povećano je za 1,5 postotnih bodova u odnosu na prethodnu godinu.

Promatrajući valutnu strukturu, udio vanjske zaduženosti u eurima neznatno je smanjen u odnosu na prethodnu godinu. Na kraju 2015. godine, 51,3% vanjskog duga bilo je denominirano u EUR, 34,1% u SDR, 7,5% u USD, 2,3% u CPU⁶, a 4,5% u ostalim valutama. Tržišni rizik u najvećoj mjeri proizlazi iz izloženosti deviznom riziku, posebno zbog činjenice da se dug prema MMF-u kao jednom od većih kreditora izražava u SDR⁷.

Tijekom 2015. godine ukupno je otplaćeno 581,3 milijuna KM vanjskog duga, čime su u potpunosti izvršene sve preuzete obveze servisiranja duga. Od ovog iznosa, na glavicu se odnosi 478 milijuna KM, a na kamatu, servisne i druge troškove i bankarske provizije 103,3 milijuna KM. Po kreditorima, najveći dio ukupno servisiranog iznosa isplaćen je Europskoj banci za obnovu i razvoj (121 milijun KM ili 20,8%), zatim Svjetskoj banci (119,2 milijuna KM ili 20,5%), te MMF-u (106,7 milijuna KM ili 18,4%). Tijekom 2016. godine na naplatu dospijeva 746,6 milijuna KM⁸ vanjskog duga, od čega 140,3 milijuna KM duga po osnovi SBA sa MMF-om. Detaljan pregled obveza prema MMF-u zaključno sa 30.05.2016. godine dan je u tablici 2.1.

3 „Stari“ dug čine naslijeđeni komercijalni dugovi, nastali prije 02.04.1992. godine, koji se prema podacima MFT BiH na dan 31.12.2015. godine odnose na dug prema Pariskom klubu kreditora (771,1 milijun KM), Svjetskoj banci – IBRD (442,2 milijuna KM) i Londonskom klubu kreditora (291,6 milijuna KM).

4 Svjetska banka – IDA i IBRD, Europska investicijska banka – EIB, MMF, EBRD i Europska komisija.

5 Prema podacima MFT BiH ukupan vanjski dug BiH, promatrano na dan 31.12.2015. godine, ugovoren je s prosječnom kamatnom stopom od 1,49%.

6 Košara valuta koju koristi Svjetska banka i druge regionalne razvojne banke za obračun obveza po kreditima koji se uobičajeno isplaćuju u dolarima.

7 Struktura SDR: USD 41,9%, EUR 37,4%, GBP 11,3% i JPY 9,4%.

8 U iznos projekcije obveza nisu uključeni krediti u postupku zaključivanja.

Tablica 2.1: Plan otplate stand-by aranžmana prema MMF-u

(na dan 30.05.2016.)		u SDR	u KM
Godina	Opis	Iznos otplate	Iznos otplate
2016.	Glavnica SBA	54.957.500	135.191.383
	Troškovi / kamata	2.095.172	5.153.968
	UKUPNO	57.052.672	140.345.351
2017.	Glavnica SBA	136.336.875	335.378.624
	Troškovi / kamata	3.371.522	8.293.695
	UKUPNO	139.708.397	343.672.318
2018.	Glavnica SBA	143.735.000	353.577.464
	Troškovi / kamata	1.660.201	4.083.972
	UKUPNO	145.395.201	357.661.435
2019.	Glavnica SBA	68.696.875	168.989.229
	Troškovi / kamata	377.397	928.369
	UKUPNO	69.074.272	169.917.598

Izvor: MMF

Napomena: Iznosi u KM preračunani su prema tečaju CBBiH na dan 31.05.2016. godine 1 SDR = 2,459926 KM

Za 2016. godinu prikazan samo preostali dio za otplatu.

Unutarnji dug BiH⁹ na kraju 2015. godine, prema podacima MFT BiH, iznosio je 3.535,4 milijuna KM¹⁰. Iznos unutarnjeg duga na kraju 2015. godine je povećan za 237,4 milijuna KM. Povećanje u odnosu na prethodnu godinu u najvećoj mjeri je uzrokovano porastom potraživanja banaka od sektora vlade, uslijed izostanka sklapanja aranžmana sa MMF-om tijekom 2015. godine. Prema podacima CBBiH, ukupna zaduženost sektora vlade kod komercijalnih banaka porasla je za 19,7% u odnosu na prethodnu godinu, čime se izloženost bankarskog

sektora prema sektoru vlade nastavila povećavati (pogledati poglavlje 5.1 Bankarski sektor). Zaduženost sektora vlade po osnovi emitiranja vrijednosnih papira čiji su kupci komercijalne banke u BiH, porasla je za 39,5%, dok je zaduženost sektora vlade po osnovi kredita komercijalnih banaka povećana za 6,3% u odnosu na prethodnu godinu. Izloženost komercijalnih banaka sektoru vlade u prva tri mjeseca 2016. godine dodatno je porasla (tablica 2.2).

Tablica 2.2: Potraživanja banaka od sektora vlade

u milijunima KM

Potraživanja	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	ožujak 2016.
Središnja vlada	1,7	4,6	0,2	0,0	0,3	0,3	0,2	0,2	0,3
Kredit	1,7	4,6	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Vrijednosni papiri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Vlada na razini entiteta	116,1	155,8	193,1	582,5	845,3	952,4	1.273,1	1.589,6	1.606,8
Kredit	115,8	151,7	179,6	310,5	445,7	484,9	565,6	600,9	550,2
Vrijednosni papiri	0,3	4,2	13,5	272,1	399,6	467,5	707,5	988,7	1.056,6
Vlada kantona	3,2	4,3	33,8	33,3	52,6	66,2	142,0	209,7	208,6
Kredit	3,2	4,3	33,8	33,3	52,6	66,2	142,0	209,7	208,6
Vrijednosni papiri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vlada na razini općina	142,3	188,2	225,6	273,9	314,0	341,8	342,4	304,5	295,6
Kredit	141,5	186,0	222,5	269,8	309,4	337,7	339,2	301,9	293,1
Vrijednosni papiri	0,9	2,2	3,1	4,1	4,6	4,1	3,2	2,6	2,5
UKUPNO	263,4	352,9	452,6	889,8	1.212,2	1.360,6	1.757,6	2.104,0	2.111,2
Kredit	262,2	346,6	436,0	613,6	807,7	888,8	1.046,7	1.112,5	1.051,9
Vrijednosni papiri	1,2	6,4	16,6	276,1	404,5	471,9	710,9	991,5	1.059,3

Izvor: CBBiH

9 Unutarnji dug BiH čini dug entiteta i Brčko distrikta, a sastoji se od obveze po osnovi stare devizne štednje, ratnih potraživanja, općih obveza, obveze po osnovi izdanih vrijednosnih papira, obveze po osnovi kreditnih zaduženja u zemlji i obveze po osnovi refundacije poreza i aktiviranih garancija.

10 U unutarnji dug BiH nisu uključene obveze po osnovi restitucije, jer ovo pitanje nije još uvijek zakonski regulirano.

U 2015. godini vlade FBiH i RS emitirale su vrijednosne papire ukupne vrijednosti od 1.017,04 milijuna KM. Vlada FBiH organizirala je četrnaest aukcija trezorskih zapisa u ukupnoj nominalnoj vrijednosti od 299 milijuna KM, pri čemu je prihvaćena ponderirana prosječna kamatna stopa bila u intervalu od 0,26% do 0,75%. Vlada RS tijekom 2015. godine održala je jedanaest aukcija trezorskih zapisa, u ukupnoj vrijednosti od 166,75 milijuna KM, a prosječne stope prinosa po kojima su se trezorski zapisi emitirali kretale su se između 0,81% i 3,2%. Stanje obveza po osnovi emitiranih trezorskih zapisa na kraju 2015. godine iznosilo je 186,75 milijuna KM. Osim zaduživanja na kratkoročnoj osnovi, kako bi financirale neusklađenost proračunskih prihoda i rashoda, entitetske vlade su izdavale i dugoročne vrijednosne papire u iznosu od 551,26 milijuna KM. Vlada FBiH je emitirala obveznice s rokom dospelosti od tri do sedam godina u nominalnom iznosu od 310 milijuna KM, a stanje duga na kraju 2015. godine u FBiH po ovoj osnovi iznosilo je 520 milijuna KM. Vlada Federacije BiH je u trećem tromjesečju 2015. godine prvi put emitirala obveznice sa deviznom klauzulom u eurima u ukupnom iznosu od 20 milijuna KM, nakon čega je u četvrtom tromjesečju izdala još dvije emisije obveznica sa deviznom klauzulom u eurima¹¹. Na kraju 2015. godine ukupna vrijednost emitiranih obveznica sa deviznom klauzulom u eurima u FBiH iznosila je 120 milijuna KM. Vlada RS tijekom 2015. godine emitirala je dugoročne obveznice s rokom otplate do četiri i pet godina u svrhu financiranja proračunskih izdataka u iznosu od 241,26 milijuna KM, a ukupno stanje obveza po osnovi emitiranih dugoročnih obveznica u RS na kraju 2015. godine iznosilo je 534,51 milijun KM. Vlada RS je počela emitirati obveznice sa deviznom klauzulom u rujnu 2014. godine, tako da je svih pet emisija obveznica iz 2015. godine Vlada RS izdala sa deviznom klauzulom u eurima.

Tijekom 2015. godine došlo je do smanjenja duga po osnovi emisije entitetskih obveznica po osnovi stare devizne štednje i ratnih potraživanja. Do kraja 2015. godine entiteti i Brčko distrikt su emitirali obveznice po osnovi računa stare devizne štednje u iznosu 1.380,54 milijuna KM, a otplaćeno je 1.083,70 milijuna KM obveza po osnovi glavnice i 88,92 milijuna KM obveza po osnovi kamate.

Po osnovi ratnih potraživanja FBiH je emitirala četiri emisije obveznica u iznosu od 195,42 milijuna KM, s rokom dospelosti od 14 godina, grace razdobljem od devet godina uz kamatnu stopu 2,5%. Po istoj osnovi, RS je emitirala deset emisija

obveznica u iznosu od 374,82 milijuna KM, s rokom dospelosti od 13 do 15 godina, grace razdobljem od tri do pet godina i uz kamatnu stopu od 1,5%.

Iako se pokazatelji fiskalne održivosti nisu značajnije pogoršali, opće stanje ekonomije i gospodarstva u cjelini, još uvijek upućuje na neophodnost sustavne kontrole daljnjeg zaduživanja, kao i aktivniju politiku upravljanja dugom. Krajem travnja 2016. godine Vijeće ministara BiH je prvi put na državnoj razini usvojilo Srednjoročnu strategiju upravljanja dugom BiH.

U 2016. na naplatu dospijeva veći iznos vanjskog duga nego u 2015. godini, te uzimajući u obzir ograničen fiskalni prostor BiH, nemogućnost pristupa međunarodnim tržištima kapitala, te odgodu planiranog aranžmana sa MMF-om i dalje postoji zabrinutost za održivost javnog duga u dugom roku. Program otplate javnog duga, koja se intenzivira u narednih nekoliko godina, predstavljat će dodatan izazov bh. vlastima u pogledu očuvanja fiskalne stabilnosti. Pored toga, odgoda kreditnog aranžmana sa MMF-om mogla bi otežati provedbu neophodnih strukturnih reformi i fiskalnu konsolidaciju predviđenu Reformskom agendom (vidjeti poglavlje 6. Regulatorni okvir), te će stvoriti veći pritisak na rast unutarnjeg duga, što bi dodatno moglo ugroziti fiskalnu stabilnost zemlje.

2.2 Financiranje deficita tekućeg računa

Platnobilančna pozicija zemlje u 2015. poboljšana je u odnosu na prethodnu godinu, što je u najvećoj mjeri posljedica povoljnih kretanja u okviru tekućeg računa. Deficit tekućeg računa manji je za 446,9 milijuna KM u odnosu na prethodnu godinu i u 2015. godini iznosio je 1,59 milijardi KM. Mjereno udjelom u BDP-u, deficit tekućeg računa u odnosu na prethodnu godinu bilježi smanjenje od 1,89 postotnih bodova i na kraju 2015. iznosio je 5,57% BDP-a. Najveći utjecaj na smanjenje deficita tekućeg računa imala su kretanja na računu roba, gdje je povećanje izvoza i smanjenje uvoza rezultiralo smanjenjem deficita. Dinamika kretanja na računu roba posljedica je veće inozemne tražnje, kao i kretanja cijena na svjetskom tržištu, prije svih cijena nafte i hrane, što je rezultiralo nižom vrijednošću uvoza. Pored toga i povećanje salda na računu usluga rezultiralo je smanjenjem vanjskotrgovinskog deficita, a značajnije povećanje neto priljeva po ovom računu, između ostalog, registrirano je i kod onih grupa usluga kod kojih se tradicionalno bilježi veći suficit.

Najveće povećanje neto priljeva u nominalnom iznosu od 83,5 milijuna KM (9,9%) zabilježeno je na podračunu uslugaputovanja, gdje se u posljednje tri godine ostvaruje najveći suficit, što je posljedica većeg broja dolazaka turista i porasta neto prihoda od djelatnosti turizma. Veći suficit u odnosu na prethodnu godinu registriran je i na podračunu usluga dorade i obrade robe u inozemnom vlasništvu, u iznosu 35,5 milijuna KM (4,5%), te na podračunu telekomunikacijskih i informacijskih usluga, u iznosu 34,0 milijuna KM (43,9%).

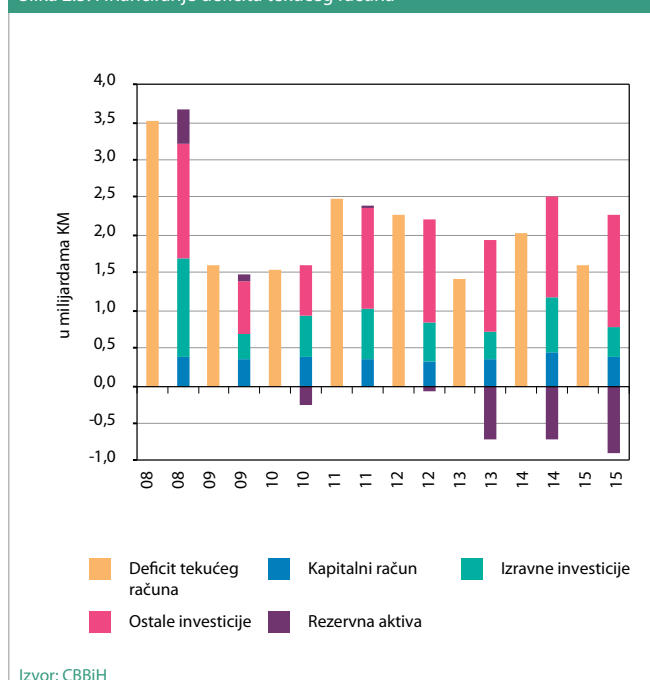
Disbalans u robnoj razmjeni tradicionalno ublažava i suficit na računu primarnog dohotka koji je u odnosu na prethodnu godinu veći za 50,1% i iznosi 271,5 milijuna KM. Iako su kompenzacije uposlenim neznatno niže u odnosu na prethodnu godinu, one i dalje predstavljaju najznačajniju stavku po osnovi koje se formira pozitivan saldo na računu primarnog dohotka. Povećanje suficita na računu primarnog dohotka u 2015. godini u najvećoj mjeri je posljedica smanjenja dugovnih stavki na podračunu investicijskog dohotka, a što je posljedica manjeg iznosa isplata po osnovi dividendi poduzećima u stranom vlasništvu.

Pritisak na deficit tekućeg računa i u 2015. kao i prethodnih godina značajno je ublažen ostvarenim suficitom po osnovi sekundarnog dohotka. Međutim, za razliku od prethodnih pet godina kada je registriran konstantan rast suficita na računu sekundarnog dohotka, u 2015. godini došlo je do značajnijeg pada registriranog suficita u odnosu na prethodnu godinu. Ostvareni suficit na računu sekundarnog dohotka manji je za 413 milijuna KM, odnosno 10,4% u odnosu na 2014. godinu. Priljevi po osnovi personalnih transfera i dalje predstavljaju najznačajniju stavku koja utječe na formiranje suficita na računu sekundarnog dohotka, te u odnosu na prethodnu godinu bilježe rast od 2,4%. Glavni razlog nižeg suficita na računu sekundarnog dohotka i manjih priljeva, jeste smanjenje priljeva po osnovi ostalih tekućih transfera, odnosno priljeva po osnovi mirovina iz inozemstva. Ovi priljevi manji su za 372,9 milijuna KM, odnosno za jednu četvrtinu u odnosu na 2014. godinu.

U okviru financijskog računa, kojim se u najvećoj mjeri pokriva deficit tekućeg računa, došlo je do smanjenja neto priljeva u odnosu na prethodnu godinu u iznosu od 325,9 milijuna KM (24,1%), te je saldo na financijskom računu na kraju 2015. godine iznosio 1.026,1 milijuna KM. Glavni razlog manjih priljeva po financijskom računu jeste smanjenje priljeva po osnovi izravnih stranih ulaganja, koji su u odnosu na prethodnu godinu manji za 43,8%, te su u 2015. iznosili 402,8 milijuna KM. Smanjen intenzitet izravnih stranih ulaganja djelomično je rezultat preuzimanja vlasničkog udjela u kompanijama sa većinskim stranim vlasništvom od strane domaćih gospodarstvenih subjekata, te otplate

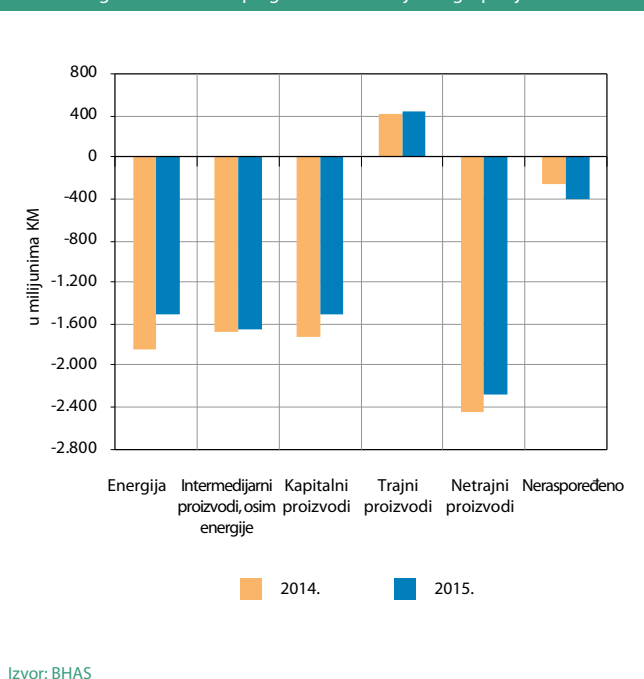
kredita uzetih od izravnih stranih ulagača. Također, u odnosu na prethodnu godinu povećane su i investicije rezidenata u inozemstvo, što je uz manji iznos reinvestirane zarade dodatno umanjilo priljeve po osnovi izravnih stranih ulaganja. Neto priljevi po osnovi ostalih investicija veći su za 10,5%, kao posljedica povećanja neto financijske pasive i smanjenja neto financijske aktive u odnosu na prethodnu godinu. Vladin sektor nije u značajnijem obujmu povećao svoj dug u odnosu na prethodnu godinu. Kod ostalih sektora zabilježeno je povećanje zaduženosti u iznosu od 398,3 milijuna KM, pri čemu je u sektoru financijskih posrednika nastavljen trend razduživanja. Na kapitalnom računu registrirano je manje priljeva u odnosu na prethodnu godinu.

Slika 2.3: Financiranje deficita tekućeg računa

Promatrajući strukturu trgovinskog deficita prema ekonomskoj namjeni, u 2015. godini je u većini glavnih industrijskih grupacija zabilježeno smanjenje trgovinskog deficita. Najveće smanjenje desilo se u industrijskoj grupi Energija, gdje je trgovinski deficit manji za gotovo 350 milijuna KM, što je isključivo posljedica niže realizirane vrijednosti uvoza u ovoj grupi. U industrijskoj grupi Netrajni proizvodi za široku potrošnju ostvaren je najveći trgovinski deficit (2.266,8 milijuna KM), iako je u odnosu na prethodnu godinu smanjen za 175,9 milijuna KM. Također, značajno smanjenje trgovinskog deficita zabilježeno je i u grupi kapitalnih proizvoda (216,5 mil. KM), dok se u grupi Intermedijarni proizvodi osim energije trgovinski deficit nije značajnije promijenio. Smanjenje deficita posljedica je nižih uvoznih cijena (u slučaju energije i netrajnih proizvoda za široku potrošnju) i visoke baze iz prethodne godine u slučaju kapitalnih proizvoda uslijed rasta uvoza roba za sanaciju šteta od poplava.

Slika 2.4: Trgovinska bilanca po glavnim industrijskim grupacijama

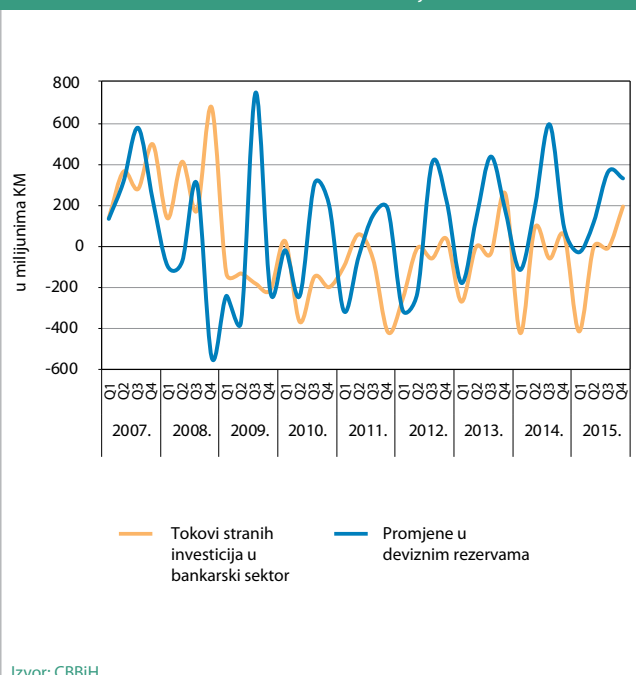

Očekivano jačanje ekonomske aktivnosti u 2016. godini stvarat će pritisak na produbljivanje deficita tekućeg računa kroz rast domaće potražnje. Pored toga, eventualni rast cijena nafte i ostalih energenata, kao i rast cijena hrane, utjecat će na veću vrijednost uvoza, što će dodatno vršiti pritisak ka povećanju deficita tekućeg računa. S druge strane, rast inozemne tražnje, kao i povećanje konkurentnosti domaćih izvoznika na inozemnim tržištima imali bi pozitivan učinak na deficit. Očekivano puštanje u rad novih kapaciteta i povećanje proizvodnje električne energije, koja je jedan od glavnih izvoznih proizvoda, umanjit će pritisak na tekući račun. Kretanja u cijenama baznih metala koji su glavni izvozni proizvod u posljednjih nekoliko godina imaju negativan trend što će se uz nižu globalnu potražnju za ovim proizvodima negativno odraziti na vrijednost izvoza i robnog deficita i umanjiti devizne priljeve.

Smanjenje deficita tekućeg računa pozitivno se odrazilo na stanje deviznih rezervi zemlje na kraju godine. Bruto devizne rezerve na kraju 2015. godine iznosile su 8,61 milijardi KM, što je najveći registrirani iznos deviznih rezervi od osnutka CBBiH. Jedan od značajnijih čimbenika koji utječe na kretanje deviznih rezervi jeste dinamika kretanja vanjskog duga sektora vlade. U 2015. godini nije registrirano povlačenje novih tranši iz kreditnog aranžmana sa MMF-om uslijed isteka IV SBA, tako da po toj osnovi nije moglo doći do povećanja deviznih rezervi.

Izostanak kreditnog aranžmana sa MMF-om nije imao značajniji negativan utjecaj na stanje deviznih rezervi u 2015. godini, kao što je to bilo za očekivati. Izostanak priljeva po ovoj osnovi, očigledno je kompenziran drugim vrstama deviznih priljeva. S druge strane, tijekom 2015. godine servisirano je ukupno 106,7 milijuna KM po osnovi obveza koje su dospijevale po osnovi III i IV SBA, što je negativno utjecalo na stanje deviznih rezervi. Ipak, iznos servisiranog duga prema MMF-u tijekom 2015. godine značajno je manji u odnosu na prethodnu godinu, te je u tom smislu pritisak na devizne rezerve bio manji. Također, i ukupan iznos servisiranog vanjskog duga tijekom 2015. godine je niži u odnosu na 2014, što se pozitivno odrazilo na stanje deviznih rezervi. Budući da je otplata po IV SBA počela tek krajem 2015. godine, u narednom razdoblju po ovoj osnovi bit će povećan pritisak na stanje deviznih rezervi (vidjeti tablicu 2.1). Na devizne rezerve BiH već dugi niz godina u značajnoj mjeri utječu aktivnosti bankarskog sektora u BiH (slika 2.5¹²). U 2015. godini nastavljen je proces smanjenja vanjskog duga komercijalnih banaka, te je strana pasiva na kraju 2015. manja za 346,7 milijuna KM u odnosu na kraj prethodnog razdoblja. Intenzitet razduživanja u 2015. bio je nešto slabiji nego u prethodnoj godini, što je rezultiralo manjim pritiskom na devizne rezerve zemlje.

Slika 2.5: Devizne rezerve i tokovi stranih investicija u bankarski sektor

2.3 Spor oporavak realnog sektora

Iako kretanja u realnom sektoru u 2015. godini ukazuju na blagi oporavak bh. ekonomije, pozitivni pomaci su još uvijek nedovoljni da bi se značajnije ublažili rizici po financijsku stabilnost. Niska razina plaća i njihova stagnacija, kao i visoka stopa nezaposlenosti utjecali su na nisku razinu kupovne moći i slabu domaću tražnju u prethodnim godinama. Uslijed sporog ekonomskog oporavka, domaća potražnja nije mogla značajnije jačati ni u 2015. i još uvijek predstavlja jedan od rizika iz domaćeg makroekonomskog okruženja. Pokazatelji razine blagostanja stanovništva, stvarna individualna potrošnja po stanovniku i BDP po stanovniku u 2015. godini su ostali na veoma niskoj razini¹³. Iako je prema Godišnjem izvješću Svjetske banke o prognozi uvjeta poslovanja za 2016. godinu BiH poboljšala svoju poziciju na listi zemalja, poslovno okruženje i dalje predstavlja prepreku ulasku stranih investitora¹⁴. Uslijed pada cijena hrane i energenata na svjetskim tržištima, deflatorska kretanja u BiH su nastavljena i u 2015. godini.

Rast realnog BDP-a u 2015. je iznosio 3,03%¹⁵ i u najvećoj mjeri je potaknut rastom trgovine na veliko i malo i rastom obujma proizvodnje u prerađivačkoj industriji. Trend rasta industrijske proizvodnje nastavljen je i u 2015. godini, a u odnosu na prethodnu godinu obujam industrijske proizvodnje je veći za 3,1%¹⁶. Najznačajniji doprinos rastu indeksa obujma industrijske proizvodnje imao je rast proizvodnje u prerađivačkoj industriji, dok je već drugu godinu uzastopno zabilježen pad obujma proizvodnje u kategoriji proizvodnja i opskrba električnom energijom i plinom. Za razliku od industrijske proizvodnje, u sektoru građevinarstva nije nastavljen pozitivan trend iz prethodne godine. Obujam proizvodnje u ovoj ekonomskoj djelatnosti manji je za 3,2% u odnosu na prethodnu godinu, prvenstveno uslijed usporavanja radova na infrastrukturnim projektima i smanjenja obujma građevinskih radova u oblasti niskogradnje.

Pokazatelji razine blagostanja, stvarna individualna potrošnja po stanovniku i BDP po stanovniku, nisu zabilježili značajnije promjene u odnosu na prethodne dvije godine, te su i u 2015. godini ostali na niskoj razini. Preliminarni rezultati Europskog programa usporedbe cijena i BDP-a pokazuju da je u 2015. godini BDP po stanovniku izražen u standardu kupovne moći (PPS, eng. Purchasing Power Standard) iznosio 29% prosjeka zemalja EU, a i pored njegovog rasta od jednog postotnog boda, BiH je i dalje na posljednjem mjestu od 37 zemalja obuhvaćenih istraživanjem¹⁷. Također, prema ovom istraživanju, stvarna individualna potrošnja po stanovniku izražena u standardu kupovne moći porasla je za jedan postotni bod i iznosila je 38% prosjeka zemalja EU, a BiH prema ovom pokazatelju zauzima pretposljednje mjesto u pomenutoj grupi zemalja. Tome treba dodati da se najveći dio individualne potrošnje, u strukturi standarda kupovne moći, koristi za osnovne egzistencijalne potrebe, prvenstveno na hranu i bezalkoholna pića i troškove stanovanja i režija, što prvenstveno ukazuje na i dalje nizak životni standard u BiH.

Trend smanjenja cijena hrane i energenata na svjetskim tržištima determinirao je kretanje opće razine cijena u BiH, tako da su deflatorska kretanja nastavljena i u 2015. godini. Registrirana deflacija mjerena indeksom potrošačkih cijena iznosila je 1% i u odnosu na 2014. godinu zabilježila je povećanje od 10 baznih bodova. Deflatorski pritisci su posebno bili izraženi krajem godine, uslijed značajnijeg pada cijena nafte na svjetskim tržištima. S obzirom na visok trgovinski deficit u odjeljku *Hrana i prehrambeni proizvodi*, pad cijena hrane na svjetskim tržištima u 2015. godini imao je snažan utjecaj na pad cijena u kategoriji *Hrana i bezalkoholna pića* (-0,9), dok su cijene nafte na svjetskom tržištu determinirale pad cijena u kategoriji *Prijevoz* (-6,9%). Pored velikog utjecaja cijena robe i usluga iz pomenuta dva odjeljka, koje imaju veliku zastupljenost u potrošnji kućanstava, značajan doprinos u formiranju opće razine cijena imao je i pad cijena u odjeljku *Odjeća i obuća* (-7,3%), dok je u većini drugih odjeljaka zabilježen blagi rast cijena (slika 2.6).

13 Eurostat, News release 117/2016, 15.06.2016.

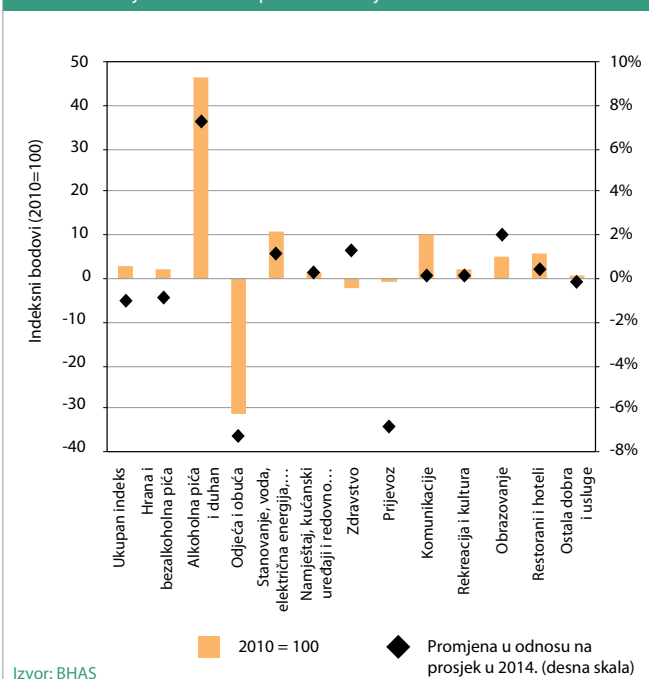
14 Prema Godišnjem izvješću Svjetske banke o prognozi uvjeta poslovanja za 2016. godinu (Doing Business 2016) BiH zauzima 79. mjesto od ukupno 189 rangiranih zemalja svijeta. Posebno je bitno istaći da je BiH prema navedenoj listi rangirana na 175. mjestu prema započinjanju poslovne djelatnosti.

15 Izvor: Agencija za statistiku BiH, prvi rezultati za 2015. godinu.

16 Godišnja stopa promjene izračunana iz kalendarski prilagođenih indeksa obujma industrijske proizvodnje pokazuje rast od 2,6%, dok je rast u prosincu 2015. u usporedbi sa istim mjesecom prethodne godine iznosio 1,8%.

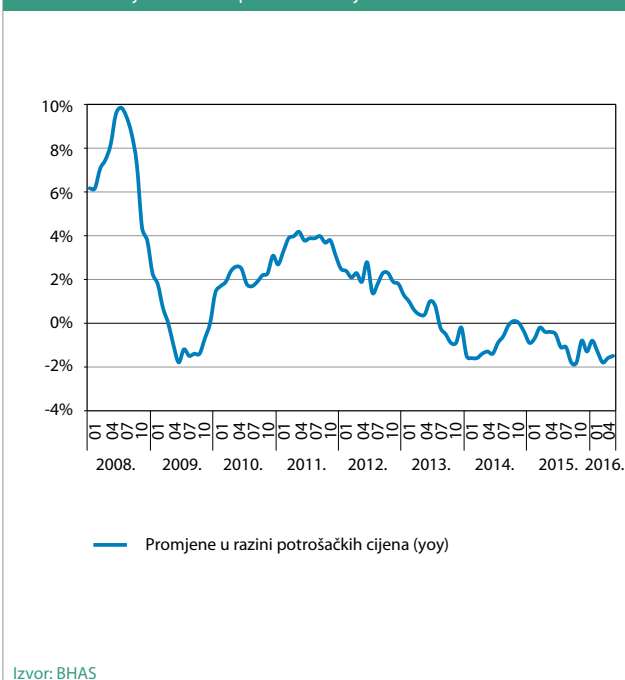
17 Zemlje EU 28, zemlje članice EFTA (Norveška, Švicarska, Island), zemlje kandidati za članstvo za EU (Turska, Srbija, Crna Gora, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija i Albanija) i BiH, kao zemlja potencijalni kandidat za članstvo u EU.

Slika 2.6: Promjene u indeksu potrošačkih cijena

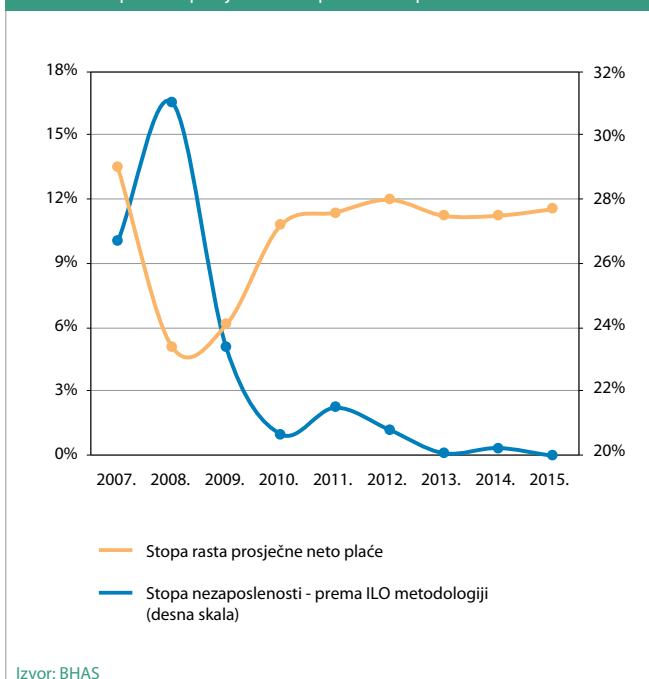
Zbog nastavljenog trenda pada cijena hrane i nafte na svjetskim tržištima, ni u 2016. godini se ne očekuje popuštanje deflatorskih pritiska u BiH. Deflatorska kretanja su tako nastavljena i u prvih pet mjeseci 2016. godine, a cijene mjerene u CPI su u odnosu na isto razdoblje protekle godine bile niže za 1,4% (slika 2.7).

Slika 2.7: Promjene u razini potrošačkih cijena

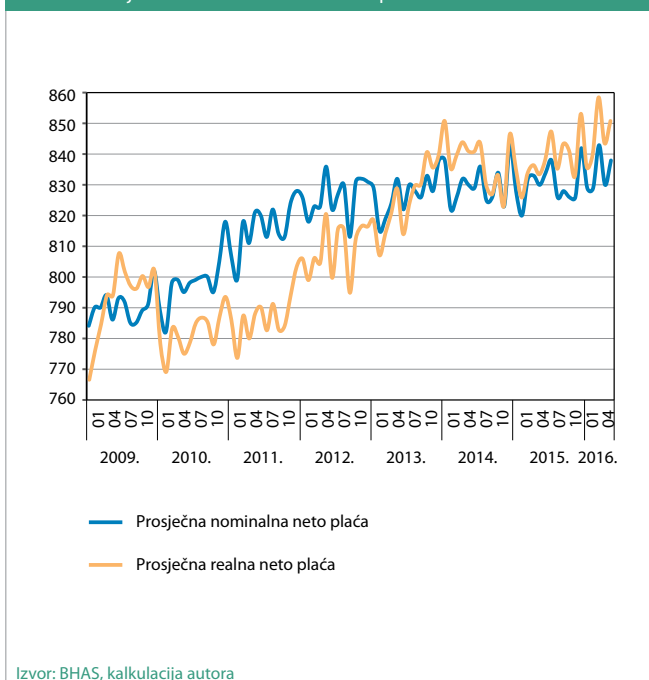
Niska razina plaća i njihova stagnacija u posljednjih nekoliko godina, kao i visoka stopa nezaposlenosti osnovne su karakteristike tržišta rada (slika 2.8).

Slika 2.8: Stope rasta prosječne neto plaće i nezaposlenosti

U 2015. godini prosječna nominalna neto plaća u BiH je ostala na istoj razini kao i u prethodnoj godini (830 KM), dok je prosječna nominalna neto plaća u prosincu 2015. niža za 0,1% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. Za razliku od prosječne nominalne neto plaće, uslijed deflatorskih kretanja koja su nastavljena i u 2015. godini, prosječna realna neto plaća je i dalje na nešto većoj razini (slika 2.9).

Slika 2.9: Prosječne nominalne i realne neto plaće

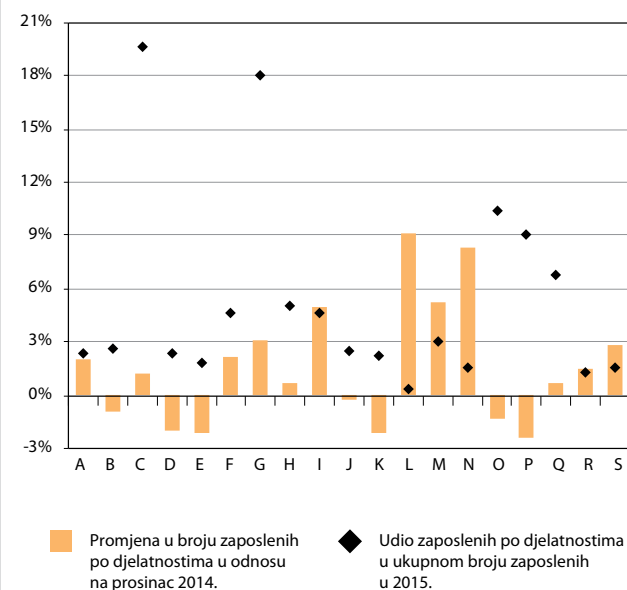
Prema Anketi o radnoj snazi, provedenoj u skladu sa metodologijom Međunarodne organizacije rada (ILO, eng. International Labor Organization) u travnju 2015,

stopa nezaposlenosti u BiH je iznosila 27,7% i veća je za 20 baznih bodova u odnosu na 2014. godinu. Broj zaposlenih osoba prema anketnim podacima je porastao za 1,2%, dok je istodobno zabilježen i rast nezaposlenih osoba za 2,3%. Za razliku od podataka iz Ankete o radnoj snazi, prema administrativnim podacima zavoda za zapošljavanje u 2015. godini je nastavljen rast broja zaposlenih (1,1%) i pad broja nezaposlenih osoba (-1,7%), prema čemu je administrativna stopa nezaposlenosti niža u odnosu na 2014. godinu. Razlike između kretanja administrativne i anketne stope nezaposlenosti proizlaze iz razlika u primjenjivanoj metodologiji izračuna i utvrđivanja statusa nezaposlenih osoba, no u oba slučaja je evidentno da se radi o vrlo malim promjenama, te se cjelokupna situacija na tržištu rada prvenstveno može okarakterizirati stagnirajućom. Također, vrlo zabrinjavajući je i podatak o stopi nezaposlenosti mladih koja iznosi visokih 62,3%¹⁸.

Promatrajući podatke o zaposlenosti prema pojedinačnim djelatnostima, porast zaposlenih je ostvaren u dvanaest djelatnosti, pri čemu se najveći realni porast bilježi u djelatnosti *Poslovanje nekretninama*, što je posljedica pojačane aktivnosti na tržištu nekretnina. Najveći doprinos rastu ukupnog broja zaposlenih dao je rast broja zaposlenih u djelatnostima *Trgovina na veliko i malo* i *Prerađivačka industrija*, a značajan rast zaposlenih u nominalnom iznosu je zabilježen i u *Djelatnosti pružanja smještaja, te pripreme i usluživanja hrane* (slika 2.10).

Kretanja na tržištu rada u prva četiri mjeseca 2016. godine ne ukazuju na značajniji oporavak na tržištu rada. Prosječna neto plaća u razdoblju siječanj – travanj 2016. veća je od prosjeka u 2015. za 0,4%, dok je broj zaposlenih povećan za 0,9% u odnosu na kraj 2015. godine. S obzirom na pomenute pokazatelje, evidentno je da je na tržištu rada neophodno što hitnije sprovesti reforme, a ozbiljnost ovog problema prepoznale su i bh. vlasti koje su kroz Reformsku agendu iskazale opredijeljenost rješavanju problema na tržištu rada.

Slika 2.10: Promjene u broju zaposlenih po djelatnostima

Izvor: BHAS

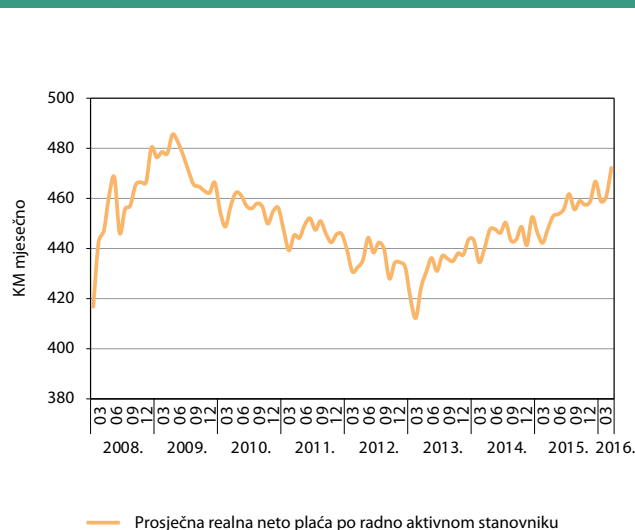
- A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov
- B - Vađenje ruda i kamena
- C - Prerađivačka industrija
- D - Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija
- E - Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom, te djelatnosti sanacije okoliša
- F - Građevinarstvo
- G - Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala
- H - Prijevoz i skladištenje
- I - Djelatnosti pružanja smještaja, te pripreme i usluživanja hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo)
- J - Informacije i komunikacije
- K - Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja
- L - Poslovanje nekretninama
- M - Stručne, naučne i tehničke djelatnosti
- N - Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti
- O - Javna uprava i obrana, obavezno socijalno osiguranje
- P - Obrazovanje
- Q - Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite
- R - Umjetnost, zabava i rekreacija
- S - Ostale uslužne djelatnosti

3. Kućanstva

U prethodnom je poglavlju kao jedan od rizika iz domaćeg makroekonomskog okruženja identificiran spor i nedovoljan oporavak ekonomske aktivnosti u BiH. Iako su u 2015. godini pojedini pokazatelji iz realnog sektora ukazivali na blagi oporavak, ostvareni pozitivni trendovi nisu bili dovoljni za značajnije jačanje domaće potrošnje. I pored rasta kredita stanovništvu, kod komercijalnih banaka nije zabilježen značajniji rast ukupne zaduženosti kućanstava. Na tržištu nekretnina su zabilježene pojačane aktivnosti u odnosu na prethodne godine koje je karakterizirala slaba potražnja i mali obujam prometa nekretninama, ali se one ne mogu objasniti poboljšanim životnim standardom stanovništva.

Pokazatelji sa tržišta rada i dalje ukazuju na nizak životni standard stanovništva. Prosječna neto plaća u 2015. se zadržala na istoj razini kao i u prethodnoj godini, a stopa nezaposlenosti je i dalje veoma visoka (vidjeti potpoglavlje 2.3). Prosječna realna neto plaća po radno aktivnom stanovniku¹⁹ u prosincu 2015. zabilježila je rast od 3,2% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine, čemu je osim deflacije doprinijelo i kretanje broja zaposlenih i nezaposlenih osoba. Iako je od 2013. godine evidentan blagi rastući trend prosječne realne neto plaće, njena razina u 2015. je i dalje ispod razine iz 2009. godine (slika 3.1).

Slika 3.1: Prosječna realna neto plaća po radno aktivnom stanovniku

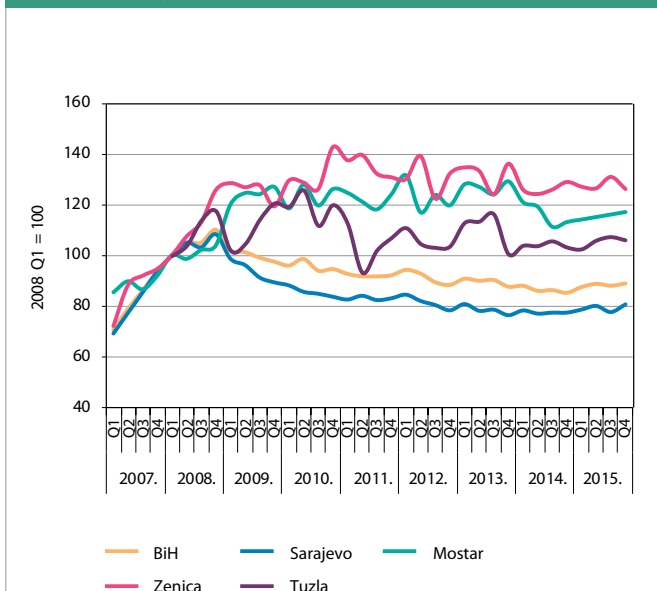

Izvor: BHAS, kalkulacija autora

I pored izostanka jačeg oporavka u sektoru kućanstava, u 2015. godini je zabilježeno jačanje aktivnosti na tržištu nekretnina u BiH. Obujam prometa nekretnina mjeren brojem prodanih četvornih metara stambenog prostora u odnosu na prethodnu godinu je porastao za 18,8%. Veći promet nekretninama u odnosu na proteklu godinu je ostvaren u svim gradovima u BiH koji su uključeni u izračun cijena nekretnina, a najveći rast je zabilježen u gradovima Tuzla i Mostar, kao i u sarajevskoj Općini Centar. Dok je za Tuzlu i Mostar karakteristično da se obujam trgovine nekretninama približio vrijednostima od početka ekonomske krize, u Općini Centar je ostvaren najveći obujam kupoprodaje nekretnina stambene namjene od 2004. godine. Intenzitet aktivnosti na tržištu nekretnina u druge dvije sarajevske općine, kao i u Gradu Zenica još uvijek je znatno manji u odnosu na godine prije ekonomske krize.

Rast tražnje na tržištu nekretnina potakao je i blagi rast cijena nekretnina stambene namjene. Cijene nekretnina stambene namjene u 2015. godini zabilježile su rast prvi put nakon šest godina. Prema indeksu cijena nekretnina za BiH²⁰, blagi rast cijena nekretnina stambene namjene²¹ je zabilježen kako u Sarajevu, gdje su cijene nekretnina proteklih godina stagnirale, tako i u ostalim regijskim centrima u BiH, u kojima su ranije bile prisutne veće oscilacije cijena nekretnina (slika 3.2).

Slika 3.2: Indeks cijena nekretnina

Izvor: CBBiH

19 Za izračun prosječne realne neto plaće po radno aktivnom stanovniku su korišteni mjesečni podaci: indeks potrošačkih cijena (2010=100) i administrativni podaci o broju zaposlenih i nezaposlenih osoba.

20 Metodologija za računanje indeksa je objašnjena u FSR-u za 2007. Indeks cijena nekretnina za Grad Sarajevo ne obuhvata Općinu Stari Grad koja se od 2008. nije odazvala pozivu za dostavu podataka. Od 2010. uključena je i Općina Tuzla koja je dostavila podatke od 2008. godine. Poreska uprava RS nije bila u mogućnosti dostaviti podatke za Grad Banju Luku u traženom formatu.

21 Prilikom formiranja indeksa cijena nekretnina ne koriste se podaci o cijenama nekretnina koje spadaju u red novoizgrađenih stambenih objekata.

Pojačane aktivnosti na tržištu nekretnina bile su popraćene i porastom broja zaposlenih u djelatnosti Poslovanje nekretninama, te je u ovoj djelatnosti zabilježen najveći relativni rast zaposlenih osoba (9,2%).

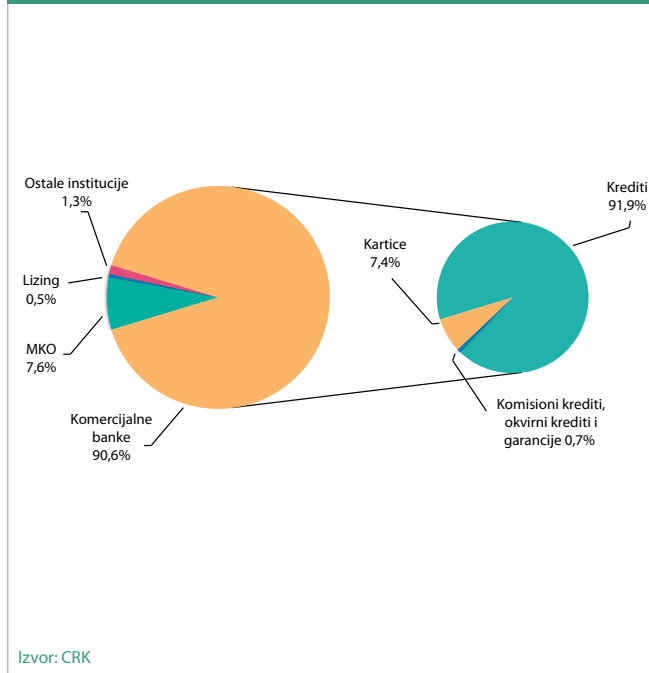
Pozitivni trendovi na tržištu nekretnina se još uvijek ne mogu tumačiti poboljšanim životnim standardom stanovništva, a postoji mogućnost da se radi i o kratkoročnom učinku koji je jednim dijelom rezultat investiranja u nekretnine građana sa višim mjesečnim primanjima i građana koji su financirali kupovinu nekretnina sredstvima stečenim radom u inozemstvu. U prilog ovome bi mogao ići i podatak da su u 2015. godini krediti stambene namjene nastavili pad već treću godinu uzastopno. Podaci o stambenoj gradnji u BiH ne ukazuju na snažnije oživljavanje tržišta nekretnina. U 2015. godini je znatno smanjen broj završenih, novoizgrađenih stambenih jedinica u odnosu na četiri prethodne godine²², dok je broj stambenih jedinica koje su u fazi izgradnje ispod ostvarenog prosjeka u protekle četiri godine. Daljnji tok zbivanja na tržištu nekretnina će ovisiti o intenzitetu ekonomskog oporavka i trendovima na tržištu rada o kojima ovisi životni standard stanovništva i u konačnici potražnja za nekretninama stambene namjene.

Prema podacima iz Središnjeg registra kredita (SRK), potraživanja od kućanstava na kraju 2015. iznosila su 8,42 milijarde KM i u odnosu na kraj 2014. godine zabilježila su rast od 3%. Izraženo u postocima BDP-a, izloženost financijskih institucija prema kućanstvima je, uslijed nešto osjetnijeg rasta BDP-a, manja je za 0,9 postotnih bodova u odnosu na prethodnu godinu i na kraju 2015. godine iznosila je 29,5% BDP-a. Rast ukupnih potraživanja od stanovništva najvećim dijelom je rezultat porasta zaduženosti stanovništva po klasičnim kreditima od banaka (5,4%). S druge strane, nastavljen je trend pada zaduženosti stanovništva po ostalim tipovima potraživanja banaka, izuzimajući debitne kartice, kao i pad zaduženosti stanovništva kod mikrokreditnih organizacija i lizing kompanija. U sektorskoj strukturi kredita od banaka već treću godinu uzastopno se povećava udio kredita stanovništvu u odnosu na udio kredita poduzećima i na kraju 2015. godine 49,6% ukupnih kredita od banaka se odnosilo na kredite stanovništvu.

Promatrajući sektorsku strukturu potraživanja od stanovništva kroz razdoblja, evidentno je da je nastavljen rast potraživanja komercijalnih banaka u odnosu na potraživanja

ostalnih financijskih institucija. Tako se na potraživanja komercijalnih banaka na kraju 2015. godine odnosilo 90,6% ukupnih potraživanja od stanovništva, od čega na kredite otpada 91,9% svih potraživanja kod banaka (slika 3.3). Također, drugu godinu uzastopno se bilježi blagi rast udjela kredita od banaka, u odnosu na ostale tipove potraživanja bankarskog sektora, kao i njihov udio u ukupnim potraživanjima od stanovništva, koji na kraju 2015. godine iznosi 83,2%.

Slika 3.3: Potraživanja od stanovništva prema tipu zaduženja na kraju 2015.

Prema podacima iz SRK-a zaduženost stanovništva po platnim karticama nastavila se smanjivati drugu godinu uzastopno. U segmentu kartica sa odgođenim plaćanjem zabilježeno je smanjenje zaduženosti stanovništva od 16,2%, dok je zaduženost po klasičnim kreditnim karticama manja za 4,7% u odnosu na prethodnu godinu. Smanjenje iznosa iskorištenog dijela limita, kako kod kartica sa odgođenim plaćanjem, tako i kod kreditnih kartica, moglo bi biti pokazatelj manjeg zaduživanja stanovništva po osnovi kartica uslijed viših troškova koje sa sobom nosi ovaj vid zaduživanja²³. Porast iskorištenog dijela limita zabilježen je samo u slučaju debitnih kartica (1,1%). Rast zaduženja po debitnim karticama srazmjeran je porastu broja debitnih kartica, tako da u odnosu na prethodnu godinu nije došlo do promjene prosječne zaduženosti stanovništva po debitnoj kartici. Za razliku od debitnih kartica, prosječno zaduženje po kreditnoj i kartici sa odgođenim plaćanjem je smanjeno za 7% i 20,8% respektivno.

22

U 2015. godini je završeno 23,3% manje stambenih jedinica u odnosu na 2014. godinu, dok je površina završenih stanova manja za 22,7%.

23

Prosječna kamatna stopa na zaduženje stanovništva po karticama u prosincu 2015. je bila viša od prosječne kamatne stope na kredite odobrene u istom razdoblju za 4,8 postotnih bodova.

Tablica 3.1: Potraživanja od stanovništva, kartice

u KM

	Broj izdatih kartica		Odobreni iznos		Iskorišteni iznos		Zaduženje po kartici	
	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.
Debitne kartice	674.916	682.211	736.157.101	764.431.968	343.393.060	347.201.372	509	509
Kreditne kartice	202.577	207.449	347.853.188	343.638.459	191.457.617	182.369.372	945	879
Kartice sa odgođenim plaćanjem	118.721	125.609	146.421.326	149.150.621	41.268.380	34.580.382	348	275
UKUPNO	996.214	1.015.269	1.230.431.615	1.257.221.048	576.119.057	564.151.126	578	556

Izvor: CRK

S obzirom na to da je limit po debitnim karticama najčešće određen visinom prosječnih mjesečnih primanja, iskorišteni dio limita po kartici može se koristiti kao pokazatelj potrošnje stanovništva u odnosu na visinu svojih primanja. Prosječno zaduženje po debitnim karticama na kraju 2015. iznosilo je 509 KM, što predstavlja 61,3% prosječne neto plaće u 2015. godini i nije promijenjeno u odnosu na 2014. godinu.

Ukoliko promatramo debitne kartice prema rasponu odobrenog limita (tablica 3.2), može se uočiti da se iskorišteni dio limita po debitnim karticama smanjio u odnosu na prethodnu godinu u svim kategorijama, izuzev u kategoriji građana s najvišim mjesečnim primanjima (odobreni limit preko 1.600 KM). Iako je zaustavljen trend rasta zaduživanja kategorije građana sa najnižim primanjima koji je bio prisutan u proteklom godinama, ova kategorija stanovništva i dalje u znatnoj mjeri koristi odobreno prekoračenje po debitnoj kartici, što je vjerojatno posljedica prezaduženosti ove kategorije stanovništva i nemogućnosti da na drugi način osiguraju potrebna financijska sredstva. S obzirom na to da je stanovništvo sa najnižim primanjima u proteklom razdoblju bilo najviše pogođeno pogoršanim ekonomskim prilikama u zemlji, te je u velikoj mjeri koristilo limite po debitnim karticama, u ovoj kategoriji klijenata se i dalje bilježi veći omjer nekvalitetnih u ukupnim potraživanjima u odnosu na kategorije klijenata s višim mjesečnim primanjima. Čak 86,9% od ukupnog broja debitnih kartica koje su klasificirane u nekvalitetna potraživanja se nalazi u grupi debitnih kartica s odobrenim limitom u rasponu do 400 KM.

Tablica 3.2: Iskorišteni limit po debitnim karticama

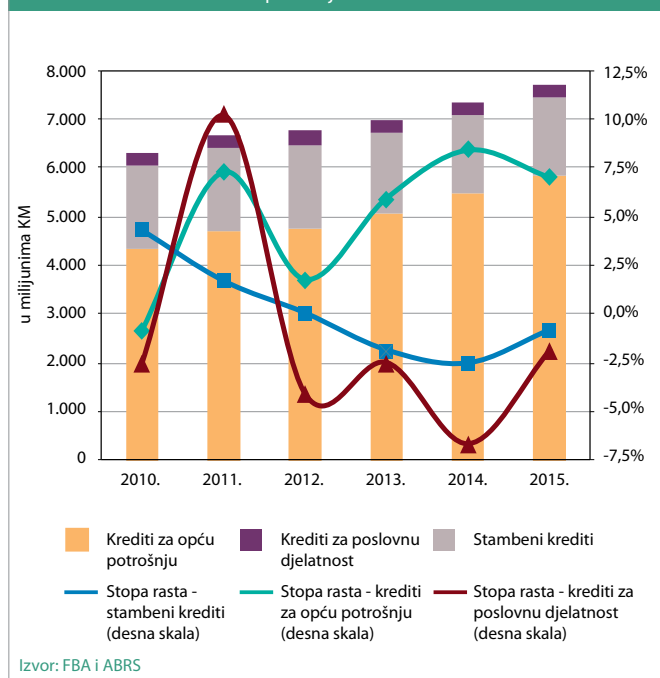
u KM

		Raspon odobrenog limita				
		do 400	401-800	801-1.200	1.201-1.600	preko 1.600
Iskorišteni dio limita po kartici	XII 2014.	173	307	507	713	1.091
	XII 2015.	165	299	490	698	1.105
	Promjena, %	-4,7	-2,7	-3,2	-2,1	1,3

Izvor: CRK

U strukturi potraživanja od stanovništva prema namjeni dominiraju krediti za opću potrošnju, u koje su uključena i potraživanja po svim tipovima kartica (slika 3.4). Krediti namijenjeni općoj potrošnji rastu već petu godinu uzastopno i na kraju 2015. su zabilježili porast od 7% u odnosu na kraj prethodne godine. Njihov udio u ukupnim kreditima stanovništva je porastao za 1,4 postotna boda i na kraju 2015. godine 75,7% kredita stanovništvu se odnosilo na kredite namijenjene općoj potrošnji. Za razliku od kredita za opću potrošnju, stambeni i krediti za poslovnu aktivnost u 2015. godini su zabilježili pad od 0,8% i 1,9% respektivno. Udio stambenih kredita u ukupnim kreditima iznosio je 21% i niži je za 1,2 postotna boda u odnosu na kraj 2014. godine.

Slika 3.4: Krediti stanovništvu po namjeni i kreditni rast

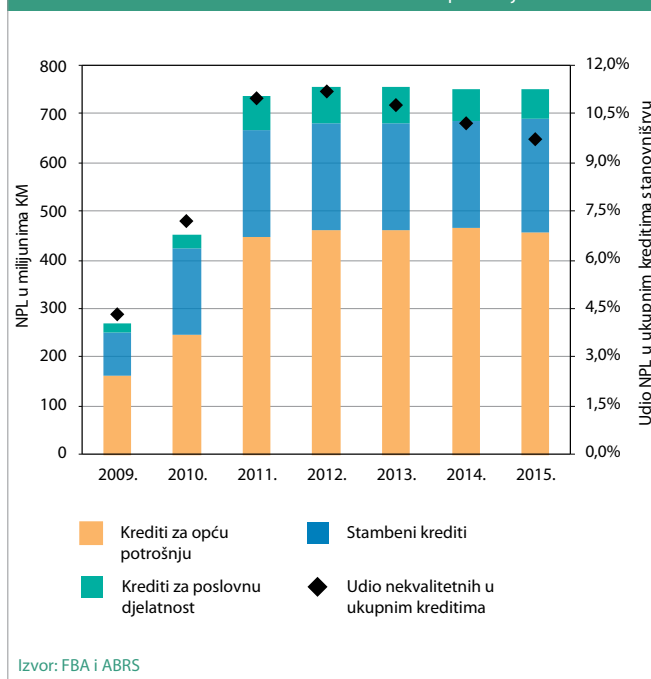

Stambeni krediti treću godinu uzastopno bilježe negativne stope rasta, što je posljedica sporije dinamike plasiranja stambenih kredita u posljednje četiri godine. Kontinuirani pad stambenih kredita, i pored opadajućeg trenda kamatnih stopa na stambene kredite, uz rast kredita za opću potrošnju, mogao bi biti jedan je od pokazatelja i dalje veoma niskog životnog standarda stanovništva,

pri čemu je stanovništvo u proteklim godinama odgađalo rješavanje stambenog pitanja, uslijed neizvjesnosti u pogledu mogućnosti servisiranja duga, ali i očekivanja daljeg snižavanja cijena nekretnina. Međutim, kako podaci o kupoprodaji nekretnina stambene namjene ukazuju na blagi oporavak tržišta nekretnina u pogledu obujma kupoprodaje, kao i blagog rasta cijena nekretnina, može se zaključiti da se kupoprodaja nekretnina ne financira u cijelosti kreditima ove namjene. S obzirom na to da su banke u posljednjih nekoliko godina postrožile uvjete za odobravanje stambenih kredita, nisu rijetki slučajevi da se stambene potrebe rješavaju kroz iznosom manja zaduženja više članova kućanstava po osnovi kredita za opću potrošnju. Prema tome, postoji mogućnost da je rast kredita za opću potrošnju, koji je u proteklim godinama u većoj mjeri bio prouzrokovan niskim raspoloživim dohotkom, te time potreka stanovništva za zaduživanjem u svrhu podmirivanja osnovnih životnih potreba, djelomično potaknut i korištenjem ovih kredita za kupovinu nekretnina.

Nakon značajnog rasta razine nekvalitetnih kredita u razdoblju između 2009. i 2011. godine, prouzrokovanog naglim pogoršanjem kvalitete kreditnog portfelja uslijed ekonomske krize, kao i uključivanjem E kategorije u bilančnu evidenciju banaka, nisu zabilježene veće promjene razine nekvalitetnih kredita u sektoru stanovništva. Na zaustavljanje trenda rasta nekvalitetnih kredita stanovništvu jednim dijelom utjecaj je imao otpis nekvalitetnih kredita u nekoliko banaka u sektoru, kao i aktivnosti koje banke poduzimaju na smanjenju kreditnog rizika i učinkovitijoj naplati. Nakon blagog smanjenja nekvalitetnih kredita u apsolutnom iznosu u protekloj godini, u 2015. su nekvalitetni krediti zabilježili vrlo mali rast (0,05%). Ipak, uslijed rasta plasmana stanovništvu, već treću godinu uzastopno je nastavljen trend pada udjela nekvalitetnih u ukupnim kreditima stanovništvu (slika 3.5). Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima stanovništvu na kraju 2015. godine iznosio je 9,7%. i u odnosu na isto razdoblje prethodne godine bio je niži za 47 baznih bodova.

Slika 3.5: Nekvalitetni krediti u sektoru stanovništva po namjeni

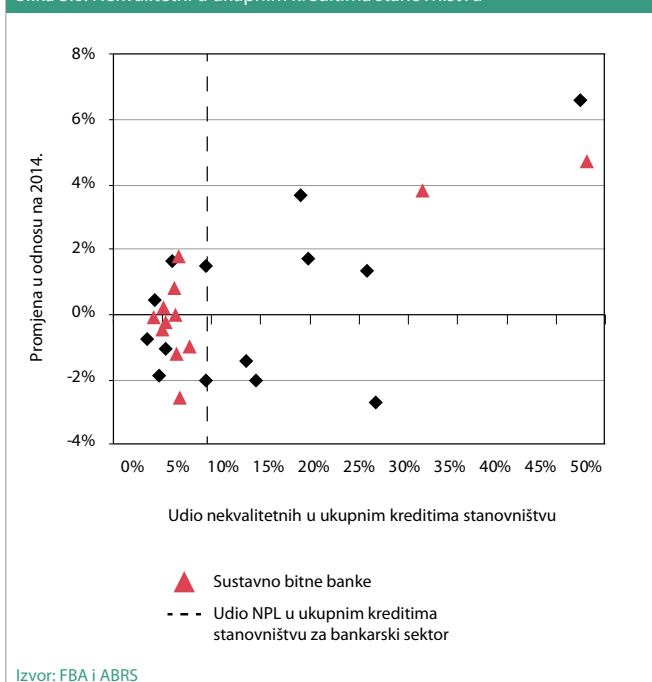
Izvor: FBA i ABRS

Na kvalitetu kreditnog portfelja u sektoru kućanstava učinak su imale i poduzete aktivnosti od strane banaka na smanjenju kreditnog rizika i učinkovitije naplate. Agencije za bankarstvo su prethodnih godina donijele nekoliko podzakonskih akata²⁴ u cilju olakšavanja izmirivanja obveza klijentima koji su uslijed ekonomske krize ili elementarnih nepogoda iz 2014. godine došli u probleme s otplatom duga. Mjere agencija za bankarstvo podrazumijevale su mogućnost reprograma, te restrukturiranja i moratorijuma kreditnih obveza klijenata kod kojih su se pojavile poteškoće u otplati duga, a podzakonski akti kojima su bile regulirane prestali su važiti tijekom 2015. godine. Pomenutim mjerama banke su klijentima koji još uvijek nisu dospjeli u kategoriju nekvalitetnih pružale mogućnost da lakše financiraju postojeće obveze, a uz to su smanjile rast rezerviranja uslijed pogoršanja kvalitete kreditnog portfelja. Također, ove mjere su imale utjecaj i na smanjenje aktiviranja instrumenata za naplatu kredita, prvenstveno jamaca. Prema podacima agencija za bankarstvo, broj jamaca koji su otplaćivali kredite je smanjen u odnosu na prethodnu godinu za 25,6%.

Tijekom 2015. godine 2.308 jamaca / sudužnika je otplaćivalo kreditne obveze po osnovi 1.879 kreditnih partija. Iako se prema podacima agencija za bankarstvo već petu godinu uzastopno smanjuje broj jamaca i kreditnih partija za koje obveze izmiruju jamci umjesto glavnih dužnika, te nije riječ o sustavno bitnim pokazateljima, problem otplate kredita od strane jamaca i dalje predstavlja opterećenje kućanstvima koja vrlo često imaju i vlastita zaduženja kod banaka ili drugih financijskih institucija.

Promatrajući prema pojedinačnim bankama, većina banaka u sustavu na kraju 2015. godine ima udio nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima stanovništva ispod prosjeka bankarskog sektora. Među bankama sa lošijim pokazateljima kvalitete kreditnog portfelja u bankarskom sektoru posebno se ističe šest banaka kod kojih se kvaliteta portfelja nastavila pogoršavati i u 2015. godini i čiji udio u ukupnim kreditima stanovništvu iznosi 12,2%. U ovoj grupi banaka se nalaze i dvije sustavno važne banke, koje imaju veliki utjecaj na kvalitetu kreditnog portfelja cjelokupnog bankarskog sektora, te Banka Srpske kojoj je oduzeta dozvola za rad u drugom tromjesečju 2016. godine (slika 3.6).

Slika 3.6: Nekvalitetni u ukupnim kreditima stanovništva

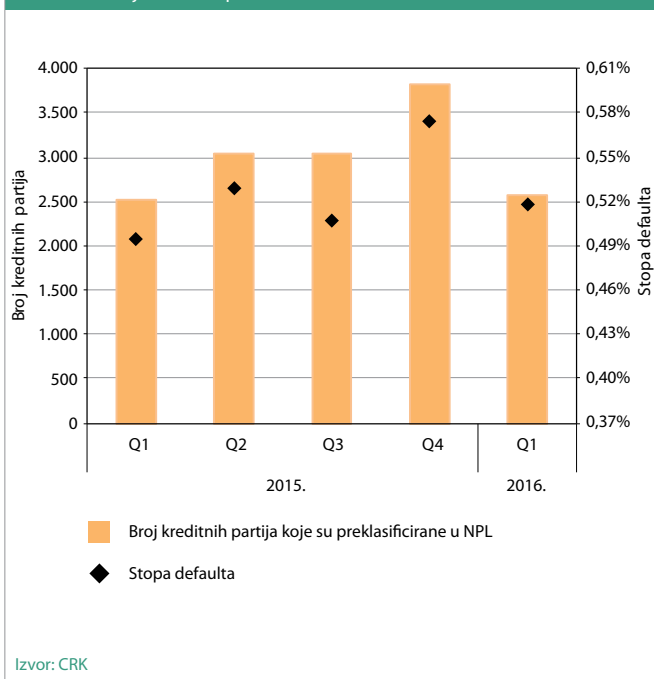

Promatrajući kvalitetu kreditnog portfelja prema namjeni kredita, u slučaju stambenih kredita nastavljeno je pogoršanje kvalitete kreditnog portfelja već petu godinu uzastopno. Iznos nekvalitetnih kredita u 2015. godini u ovoj kategoriji kredita porastao je za 3,3%, dok je udio nekvalitetnih u ukupnim stambenim kreditima na kraju godine iznosio 14,2%, i veći je za 56 baznih bodova u odnosu na kraj prethodne godine. Pored rasta nekvalitetnih kredita u apsolutnom iznosu, rastućem trendu ovog pokazatelja doprinosi i smanjenje portfelja stambenih kredita, koje traje posljednje tri godine. Istodobno, nekvalitetni krediti i udio nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima za opću potrošnju se smanjuju, što je slučaj i kod kredita za poslovnu djelatnost, kod kojih se osim nekvalitetnih smanjuje i cjelokupan kreditni portfelj. Udio nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima za opću potrošnju na kraju 2015. iznosio je 7,8% i bilježi smanjenje od 65 baznih bodova u odnosu na isto razdoblje 2014. godine. Iako je udio kredita stanovništvu namijenjenih za poslovnu djelatnost u ukupnim kreditima stanovništvu svega 3,3%, potrebno je istaći da je, i pored smanjenja nekvalitetnih kredita, u ovoj kategoriji i dalje najlošija kvaliteta kreditnog portfelja, a udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima za ovu namjenu na kraju 2015. godine je iznosio čak 24,6%. Loša kvaliteta kreditnog portfelja, s obzirom na mali udio ovih kredita u ukupnim kreditima stanovništvu, nije zabrinjavajuća u pogledu sustavnog rizika, ali je izražena u slučaju nekoliko pojedinačnih banaka, posebno kod dvije manje banke. Kod ovih banaka se na kredite za poslovnu djelatnost odnosi 64,7%, odnosno 41,9% ukupnih kredita stanovništvu, a udio nekvalitetnih kredita iznosi 32,9%, odnosno 23,5% kredita ove namjene.

Još jedan od bitnih pokazatelja kvalitete kreditnog portfelja je stopa defaulta (engl. default rate). Prema podacima iz SRK-a, stopa defaulta u 2015. godini je iznosila 1,47%²⁵ i niža je u odnosu na prethodnu godinu za 20 baznih bodova, dok je broj kreditnih partija koje su preklasificirane u nekvalitetne kredite manji za 6,6% i u 2015. godini je iznosio 7501 kreditnu partiju. Default na godišnjoj i tromjesečnoj razini nije moguće porediti zbog promjena u klasifikaciji koje se dešavaju unutar jedne godine.

Tako je jednom broju kreditnih partija koje su tijekom 2015. godine dospjele u probleme sa naplatom do kraja godine vraćen status kvalitetnih kredita. Od početka 2015. najveća stopa defaulta zabilježena je u četvrtom tromjesečju 2015, prema čemu se može zaključiti da su banke krajem godine izvršile reviziju klasifikacije kreditnog portfelja (slika 3.7).

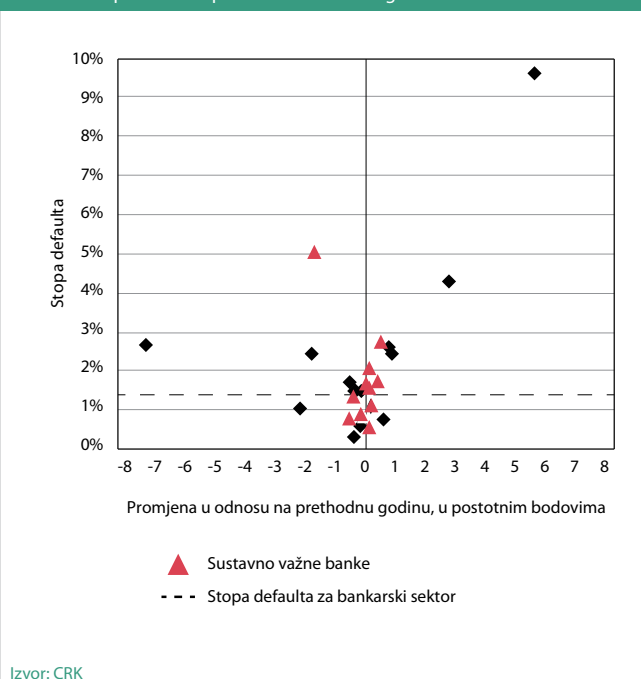
Slika 3.7: Tromjesečna stopa defaulta

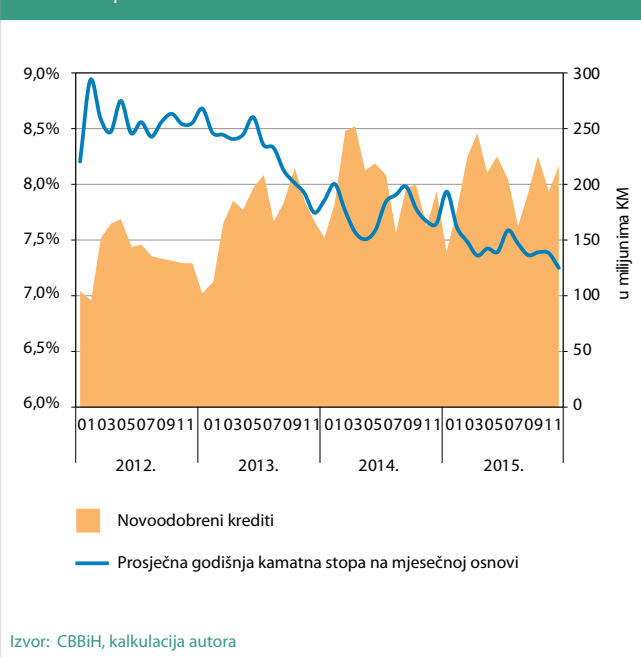
U 2015. godini stopa *defaulta* većine banaka je bila na približnoj razini kao i prethodne godine, a najveći broj banaka je imao stopu *defaulta* ispod 2% (slika 3.8²⁶). Banke sa većom stopom *defaulta* pretežno spadaju u grupu banaka koje određeno razdoblje imaju izrazito visok udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima, što pokazuje da se kvaliteta kreditnog portfelja u tim bankama nastavila pogoršavati i u 2015. godini. Četiri banke iz ove grupe su u 2015. zabilježile i veću stopu *defaulta* nego u prethodnoj godini.

Kao rezultat pada kamatnih stopa na međunarodnim finansijskim tržištima i nastojanja da se ostvari veći tržišni udio, banke su posljednjih godina postupno snižavale kamatne stope (slika 3.9). Trend pada aktivnih kamatnih stopa iz prethodnih godina nastavljen je i u 2015. godini, a povoljniji uvjeti zaduživanja stanovništva doprinijeli su rastu tražnje za kreditima.

Slika 3.8: Stopa defaulta po bankama u 2015. godini

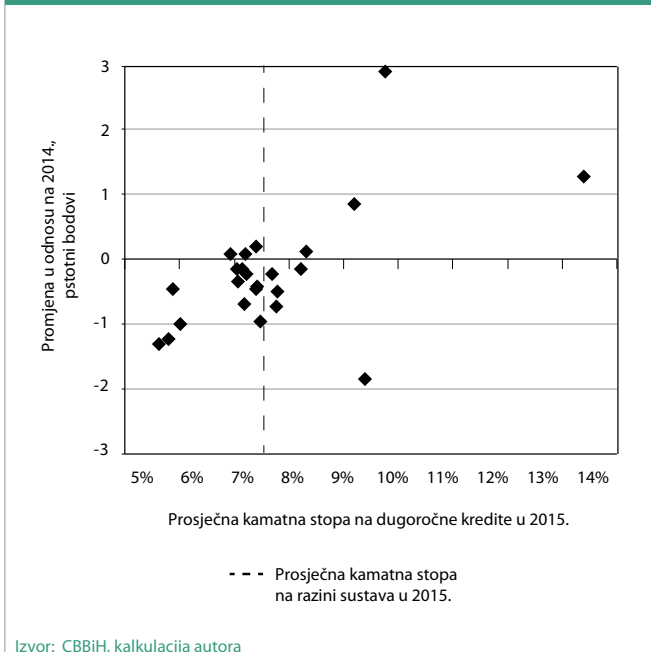
Slika 3.9: Novoodobreni krediti i prosječne ponderirane aktivne kamatne stope

Slika 3.10 prikazuje visinu prosječnih ponderiranih kamatnih stopa na novoodobrene dugoročne kredite stanovništvu po bankama tijekom 2015. i promjenu u odnosu na prosječnu kamatnu stopu u 2014. godini. Prosječna kamatna stopa na dugoročne kredite stanovništvu u 2015. godini po bankama

se kretala u rasponu od 5,61% do 13,39%, dok je na razini bankarskog sektora prosječna kamatna stopa iznosila 7,46% i niža je za 30 baznih bodova u odnosu na prosječnu kamatnu stopu u 2014. godini.

Slika 3.10: Prosječne kamatne stope na dugoročne kredite stanovništvu odobrene u 2015.

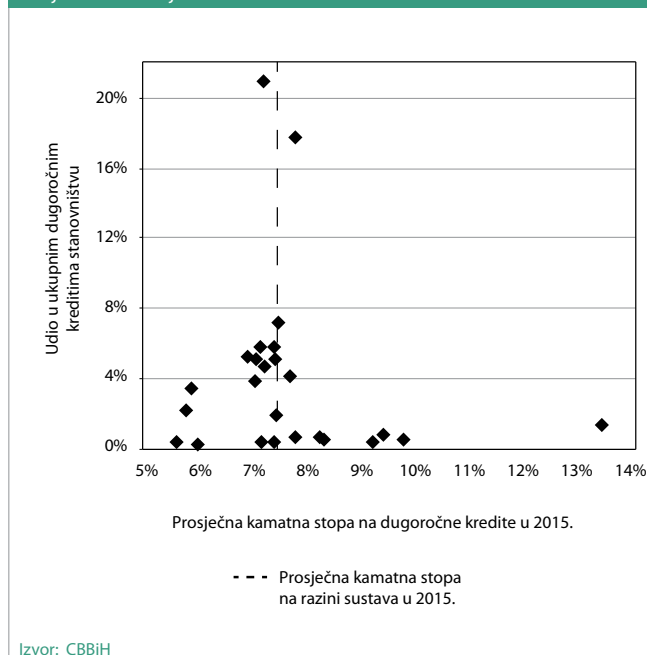

Prosječne kamatne stope na dugoročne kredite u većini banaka u sustavu su smanjene u odnosu na prethodnu godinu, što je najvećim dijelom posljedica izražene konkurencije na bankarskom tržištu i slabe potražnje stanovništva za kreditima u prethodnim razdobljima, zbog čega se veći broj banaka opredijelio za vođenje politike nižih kamatnih stopa. Značajniji rast prosječne kamatne stope u 2015. godini je zabilježen kod tri male banke u domaćem vlasništvu, koje su vrlo vjerojatno imale otežan pristup izvorima financiranja iz inozemstva, te su bile primorane da se više oslanjaju na domaće izvore koji su uglavnom skuplji.

Prosječne kamatne stope na dugoročne kredite po bankama uglavnom se nalaze u rasponu od +/- jednog postotnog boda u odnosu na prosječnu kamatnu stopu na razini bankarskog sektora, a veća odstupanja od pomenutog raspona su zabilježena u slučaju osam, uglavnom manjih banaka, čiji dugoročni krediti stanovništvu na kraju 2015. iznose 9,5% od ukupnih dugoročnih kredita stanovništvu u bankarskom

sektoru (slika 3.11). Banke koje se značajnije izdvajaju po nižoj razini kamatnih stopa od prosječne kamatne stope bankarskog sektora su u 2015. godini odobravale dugoročne kredite po nižim kamatnim stopama u odnosu na prethodnu godinu, vjerojatno u nastojanju da poboljšaju svoju konkurentsku poziciju na tržištu. U slučaju jedne manje banke koja je orijentirana na poslovanje sa poduzećima, u okviru promjena u strategiji poslovanja zabilježen je značajniji pad kamatne stope na dugoročne kredite stanovništvu.

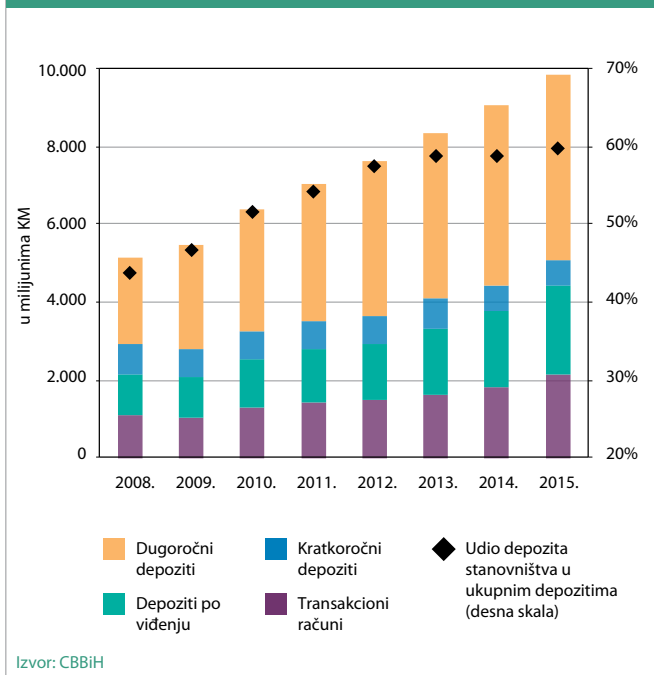
Slika 3.11: Kamatne stope na novoodobrene dugoročne kredite prema obujmu kreditiranja stanovništva

I pored visoke nezaposlenosti i izostanka rasta prosječne plaće u BiH, kao i trenda smanjenja pasivnih kamatnih stopa u BiH, u 2015. godini nastavljen je rast depozita stanovništva (slika 3.12). Prema podacima CBBiH, depoziti stanovništva su na kraju 2015. godine dosegli iznos od 9,86 milijardi KM, ostvarivši rast od 9,1% u odnosu na kraj prethodne godine. Rast depozita stanovništva od 822,7 milijuna KM dao je najveći doprinos rastu ukupnih depozita u bankarskom sektoru (čak 71,2% od ukupnog porasta depozita u nominalnom iznosu se odnosi na rast depozita stanovništva), te je nastavljen trend rasta udjela depozita stanovništva u ukupnim depozitima u bankarskom sektoru.

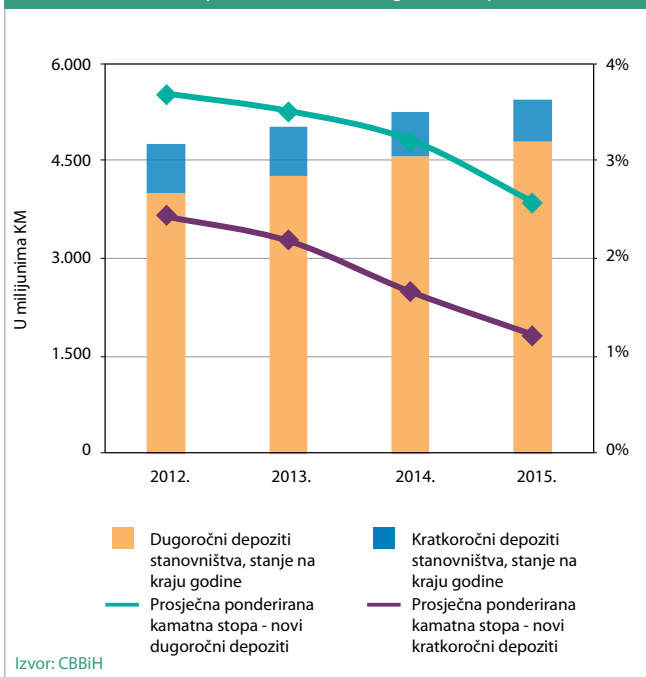
Rast depozita stanovništva se ne može tumačiti kao pokazatelj boljeg životnog standarda, već je najvećim dijelom posljedica neizvjesnosti u pogledu budućih ekonomskih prilika u zemlji, pri čemu kategorija građana sa većim primanjima prednost daje štednji u odnosu na potrošnju. Jednim dijelom depoziti stanovništva u 2015. godini su rasli i zahvaljujući isplata obveznica stare devizne štednje tijekom godine u oba bh. entiteta. Istodobno, rast depozita stanovništva je i pokazatelj povjerenja u bankarski sektor i opredjeljenja stanovništva za tradicionalni i sigurniji vid štednje, naspram ulaganja u vrijednosne papire i ostalih oblika štednje koji se i dalje percipiraju rizičnijim. Bitno je istaći da u strukturi depozita stanovništva dominiraju dugoročni depoziti, koji su u 2015. godini rasli po stopi od 4,8%, dok je najveći rast zabilježen u segmentu depozita po viđenju (18,6%).

Slika 3.12: Depoziti stanovništva

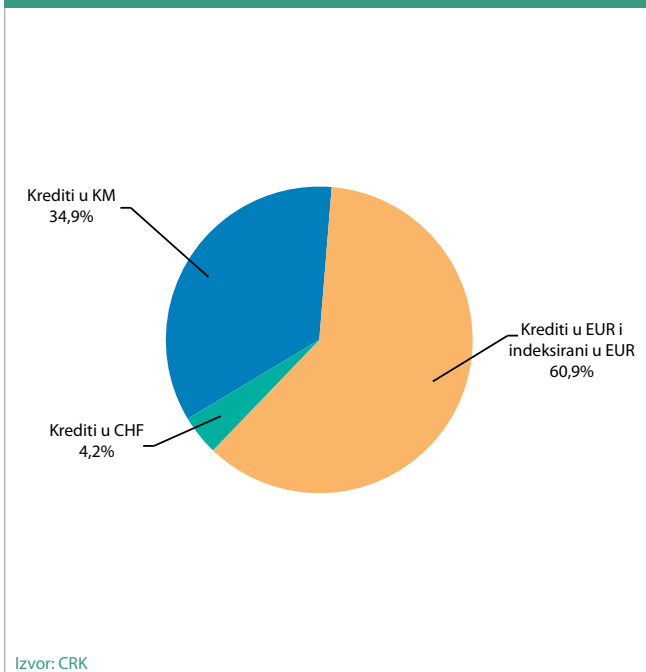
Pod utjecajem niskih kamatnih stopa na međunarodnim finansijskim tržištima, banke su u 2015. godini nastavile smanjivati pasivne kamatne stope. Prosječne ponderirane kamatne stope na depozite stanovništva sa dogovorenim dospjećem su niže za 59 baznih bodova u odnosu na 2014. godinu, dok su prosječne ponderirane kamatne stope na dugoročne i kratkoročne depozite stanovništva niže za 63, odnosno za 44 bazna boda (slika 3.13).

Slika 3.13: Kamatne stope na kratkoročne i dugoročne depozite

Kreditima stanovništvu u stranim valutama i sa valutnom klauzulom su činili 65,1% ukupnih kredita stanovništvu, od čega se najveći dio odnosi na kredite indeksirane ili odobrene u euru. Zaduženost stanovništva po kreditima indeksiranim u CHF na kraju 2015. je iznosila 4,2% ukupne zaduženosti po kreditima stanovništvu, što je za 40 baznih bodova manje u odnosu na kraj prethodne godine (slika 3.14).

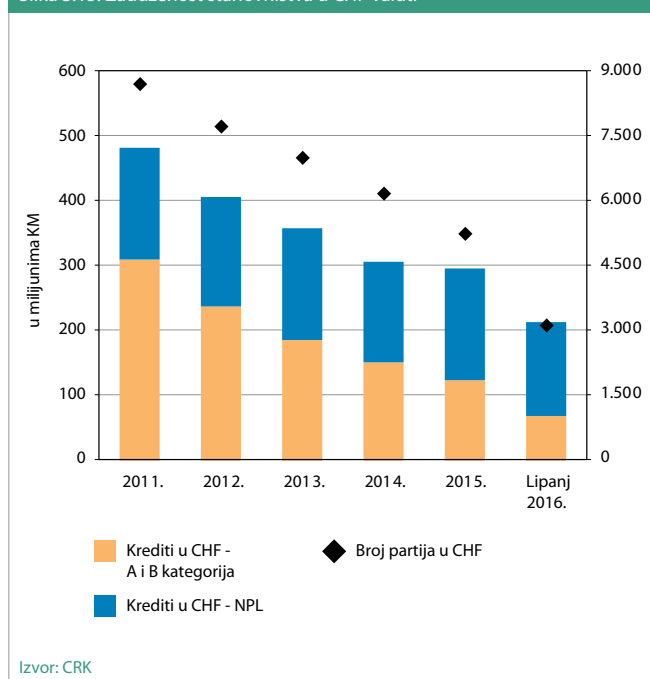
Slika 3.14: Valutna struktura kredita stanovništvu na kraju 2015.

Trend smanjenja zaduženosti stanovništva po kreditima indeksiranim u CHF valuti posljedica je otplate, reprograma ili konverzije kredita u drugu valutu, kao i prestanka plasiranja novih kredita u CHF od 2013. godine, a cjelokupan iznos postojećih potraživanja u CHF valuti se odnosi na kredite odobrene od strane dvije banke. Iako je broj kreditnih partija stanovništva u CHF na kraju 2015. godine bio manji za 15,2% u odnosu na prethodnu godinu, iznos preostalog zaduženja stanovništva u CHF valuti izražen u KM nije se znatnije smanjio uslijed aprecijacije CHF u 2015. godini, nakon odluke SNB da napusti politiku održavanja fiksnoeg tečaja CHF, i bio je niži za svega 3,8% u odnosu na kraj 2014.

Iako je prema podacima iz SRK-a na kraju 2015. godine, broj odobrenih partija kredita stanovništvu u CHF valuti činio svega 0,7% ukupno odobrenih partija kredita stanovništvu, otplate kredita u CHF predstavljala je veliko opterećenje za kućanstva koja imaju zaduženje u ovoj valuti, a kvaliteta kreditnog portfelja se konstantno pogoršavala²⁷. Problem otplate kredita u CHF ponovo je aktualiziran i pojačan sredinom siječnja 2015. nakon aprecijacije CHF u odnosu na euro, koja je doprinijela daljnjem pogoršanju kvalitete kreditnog portfelja u CHF valuti. Tijekom 2015. godine udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima u CHF porastao je za 7,5 postotnih bodova i na kraju godine je iznosio 57,9%. U ožujku 2016. korisnicima kredita u CHF je ponuđena opcija restrukturiranja kreditnih zaduženja na način da se izvrši konverzija kredita sa valutnom klauzulom u CHF u kredite sa valutnom klauzulom u EUR pod određenim povoljnijim uvjetima od otplate po važećem tečaju²⁸. Veliki broj korisnika kredita je prihvatio ponuđenu mogućnost, tako da je zaključno sa krajem prvog polugodišta 2016. broj kreditnih partija sa valutnom klauzulom u CHF smanjen za 40,7%, dok je preostalo zaduženje po ovim kreditima smanjeno za 28% (slika 3.15). Proces konverzije kredita sa valutnom klauzulom u CHF nastavljen je i u drugoj polovini 2016. godine.

Slika 3.15: Zaduzenost stanovništva u CHF valuti

U odnosu na prosinac 2014. zaduženost stanovništva po kreditima u KM je porasla za 10,2%, dok je zaduženost po kreditima u EUR i sa valutnom klauzulom u EUR zabilježila nešto skromniji rast (3,5%). Promatrajući ročnu strukturu, kreditni rast je zabilježen u svim kategorijama dugoročnih kredita stanovništvu, dok je preostala vrijednost duga po kreditima ročnosti do jedne godine zabilježila blago smanjenje. Najveći dio potraživanja od stanovništva se odnosi na kredite ugovorene ročnosti preko 10 godina, a zatim na kredite s ročnošću između 5 i 10 godina. Upravo u ovim kategorijama kredita stanovništvu u prethodnim godinama je evidentiran i najveći kreditni rast, dok je u 2015. godini najveći kreditni rast u odnosu na prethodnu godinu zabilježen u kategoriji kredita ugovorene ročnosti od tri do pet godina (7,7%), pri čemu su u ovoj kategoriji ročnosti rast zabilježili krediti odobreni u KM, dok je preostalo zaduženje po kreditima odobrenim ili indeksiranim u EUR manje u odnosu na prethodnu godinu. Nešto slabiji rast kredita sa ročnošću preko 10 godina u odnosu na prethodne godine mogao bi se dovesti u vezu sa smanjenjem kredita stambene namjene, ali i sa trendom smanjenja stranih, većinom dugoročnih izvora financiranja.

²⁷ U posljednjih pet godina udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima u CHF se povećao za 22,1 postotnih bodova.

²⁸ Ponuda se odnosila na konverziju kredita prema tečaju na dan zaključivanja aneksa ugovora, a preostali dug bi se restrukturirao uz fiksnu nominalnu kamatnu stopu od 5,99% i umanjenje za 30%.

Tablica 3.3: Krediti stanovništvu, ročna i valutna struktura

	Ostatak duga i dospjela nenaplaćena glavnica u tisućama KM							
Ročnost	Kredit u stranoj valuti i krediti s valutnom klauzulom							
	KM		EUR		CHF		UKUPNO	
	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.
do 1 godine	73.024	71.969	4.717	5.751	0	0	77.740	77.720
1 - 3 godine	160.304	176.856	163.681	163.029	9.710	12.775	333.695	352.660
3 - 5 godina	271.325	304.199	456.920	449.884	16.534	48.298	744.779	802.381
5 - 10 godina	827.478	911.569	1.643.190	1.707.410	39.112	72.150	2.509.780	2.691.128
preko 10 godina	889.023	982.676	1.854.882	1.943.134	241.229	161.626	2.985.134	3.087.436
UKUPNO	2.221.154	2.447.268	4.123.389	4.269.209	306.586	294.849	6.651.128	7.011.326

Izvor: CRK

4. Poduzeća

Oporavak ekonomske aktivnosti u zemlji nije bio dovoljan da u većoj mjeri umanju razinu kreditnog rizika prisutnu u sektoru nefinancijskih poduzeća, te je jedno od temeljnih obilježja ovog sektora i dalje visok udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima. Uslijed jačanja inozemne tražnje i poboljšanja izvozne aktivnosti domaćih gospodarskih subjekata, kao i oporavka industrijske proizvodnje u zemlji, prisutne su naznake pozitivnih kretanja u kreditnoj aktivnosti ovog sektora. Ipak, dugotrajno razdoblje stagnacije ekonomske aktivnosti u zemlji, odsustvo značajnijeg investicijskog ciklusa i slaba domaća potražnja sprečavaju snažniju kreditnu ekspanziju u sektoru nefinancijskih poduzeća. S aspekta troškova financiranja, 2015. godina bila je povoljna za korporativni sektor, budući da je trend snižavanja kamatnih stopa na domaćem bankarskom tržištu nastavljen i u ovoj godini.

Bazni metali i proizvodi od baznih metala i dalje predstavljaju najznačajniju grupu izvoznih proizvoda u BiH. Najveća nominalna vrijednost izvoza ostvarena je u ovoj grupi proizvoda, a njihov izvoz čini gotovo petinu ukupnog izvoza u 2015. godini. U odnosu na 2014. zabilježeno je smanjenje od 5,6% u nominalnoj vrijednosti izvoza, što je uzrokovano manjim izvozom u grupi proizvoda *Željezo i čelik*. Pad izvoza u ovoj grupi proizvoda posljedica je manje izvezenih količina, ali i nepovoljnih cjenovnih kretanja kod ove grupe proizvoda. Proizvodnja željeza i čelika na globalnoj razini je usporena uslijed pada potražnje za ovom grupom proizvoda, što se negativno odrazilo i na proizvodnju i izvoz iz BiH. Osim toga, cijene ovih metala bile su pod pritiskom smanjenja tijekom čitave 2015. te je negativan cjenovni učinak ubrzao pad vrijednosti izvoza ove grupe proizvoda. U slučaju aluminija i proizvoda od aluminija, također je zabilježen pad nominalne vrijednosti izvoza uslijed smanjenja potražnje za ovom kategorijom proizvoda. Navedena kretanja u kategoriji baznih metala utjecala su da bazni metali izgube status kategorije sa najvećim suficitom u robnoj razmjeni BiH. Već drugu godinu zaredom najveće smanjenje izvoza u nominalnoj vrijednosti u grupi glavnih izvoznih proizvoda zabilježeno je kod mineralnih goriva. Pad vrijednosti izvoza posljedica je manje izvezenih količina i negativnih cjenovnih kretanja, pri čemu je veći utjecaj imao učinak obujma. Kretanje izvoza ove kategorije proizvoda pod značajnim je utjecajem kretanja na tržištu električne energije čija je proizvodnja u 2015. niža za 2,4% dok je realizirani izvoz manji za 7,94% u odnosu na prethodnu godinu. Iako je ranijih godina električna energija bila jedna od ključnih determinanti rasta izvoza, u posljednje dvije godine njen udio u vanjskotrgovinskoj razmjeni zemlje slabi. Drvena industrija u BiH u posljednjih nekoliko godina bilježi konstantan rast proizvodnje i izvoza i jedna je od grana

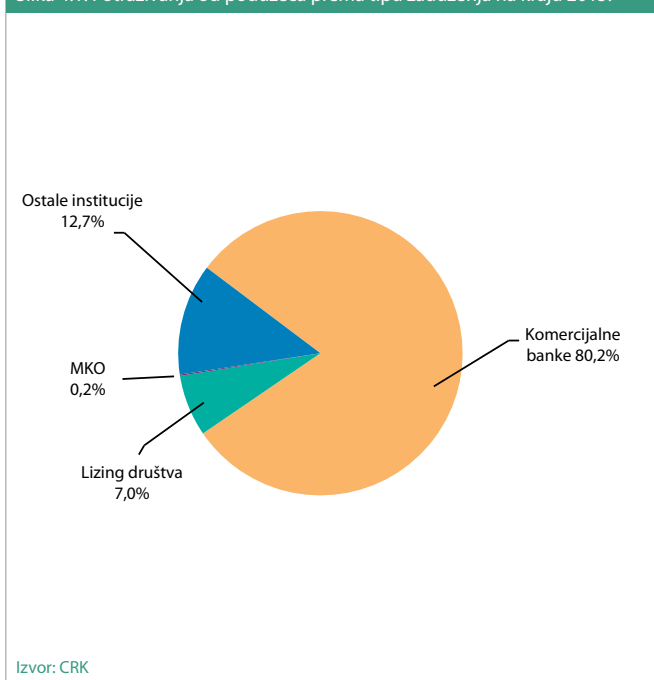
gospodarstva koja ostvaruje značajan suficit u međunarodnoj razmjeni. U kategoriji *Drvo i proizvodi od drveta* i u 2015. zabilježeno je povećanje nominalne vrijednosti izvoza koja je prije svega rezultat povoljnih cjenovnih učinaka. Također, pozitivni trendovi u rastu izvoza nastavljeni su i u grupi *Razni proizvodi (Namještaj; nosači madraca; oprema za krevete i slični proizvodi; svjetiljke i druga rasvjetna tijela koja nisu spomenuta niti uključena na drugom mjestu; svjetleći znakovi, osvijetljene pločice sa natpisom; montažne zgrade)* gdje je i pored negativnoga utjecaja cijena izvoz rastao po stopi od 6%, pa je povećanje izvoza isključivo posljedica povećanja izvezenih količina. U slučaju proizvoda koji spadaju u grupu *Strojevi, aparati i mehanički uređaji, kotlovi; njihovi dijelovi* povećanje izvoza isključivo je posljedica povećane količine izvezenih robe, dok je cjenovni učinak imao negativan doprinos rastu vrijednosti izvoza. Kod proizvoda iz kategorije *Električni strojevi i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka, televizijski aparati za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka i dijelovi i pribor za te proizvode* povećanje izvoza rezultat je prvenstveno povećanja količine, mada su i cjenovna kretanja djelomično doprinijela povećanju vrijednosti izvoza kod ove kategorije. Izvoz obje grupe proizvoda se u najvećoj mjeri oslanja na oporavak automobilske industrije na globalnoj razini, a kretanje izvoza i proizvodnja u posljednjih nekoliko godina upućuje na sve veću konkurentnost domaćih proizvođača u ove dvije oblasti. Najznačajniji rast nominalne vrijednosti izvoza u 2015. zabilježen je u kategoriji proizvoda kemijske i srodnih industrija, gdje je snažna ekspanzija izvoza rezultat povoljnih cjenovnih kretanja i povećanja izvoznih količina (vidjeti tablicu A7 u Statističkom dodatku).

Vrijednost uvoza u 2015. iznosila je 15,8 milijardi KM i manja je za 347,5 milijuna KM u odnosu na prethodnu godinu, što na godišnjoj razini predstavlja pad vrijednosti uvoza od 2,1%. Kretanja na strani uvoza u najvećoj mjeri su determinirana kretanjima cijena na svjetskom tržištu odnosno deflatornim pritiscima koji su obilježili 2015. godinu. Konstantan pad cijena nafte na svjetskom tržištu tijekom 2015. u značajnoj se mjeri reflektirao i na ukupnu ostvarenu vrijednost uvoza u BiH, budući da je u grupi proizvoda mineralnog podrijetla zabilježen pad nominalne vrijednosti uvoza od 22,1%. Ovo je u potpunosti posljedica cjenovnog učinka i niže cijene nafte, budući da je uvezena količina ovih proizvoda gotovo na istoj razini kao i prethodne godine. U grupi glavnih uvoznih proizvoda negativna stopa rasta registrirana je i kod uvoza Strojeva, aparata i mehanički uređaja, kotlova; njihovih dijelova gdje je smanjenje uvoza rezultat niže uvozne tražnje odnosno visoke baze iz prethodnog razdoblja.

Vrijednost uvoza prehrambenih proizvoda nije se značajnije promijenila u odnosu na prethodnu godinu, pri čemu su deflatorni pritisci na tržištu hrane imali negativan doprinos kretanju uvoza u ovoj grupi. S druge strane, rast uvezene količine imao je pozitivan doprinos kretanju uvoza u ovoj grupi proizvoda. Uvoz baznih metala i proizvoda od baznih metala bilježi rast uslijed veće potražnje i uvezene količine, pri čemu su niže cijene ovih proizvoda ograničile veći rast nominalne vrijednosti uvoza (Tablica A7 u Statističkom dodatku).

Ukupna potraživanja svih grupa financijskih posrednika²⁹ od sektora nefinancijskih poduzeća, prema podacima iz SRK-a, na kraju 2015. godine iznosila su 11,07 milijardi KM. Bankarski sektor i dalje ima najveći udio u ukupnim potraživanjima od nefinancijskih poduzeća. Ukupan dug ovog sektora prema bankama u BiH iznosi 9,45 milijardi KM odnosno 80,2% duga prema svim grupama financijskih posrednika u BiH. U grupi nebankarskih financijskih posrednika najveći je udio lizing kompanija i ostalih nebankarskih financijskih institucija. Udio mikrokreditnih organizacija (MKO) u ukupnom dugu sektora nefinancijskih poduzeća prema financijskim posrednicima u BiH gotovo je zanemariv (slika 4.1).

Slika 4.1: Potraživanja od poduzeća prema tipu zaduženja na kraju 2015.

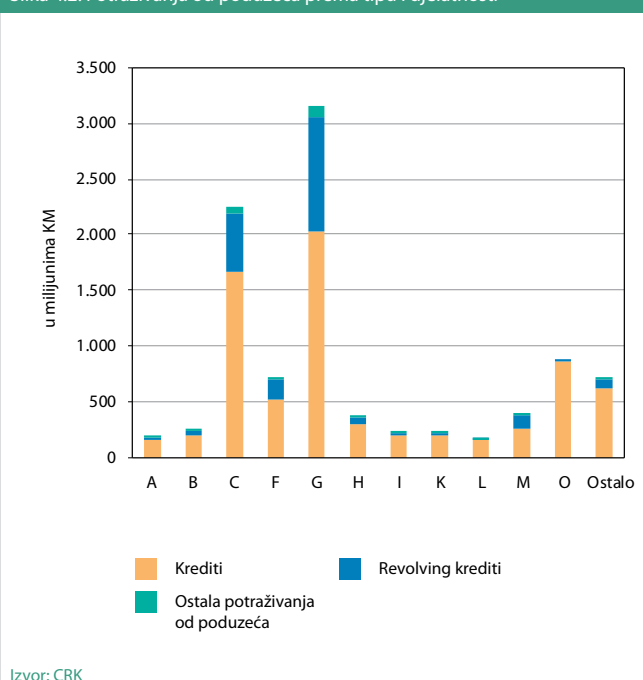

Financiranje putem dužničkih ili vlasničkih vrijednosnih papira i dalje je zanemarivo (pogledati poglavlje o nebankarskim financijskim institucijama), te se može zaključiti da kreditiranje putem banaka predstavlja osnovni izvor financiranja sektora nefinancijskih poduzeća u BiH. Blagi oporavak

ekonomske aktivnosti i rast BDP-a u 2015. rezultirao je i umjerenim oporavkom kreditne aktivnosti u sektoru nefinancijskih poduzeća, te su ukupna potraživanja bankarskog sektora, prema podacima iz SRK-a, na kraju 2015. veća za 2,6%.

Klasični i revolving krediti i dalje predstavljaju najznačajniji vid financiranja nefinancijskih poduzeća i u strukturi ukupnih bankarskih potraživanja imaju dominantan udio. Potraživanja po osnovi garancija, akreditiva i faktoringa iz godine u godinu se smanjuju, što upućuje da slabi potreba za ovakvim vidom financiranja, te čine zanemariv dio ukupnih potraživanja i nemaju sustavnu važnost (slika 4.2).

Slika 4.2: Potraživanja od poduzeća prema tipu i djelatnosti

- A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov
 B - Vađenje ruda i kamena
 C - Prerađivačka industrija
 F - Građevinarstvo
 G - Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala
 H - Prijevoz i skladištenje
 I - Djelatnosti pružanja smještaja, te pripreme i usluživanja hrane (hotelerstvo i ugostiteljstvo)
 K - Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja
 L - Poslovanje nekretninama
 M - Stručne, naučne i tehničke djelatnosti
 O - Javna uprava i obrana, obavezno socijalno osiguranje
 Drugo:
 D - Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija
 E - Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom, te djelatnosti sanacije okoliša
 J - Informacije i komunikacije
 N - Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti
 P - Obrazovanje
 Q - Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite
 R - Umjetnost, zabava i rekreacija
 S - Ostale uslužne djelatnosti

Ukupna zaduženost nefinancijskih poduzeća prema svim grupama financijskih posrednika mjerena udjelom u BDP-u iznosi 39,2% i u odnosu na prethodnu godinu nije se značajnije promijenila. Promatrajući ukupna potraživanja bankarskog sektora iz perspektive sektorske zaduženosti, najveći doprinos rastu ukupnih potraživanja dolazi od poduzeća koja su registrirana u djelatnostima C (Prerađivačka industrija), B (Vađenje ruda i kamena), G (Trgovina na veliko i malo), O (Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje), D (Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija), I (Djelatnost pružanja smještaja, te pripreme i usluživanja hrane). U većini ovih djelatnosti zabilježen je i rast bruto dodane vrijednosti u 2015. godini. S druge strane, najveći negativan doprinos rastu ukupnih potraživanja dolazi od sektora koji u najvećoj mjeri ovise o domaćoj potražnji, te se može zaključiti da slaba domaća potražnja i dalje predstavlja ograničavajući čimbenik snažnijem oporavku kreditne aktivnosti u korporativnom sektoru. Izloženost bankarskog sektora i dalje je najveća prema poduzećima iz prerađivačke industrije i trgovine, djelatnostima sa najvećim udjelom u generiranju bruto dodane vrijednosti. U odnosu na prethodnu godinu, udio ove dvije djelatnosti u ukupnim potraživanjima banaka je dodatno povećan i na kraju 2015. godine čini nešto više od 57% svih potraživanja bankarskog sektora u BiH. Ovako značajna izloženost bankarskog sektora prema ove dvije djelatnosti čini ga ranjivijim u slučaju makroekonomske nestabilnosti, te povećava rizik od potencijalnih gubitaka i smanjuje sposobnost banaka da adekvatno apsorbiraju mogući gubitak.

Klasični krediti čine najveći dio ukupnih potraživanja u svim djelatnostima, te kretanje zaduženosti poduzeća po osnovi klasičnih kredita u najvećoj mjeri odražava i stanje ukupnih potraživanja u sektoru nefinancijskih poduzeća (tablica A4 u Statističkom dodatku). Samo u dvije djelatnosti (djelatnost G i djelatnost M) udio klasičnih kredita u ukupnim potraživanjima je niži od 70%, pa se može zaključiti da se ove dvije djelatnosti u svom poslovanju relativno više oslanjaju na druge tipove financiranja, poput revolving kredita. Najveći doprinos rastu zaduženosti po osnovi klasičnih kredita imali su krediti odobreni djelatnostima C (Prerađivačka industrija), O (Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje), B (Vađenje ruda i kamena), G (Trgovina na veliko i malo), I (Djelatnost pružanja smještaja, te pripreme i usluživanja hrane). Rast obujma proizvodnje u sektoru rudarstva (djelatnost B) praćen je i povećanjem obujma financiranja od strane bankarskog sektora u BiH putem klasičnih i revolving kredita. Povećanje zaduženosti po osnovi klasičnih kredita, koji su po

pravilu dugoročnog karaktera, u djelatnosti B, ukazuje na veću investicijsku aktivnost u sektoru rudarstva. Budući da je prerađivačka industrija upravo jedan od glavnih generatora rasta tijekom protekle godine, razumljivo je da je i bankarski sektor prepoznao bonitet tih klijenata, pa je u okviru ove djelatnosti evidentirano najznačajnije povećanje zaduženosti po osnovi klasičnih kredita. Pad zaduženosti po osnovi klasičnih kredita zabilježen je u djelatnostima K (Financijske djelatnosti i djelatnost osiguranja), L (Poslovanje nekretninama), M (Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti), A (Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov), odnosno u djelatnostima koje u najvećoj mjeri ovise o domaćoj potražnji. Osim toga, pad zaduženosti u djelatnosti A po osnovi klasičnih, ali i revolving kredita vrlo vjerojatno je i posljedica odgođene materijalizacije kreditnog rizika izazvanog negativnim učincima poplava iz 2014. godine. U djelatnosti L (Poslovanje nekretninama), pad zaduženosti po osnovi klasičnih kredita dijelom je supstituiran većom zaduženošću po osnovi revolving kredita.

Iskorišteni iznos po osnovi revolving kredita u 2015. godini nije se značajnije promijenio u odnosu na prethodnu godinu, što implicira da sektor nefinancijskih poduzeća nije imao dodatnih potreba za korištenjem ovih izvora prilikom održavanja likvidnosti (tablica A4 u Statističkom dodatku). Najveći iskorišteni iznos, odnosno najveći udio duga po osnovi revolving kredita ima djelatnost G (Trgovina na veliko i malo), što je i razumljivo, imajući u vidu potrebe ovog sektora za financiranjem obrtnih sredstava kao i njegov udio u generiranju bruto dodane vrijednosti. Slično kao i prethodne godine, pad obujma industrijske proizvodnje u djelatnosti D (Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija) nije utjecao na niži obujam financijske podrške, te je i u 2015. godini zabilježen rast ostatka duga po klasičnim i revolving kreditima u ovoj djelatnosti. Razlog tome treba tražiti u činjenici da su u ovoj djelatnosti, uz nisku razinu nekvalitetnih kredita, uglavnom prisutna velika poduzeća koja u principu imaju zadovoljavajuće pokazatelje poslovanja i mogu ponuditi adekvatne kolaterale, što utječe na povjerenje bankarskog sektora i spremnost da im se osigura kreditna podrška bez obzira na povremene oscilacije u razini gospodarske aktivnosti. Uz povećanje financiranja putem klasičnih kredita, banke su u 2015. nastavile povećavati izloženost prema poduzećima iz sektora rudarstva i putem revolving kredita. Iako je u djelatnosti A (poljoprivreda, šumarstvo i ribolov), zabilježen rast bruto dodane vrijednosti, odobreni i iskorišteni iznos duga manji je nego u prethodnoj godini, što je možda posljedica akumulacije kreditnog rizika u ovoj djelatnosti.

Značajniji obujam financiranja putem revolving kredita prisutan je još i u djelatnostima C (Prerađivačka industrija), F (Građevinarstvo) i M (Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti). Rast duga po revolving kreditima (kao i klasičnim) u djelatnosti C, skoro je identičan ostvarenoj stopi rasta industrijske proizvodnje u toj djelatnosti. Pad indeksa proizvodnje u građevinarstvu u BiH od 25% u 2015. praćen je i padom odobrenog i iskorištenog iznosa po revolving kreditima u ovoj djelatnosti i gotovo nepromijenjenim iznosom duga po klasičnim kreditima. Pozitivna je činjenica da se ovakva kretanja u građevinarstvu nisu negativno odrazila na razinu nekvalitetnih kredita.

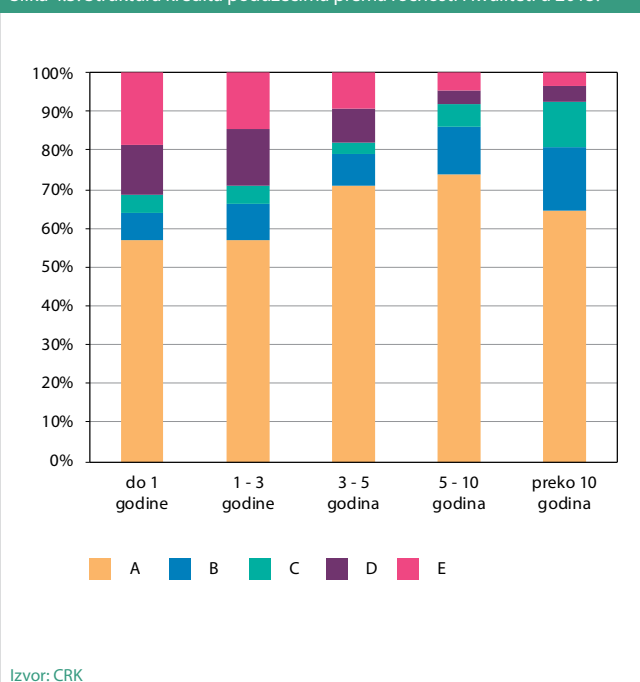
Osim kod banaka na domaćem tržištu, jedan broj gospodarskih subjekata ima mogućnost zaduženja i na inozemnom tržištu. Prema podacima CBBiH, zaduženost gospodarskih subjekata u BiH, uključujući i djelatnost financijskog posredovanja, prema inozemstvu na kraju 2015. godine iznosila je 7,85 milijardi KM. Ukoliko se isključi djelatnost financijskog posredovanja i poslovanja nekretninama (koja uključuje specijalizirane gospodarske subjekte za upravljanje potraživanjima), zaduženost gospodarskih subjekata iznosi 4,2 milijarde KM i u odnosu na prethodnu godinu nije se značajnije promijenila. Detaljan pregled nevladinog vanjskog duga prema NACE 2 klasifikaciji djelatnosti dužnika dan je u tablici A6. u Statističkom dodatku³⁰.

Iznos odobrenih klasičnih kredita u 2015. manji je za 18,1 milijun KM (0,5%), pri čemu je tijekom godine odobreno 1,88 milijardi KM dugoročnih i 1,46 milijardi KM kratkoročnih kredita. Iznos odobrenih dugoročnih kredita u 2015. veći je za 4,2% dok su odobreni kratkoročni krediti manji za 6%. Niža razina odobrenih klasičnih kredita djelomično se može objasniti činjenicom da je u 2015. godini 26 banaka imalo dozvolu za rad odnosno jedna manje u odnosu na prethodnu godinu, te da je tijekom godine u još jednu banku uvedena privremena uprava. Budući da je pad odobrenih kredita uzrokovan smanjenjem razine kratkoročnog kreditiranja, vjerojatnim se čini da je za klijente ove dvije banke izostala podrška ostalih banaka u sustavu. Pored toga, obje banke su imale visok udio nekvalitetnih kredita u korporativnom segmentu, što znači da je bonitet njihovih klijenata bio upitan, te je vrlo vjerojatno da ostale banke u sustavu nisu bile spremne osigurati kreditnu podršku toj grupi pravnih subjekata. Osim toga, kamatne stope po kojima su ove dvije banke odobravale kredite bile su među većim u sustavu, što dodatno potvrđuje prethodno

iznietu tezu da klijenti ovih banaka nisu bili u mogućnosti osigurati kreditnu podršku kod ostalih banaka u sustavu.

Prema podacima iz SRK-a u 2015. godini došlo je do smanjenja ostatka duga po klasičnim kreditima s ugovorenim ročnošću preko deset godina, dok je u svim ostalim kategorijama ročnosti u odnosu na prethodnu godinu zabilježeno povećanje ostatka duga. Najveće povećanje zabilježeno je u grupi kredita s ugovorenim ročnošću od tri do pet godina, a zatim i u grupi kredita s ugovorenim ročnošću do jedne godine. U ročnoj strukturi kredita i dalje dominiraju krediti s ugovorenim ročnošću od pet do deset godina. Njihov udio u klasičnim kreditima iznosi 39,85% i nije se promijenio u odnosu na prethodnu godinu. Udio kredita s ugovorenim ročnošću preko deset godina u ukupnim klasičnim kreditima manji je za 9,3% u odnosu na prethodnu godinu. Manji iznos ostatka duga po ovim kreditima ukazuje da se odobravanje kredita gospodarskim subjektima sa ročnošću preko deset godina odvija slabijim intenzitetom u odnosu na prethodna razdoblja, što može biti posljedica procesa razduživanja banaka u proteklih nekoliko godina i smanjenja stranih izvora financiranja koji su po svojoj ročnosti uglavnom dugoročnog karaktera, odnosno jačeg oslanjanja banaka na lokalne izvore koji u principu u pogledu ročnosti imaju kraći rok do dospijeća. Osim toga i neizvjesnost koja je prisutna na lokalnom tržištu ograničava gospodarske subjekte i banke da ulaze u investicije s ovako dugim rokom.

Slika 4.3: Struktura kredita poduzećima prema ročnosti i kvaliteti u 2015.

Valutni rizik u korporativnom sektoru u okolnostima valutnog odbora nije izražen budući da je više od 99% kredita, prema podacima iz SRK-a, odobreno u domicilnoj i valuti eurozone prema kojoj je uspostavljen fiksni devizni tečaj. Također i najznačajniji vanjskotrgovniški partneri korporativnog sektora u BiH su zemlje EU i eurozone te bi i eventualna korekcija deviznog tečaja imala ograničene učinke po financijsku stabilnost. U kategoriji ročnosti do jedne godine, najveći udio imaju krediti odobreni u domicilnoj valuti, dok u svim ostalim kategorijama ugovorene ročnosti dominiraju krediti odobreni odnosno indeksirani prema euru. U 2015. ostatak duga po kreditima odobrenim ili vezanim za CHF valutu imao je zanemariv udio (manje od 0,5%) u ukupnom dugu poduzeća po klasičnim kreditima, zbog čega ni aprecijacija CHF-a nije predstavljala ozbiljan problem po stabilnost financijskog sektora odnosno bankarskog sustava kao u nekim drugim zemljama, niti značajan izvor rizika u korporativnom sektoru.

Tablica 4.1 : Krediti poduzećima, ročna i valutna struktura ostatka duga

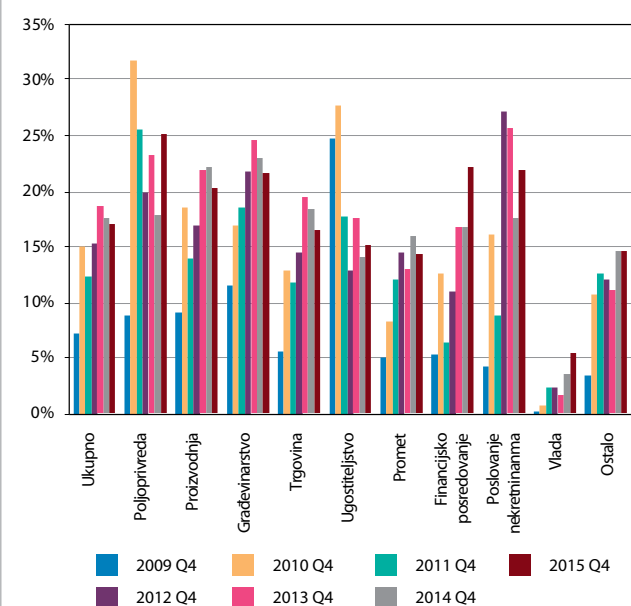
Ročnost	u tisućama KM					
	Ostatak duga i dospjela nenaplaćena glavnica					
	Kreditni u stranoj valuti i krediti s valutnom klauzulom					UKUPNO
	KM	EUR	CHF	USD	KWD	
do 1 godine	505.877	265.372	0	12.693	0	783.942
1 - 3 godine	455.597	456.003	0	10.715	4.819	927.134
3 - 5 godina	413.496	852.492	778	0	580	1.267.346
5 - 10 godina	566.879	2.260.169	355	340	3.363	2.831.107
preko 10 godina	373.261	898.428	28.985	1.347	160	1.302.181
UKUPNO	2.315.110	4.732.464	30.117	25.095	8.923	7.111.710

Izvor: CRK

Sektor nefinancijskih poduzeća i dalje je opterećen visokom razinom nekvalitetnih kredita. Iako je u 2015. godini zabilježeno smanjenje nekvalitetnih kredita u nominalnom iznosu, kao i smanjenje njihovog udjela u ukupnim kreditima nefinancijskim poduzećima, kreditni rizik u ovom sektoru nije zanemariv. Prema podacima entitetskih agencija za bankarstvo, udio nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima ovom sektoru na kraju 2015. godine iznosi 17,2%, što u odnosu na prethodnu godinu predstavlja smanjenje od 43 bazna boda (slika 4.4). Međutim, neto odljev nekvalitetnih kredita u korporativnom sektoru u 2015. godini iznosi zanemarivih 4,1 milijuna KM, te je smanjenje postotnog udjela nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima u najvećoj mjeri rezultat dinamičnijeg rasta ukupnih kredita u ovom sektoru, a ne poboljšanja makroekonomskih pokazatelja koji utječu na

njihovo kretanje. Pozitivni pomaci u makroekonomskom okruženju i blagi oporavak ekonomske aktivnosti nisu dovoljni da bi se riješili nagomilani problemi u sektoru nefinancijskih poduzeća u pogledu redovite otplate duga, te kreditni rizik u korporativnom sektoru sveo na prihvatljivu razinu. Promatrajući kvalitetu kreditnog portfelja po djelatnostima, ohrabruje činjenica da je smanjenje nekvalitetnih kredita i u apsolutnom i postotnom iznosu zabilježeno u onim djelatnostima koje u najvećem iznosu sudjeluju u generiranju bruto dodane vrijednosti, poput djelatnosti C (Prerađivačka industrija) i D (Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija), te u djelatnostima koje u najvećoj mjeri ovise o domaćoj potražnji, kao što je djelatnost građevinarstva. U djelatnosti *Prerađivačke industrije* zabilježeno je smanjenje nekvalitetnih kredita u vrijednosti od 14,3 milijuna KM, što može ukazivati da se poduzeća iz ove djelatnosti uspješno oporavljaju od negativnih učinaka uzrokovanih poplavama iz 2014. godine. Posebno značajno smanjenje nekvalitetnih kredita u 2015. godini u iznosu od 41 milijun KM registrirano je u djelatnosti *Trgovina*. S druge strane, u djelatnosti *Poljoprivrede* došlo je do pogoršanja kvalitete kreditnog portfelja u apsolutnom iznosu od 13,8 milijuna KM, što je najvjerojatnije posljedica odgođene materijalizacije kreditnog rizika uslijed šteta uzrokovanih poplavama iz 2014, a na što je već upozoravano u prethodnom Izvješću o financijskoj stabilnosti. Značajno povećanje nekvalitetnih kredita zabilježeno je i u djelatnostima *Financijsko posredovanje*.

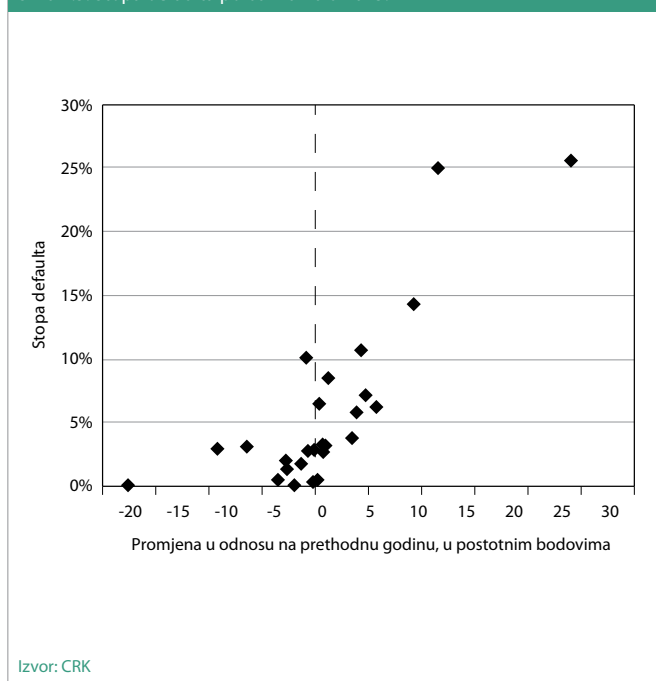
Slika 4.4: Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima poduzeća, po djelatnostima

Izvor: FBA i ABRIS

Na i dalje visoku razinu kreditnog rizika u sektoru nefinancijskih poduzeća, ukazuje i stopa defaulta koja je u 2015. godini iznosila 4,53% i za 45 baznih bodova je veća u odnosu na 2014. godinu. Iako je problem nekvalitetnih kredita u sektoru nefinancijskih poduzeća sustavne prirode, materijalizacija kreditnog rizika posebno snažno se ispoljava kod nekoliko banaka. U većini slučajeva radi se o bankama koje su u razdobljima kreditne ekspanzije imale lošu politiku upravljanja kreditnim rizicima, pri čemu su neke od njih i nakon izbijanja krize zadržale neadekvatnu procjenu kreditnog boniteta klijenata. U pogledu sustavno važnih banaka, većina ima stopu defaulta ispod zabilježene godišnje stope na razini sustava, dok je u slučaju tri sustavno važne banke stopa defaulta na većoj razini od prosječne. U jednom slučaju radi se o banci koja ima vrlo konzervativan pristup prilikom kategorizacije kreditnog portfelja, a u druga dva, o bankama koje su ranije pomenute u smislu neadekvatnog upravljanja kreditnim rizicima.

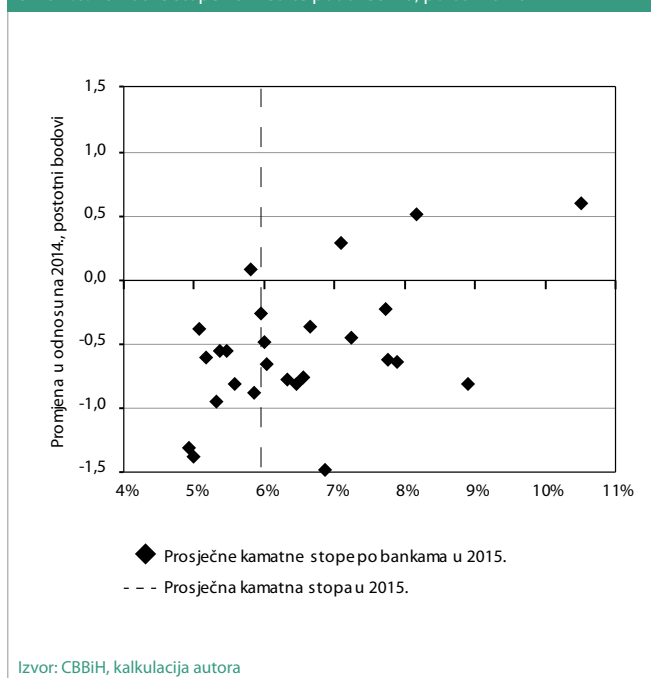
Slika 4.5: Stopa defaulta po bankama u 2015.

S aspekta troškova financiranja na domaćem bankarskom tržištu, 2015. bila je povoljna za korporativni sektor u BiH, budući da su kamatne stope po kojima banke odobravaju kredite ovom sektoru, u prosjeku bile, na do sada, najnižim razinama. Prema podacima CBBiH, prosječna ponderirana kamatna stopa na novoodobrene kredite nefinancijskim poduzećima u 2015. godini iznosila je 5,97% i za 68 baznih bodova niža je u odnosu na 2014. (slika 4.6). Rast kamatnih stopa zabilježen je kod četiri banke, a prosječna kamatna stopa kretala se u rasponu od 4,9% do 10,5%. Kod banaka kod kojih je zabilježen rast kamatnih stopa, u dva slučaja se radi o bankama koje vjerojatno nemaju

moćnost pristupa međunarodnim izvorima financiranja. U druga dva slučaja se radi o bankama koje su u prethodnim razdobljima imale vrlo ekspanzivnu kreditnu aktivnost i zbog toga niže stope od ostatka banaka u sustavu, te sada vjerojatno korigiraju svoju politiku kamatnih stopa kako bi osigurale rentabilnost u poslovanju. Kod većine sustavno važnih banaka zabilježeno je smanjenje kamatnih stopa veće od 50 baznih bodova u odnosu na kamatne stope u 2014. godini. Do smanjenja kamatnih stopa, između ostalog, došlo je i zbog povoljnih kretanja na međunarodnim tržištima i pada troškova financiranja banaka, najviše uslijed ekspanzivne monetarne politike koju nastavlja da provodi ECB. Pad kamatnih stopa, također, može se pripisati i većoj konkurenciji između banaka u nastojanju da osiguraju bolju tržišnu poziciju u uvjetima stagnirajuće kreditne aktivnosti i slabe potražnje za kreditima. Budući da je kreditni rizik u korporativnom sektoru i dalje izražen, banke kod donošenja odluke o cijeni kredita nisu mogle biti vođene ovim čimbenikom. Jedan od čimbenika koji će u budućnosti vjerojatno ograničiti daljnji pad kamatnih stopa jeste kreditni rejting zemlje i percepcija rizičnosti ulaganja u BiH od strane inozemnih investitora, odnosno međunarodnih kreditora. Povijesno niske kamatne stope u BiH predstavljaju značajan poticaj oporavku kreditne, a time i gospodarske aktivnosti, ali ne treba zanemariti ni rizik koji one nose sa sobom. Budući da gospodarski subjekti u BiH u većini slučajeva ugovaraju varijabilne kamatne stope na kredite, potencijalni rast kamatnih stopa na novoodobrene kredite značit će i rast troškova financiranja, čime je vjerojatnost materijalizacije kamatnog rizika veća.

Slika 4.6: Kamatne stope na kredite poduzećima, po bankama

Izloženost nefinancijskih poduzeća kamatnom riziku u 2015. blago je smanjenja u odnosu na prethodnu godinu, budući da u strukturi novoodobrenih kredita u 2015. godini smanjen udio kredita sa promjenjivom kamatnom stopom unutar jedne godine. Udio kredita sa inicijalnim razdobljem fiksacije kamatne stope do jedne godine u ukupnim odobrenim kreditima tijekom 2015. iznosi 74%, dok je u 2014. iznosilo 82%. Istodobno, povećao se udio kredita sa promjenjivom kamatnom stopom u razdoblju od jedne do pet godina sa 9% u 2014. na 15% u 2015, kao i udio kredita sa promjenjivom kamatnom stopom preko pet godina sa 11% na 14%. Bez obzira na ovakvu promjenu u strukturi novoodobrenih kredita u 2015, treba istaći da rizik od promjene

kamatnih stopa u sektoru nefinancijskih poduzeća nije zanemariv budući da je većina plasiranih kredita u ovom sektoru odobrena uz klauzulu promjene kamatne stope unutar jedne godine. Budući da su cijene kredita u 2015. godini bile na historijski niskim razinama, poduzeća koja su se dugoročno zaduživala po ovim stopama izložena su značajnom riziku rasta kamatnih stopa. U slučaju materijalizacije kamatnog šoka, ova poduzeća će biti izložena većim troškovima financiranja, što bi se posljedično odrazilo i na sam bankarski sektor u vidu lošije sposobnosti servisiranja obveza od strane ovih poduzeća i moglo izazvati negativne učinke po financijsku stabilnost.

5. Financijski posrednici

Financijski sustav BiH je, uprkos rizicima identificiranim u prethodnim poglavljima, sačuvao stabilnost. Ukupna aktiva financijskih posrednika tijekom 2015. godine zabilježila je rast od 4,28%, pri čemu dominantan utjecaj na porast aktive ima bankarski sektor, koji je ujedno najveći i najrazvijeniji sektor u financijskom sustavu BiH. Bankarski sektor BiH zabilježio je rast bilančne sume od 4,43%, te je udio aktive banaka u ukupnoj aktivnosti financijskih posrednika na kraju 2015. godine dosegao razinu od 87,5% (tablica 5.1). S druge strane, mikrokreditne organizacije i lizing kompanije, kao rezultat ranijih akumuliranih rizika, već treću godinu zaredom bilježe kontrakciju bilančne sume i smanjenje udjela u vrijednosti ukupne aktive financijskih posrednika. Aktiva investicijskih fondova zabilježila je blagi rast tijekom 2015. godine, ali se udio investicijskih fondova u ukupnoj vrijednosti aktive financijskih posrednika nije značajnije povećao. Nedostatak velikih domaćih institucionalnih investitora, nedostatak sklonosti ka investiranju u vrijednosne papire stanovništva i korporativnog sektora, i dalje su ograničavajući čimbenik rastu domaćih investicijskih fondova. Najrazvijeniji segment nebankarskog financijskog sektora su društva za osiguranje i reosiguranje, koja su druga po veličini aktive, te je njihov udio u ukupnoj aktivnosti financijskih posrednika povećan u odnosu na prethodnu godinu (5,4%). Domaća tržišta kapitala zbog svoje segmentiranosti nisu dovoljno atraktivna stranim investitorima. Najaktivniji segment tržišta kapitala i dalje predstavlja trgovanje domaćim dužničkim vrijednosnim papirima na primarnom tržištu. Tablica 5.1 prikazuje trendove i strukturu aktive bh. financijskih posrednika za posljednje tri godine.

Tablica 5.1: Vrijednost imovine financijskih posrednika

	2013.		2014.		2015.	
	Vrijednost, milijuni KM	Učešće, %	Vrijednost, milijuni KM	Učešće, %	Vrijednost, milijuni KM	Učešće, %
Banke ¹⁾	22.026	87,1	22.766	87,4	23.775	87,5
Lizing kompanije ¹⁾	597	2,4	514	1,97	475	1,75
Mikrokreditne organizacije ¹⁾	670	2,6	647	2,48	640	2,36
Investicijski fondovi ²⁾	761	3,0	758	2,91	801	2,95
Društva za osiguranje i reosiguranje ³⁾	1.231	4,9	1.364	5,24	1.473	5,42
UKUPNO	25.285		26.049		27.163	

Izvor:

1 - FBA i ABRS

2 - Komisija za vrijednosne papire FBiH i investicijski fondovi

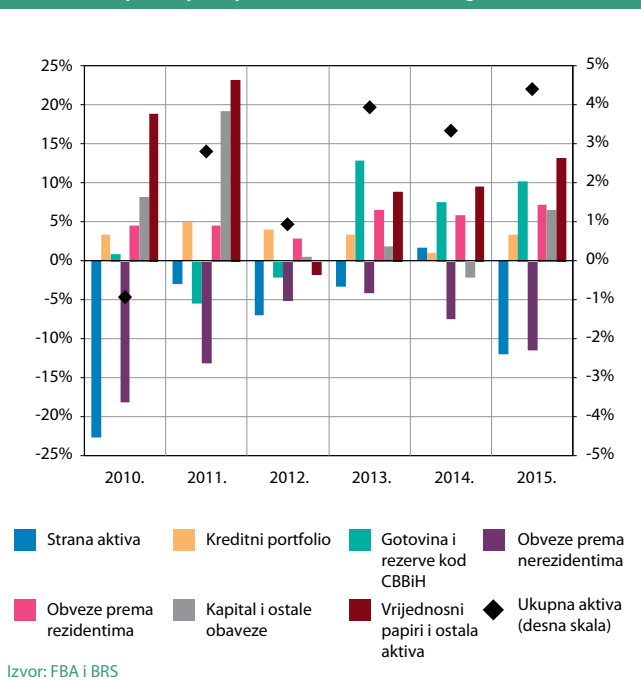
3 - Entitetske agencije za nadzor osiguravajućih društava

5.1 Bankarski sektor

Stabilnost bankarskog sektora BiH zadržana je tijekom 2015. i u prvoj polovini 2016. godine. Materijalizacija idiosinkretičnih rizika u nekoliko manjih banaka, nije značajnije utjecala na stabilnost bankarskog sektora, tako da je sektor i dalje adekvatno kapitaliziran i likvidan. Uslijed akumuliranih rizika, nekoliko banaka iskazalo je značajne gubitke u poslovanju u četvrtom tromjesečju 2015, zbog čega je dobit cjelokupnog bankarskog sektora znatno niža u odnosu na prethodnu godinu. Zabilježeni gubici u ovim bankama, uz istodobni početak primjene strožih regulatornih odredbi koje se odnose na promjene u priznavanju stavki kapitala, odrazili su se na nižu kapitaliziranost bankarskog sektora. Likvidnost bankarskog sektora je relativno visoka, ali je slabljenje likvidnosnih pozicija u pojedinim bankama utjecalo na nešto niže vrijednosti pokazatelja likvidnosti u odnosu na prethodnu godinu. Kreditni rizik, koji predstavlja dominantan rizik u bankarskom sektoru BiH i dalje je pojačan, te se ne može očekivati njegovo značajnije slabljenje sve dok ne dođe do značajnijeg oporavka ekonomske aktivnosti u zemlji. Uz kreditni rizik, za bankarski sustav BiH značajan izvor rizika predstavlja i rizik razduživanja bh. banaka prema matičnim bankarskim grupacijama, koji je bio prisutan i u 2015. godini. Slaba kreditna aktivnost je i dalje jedna od karakteristika domaće ekonomije. Kreditni rast je u najvećoj mjeri determiniran kreditnom aktivnošću u sektoru stanovništva, dok sektor nefinancijskih poduzeća bilježi veoma skromne stope kreditnog rasta. Uslijed relativno slabe potražnje ovog sektora, banke povećavaju izloženost prema sektoru vlade. I pored postojećih rizika i niske razine ekonomske aktivnosti, rezultati testova na stres koje je provela CBBiH pokazali su da je bankarski sektor u stanju apsorbirati pretpostavljene šokove iz makroekonomskog okruženja.

Iako je u 2015. godini došlo do rasta ekonomske aktivnosti u BiH, može se ocijeniti da je poslovanje u realnom sektoru još uvijek otežano, što ometa jači ekonomski oporavak. U takvim okolnostima zabilježen je skroman rast bilančne sume banaka od 4,4%. Najveći utjecaj na porast bilančne sume imao je porast depozita domaćih rezidentnih sektora, uz istodobni rast kreditnih plasmana, investicija u vrijednosne papire i likvidnih stavki na strani aktive (slika 5.1).

Slika 5.1: Promjene najvažnijih stavki bilance bankarskog sektora

Depoziti domaćih rezidentnih sektora zabilježili su porast od 1,23 milijarde KM ili 8,1% u odnosu na kraj prethodne godine, pri čemu je najveći porast depozita zabilježio sektor stanovništva (864,5 milijuna KM ili 9,4%). Na porast depozita stanovništva djelomično su utjecale isplate po osnovi obveznica stare devizne štednje tijekom 2015. godine, a jedan dio porasta generiran je po osnovi priljeva odnosno doznaka iz inozemstva. S druge strane, nastavljen je proces razduživanja banaka prema matičnim grupacijama iz EU, što se ogleda kroz smanjenje depozita i kredita od nerezidenata u strukturi pasive komercijalnih banaka (tablica 5.2).

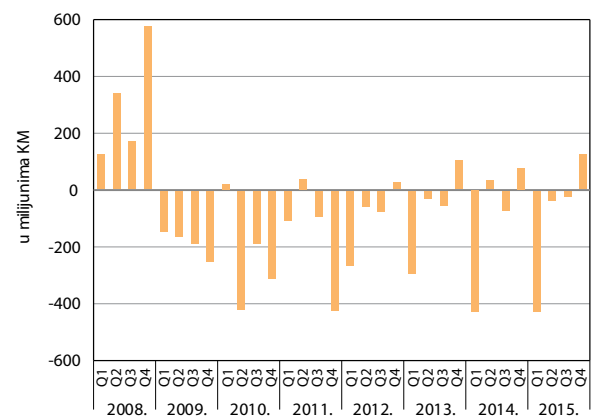
Tablica 5.2: Pojednostavljena bilanca komercijalnih banaka u milijunima KM

	Aktiva			Pasiva	
	2014.	2015.		2014.	2015.
Novčana sredstva i depoziti kod banaka	6.041	6.255	Depoziti rezidenata	15.212	16.448
od čega:			Depoziti nerezidenata	1.682	1.608
računi rezervi kod CBBiH	3.716	4.085	Obveze po kreditima	1.824	1.530
Vrijednosni papiri	1.191	1.494	od čega:		
Kredit, potraživanja po poslovima lizinga i dospjela potraživanja	15.903	16.458	kredit od nerezidenata	1.234	1.017
Ostala aktiva	1.328	1.379	Ostala pasiva	775	805
Ispravka vrijednosti	-1.697	-1.811	Kapital	3.273	3.385
UKUPNO	22.766	23.775	UKUPNO	22.766	23.775

Izvor: FBA i ABRIS

Matične banke uslijed i dalje slabe kreditne potražnje u BiH, ponovnog porasta premije za rizik, ali i pod pritiskom strože EU regulative, smanjuju izloženost prema bh. bankama (slika 5.2). Obveze prema nerezidentima smanjene su za 384,5 milijuna KM ili 11,6% u odnosu na kraj 2014. godine. Izvori sredstava koji potiču od domaćih rezidentnih sektora su, promatrano od početka 2010. godine kada je započeo proces razduživanja prema inozemstvu, porasli za 4,39 milijardi KM³¹, dok su se obveze prema nerezidentima u istom razdoblju smanjile za 2,64 milijarde KM.

Slika 5.2: Tokovi strane pasive u bankarskom sektoru

Intenzitet razduživanja bh. banaka prema inostranstvu bio je najslabiji u 2012. i 2013. godini (slika 5.1 i 5.2), što se donekle može povezati i sa kretanjima premija rizika europskih banaka³². Naime, krajem 2011. godine, kada je nastupila dužnička kriza inicirana restrukturiranjem javnog duga i padom kreditnog rejtinga određenih zemalja, došlo je do rasta premije za rizik banaka u Europi, nakon čega premija za rizik kontinuirano pada. Taj trend trajao je sve do 2015, kada premija za rizik ponovo počinje rasti, zbog povišene razine nesigurnosti na globalnim financijskim tržištima (grčka i ukrajinska kriza). U uvjetima povećane premije za rizik koja poskupljuje trošak kapitala vlasnicima banaka, kao i pod pritiskom strože EU regulative i slabog kreditnog rasta, ponovno intenziviranje procesa razduživanja bh. banaka prema matičnim grupacijama nije neočekivano.

31 U ovaj iznos nisu uključeni krediti na strani pasive od Investicijsko-razvojne banke RS, koji na kraju 2015. godine iznose 512,3 milijuna KM.

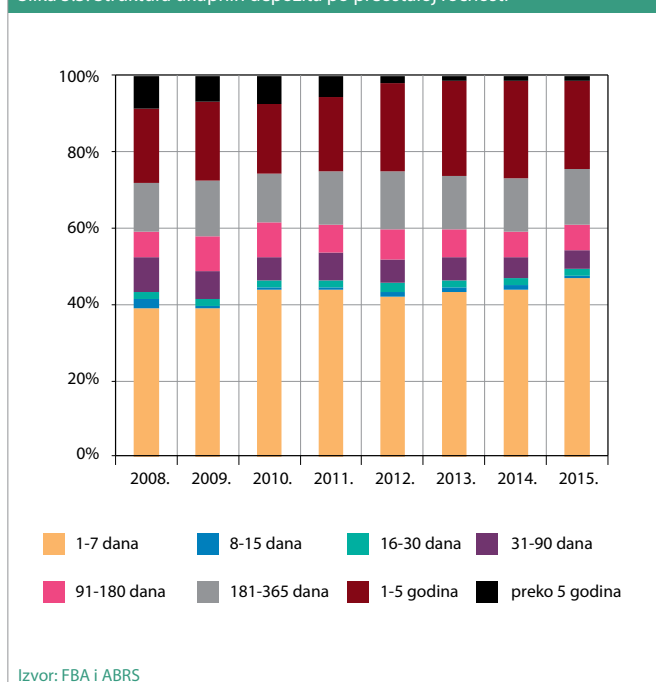
32 Premija rizika predstavlja razliku između troška glavnice, odnosno očekivanog prinosa na uloženi kapital i nerizične stope povrata (koja se na europskom tržištu može procijeniti pomoću prinosa do dospelja desetogodišnje njemačke obveznice i implicitne premije za rizik tržišta rizične aktive).

Iako je rast domaćih depozita nadomjestio smanjenje stranih izvora financiranja, potrebno je napomenuti da ovi depoziti imaju relativno nepovoljnu ročnu strukturu. Prema podacima CBBiH, u strukturi ukupnih depozita stanovništva, depoziti na transakcijskim računima konstantno rastu te na kraju 2015. godine čine preko jedne petine ukupnih depozita stanovništva, što u određenoj mjeri otežava upravljanje rizikom likvidnosti. Promatrano od kraja 2008. godine, može se uočiti trend rasta udjela depozita sa rokom dospeljeća 1 - 7 dana u strukturi ukupnih depozita (slika 5.3)³³. Ilustracije radi, udio depozita sa rokom dospeljeća do 30 dana u strukturi ukupnih depozita na kraju 2008. godine iznosio je 43%, dok je na kraju 2015. godine udio ovih depozita dosegaao razinu od 49,4%. S druge strane, zanemarivo je mali udio depozita s rokom dospeljeća preko pet godina u strukturi ukupnih depozita (tek 1,2%). Prema podacima s kraja 2015. godine, samo u slučaju jedne banke dugoročni depoziti s rokom dospeljeća preko pet godina prelaze 5% u strukturi izvora sredstava. U slučaju 18 banaka udio depozita sa rokom dospeljeća preko pet godina u ukupnim depozitima niži je od 1%. Na osnovi podataka s kraja 2015. godine depoziti sa preostalom ročnošću kraćom od godinu dana čine čak 75,6% ukupnih depozita. Ovako nepovoljna ročna struktura izvora mogla bi u narednim razdobljima predstavljati ograničavajući čimbenik dugoročnog kreditiranja u BiH.

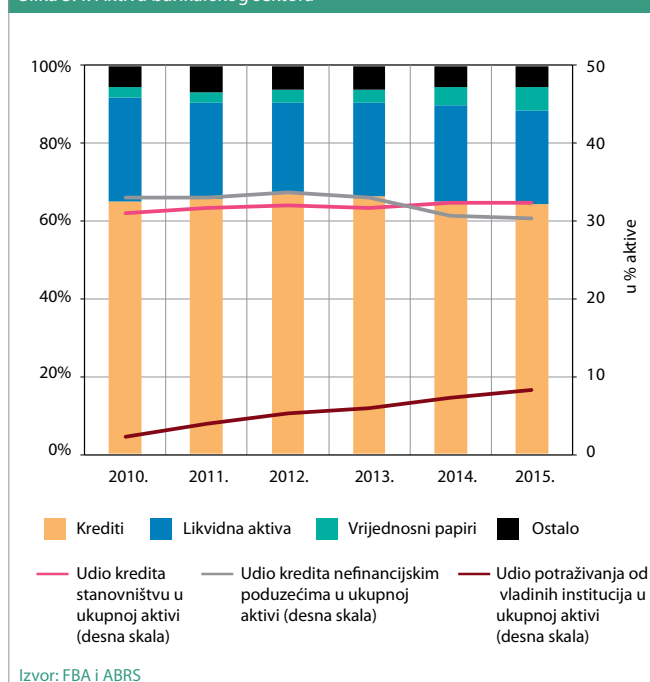
Stavka kapital i rezerve u bilanci stanja na kraju 2015. godine zabilježila je porast vrijednosti u iznosu od 111,3 milijuna KM ili 3,4%, a najveći pozitivan utjecaj na kapital imala je ostvarena dobit iz tekućeg razdoblja, te dokapitalizacije u slučaju deset banaka (tablica 5.2). Iako je tijekom 2015. godine 10 banaka u sustavu izvršilo dokapitalizaciju, ukupni kapital zabilježio je skroman porast zbog značajnog utjecaja gubitaka koje je iskazalo šest banaka na kraju 2015. godine. U posljednjih nekoliko godina primjetan je trend porasta isplate dividendi u slučaju pojedinih banaka iz stranih grupacija, što također predstavlja kanal razduživanja, odnosno smanjenja izloženosti stranih bankarskih grupacija prema BiH, i utječe na smanjenje ukupnog kapitala.

U strukturi aktive najveći udio imaju krediti, sa godišnjom stopom rasta od 3,5%, pri čemu su zabilježene znatno više stope rasta u sektoru stanovništva u odnosu na stope rasta u sektoru privatnih nefinancijskih poduzeća. Stope rasta kredita nefinancijskim poduzećima³⁴ promatrano od početka godine pa sve do listopada 2015. godine kretale su se na razini nižoj od 2%, da bi na kraju prosinca godišnja stopa rasta kredita ovom sektoru iznosila 2,72%. Kao posljedica slabe kreditne potražnje u sektoru nefinancijskih poduzeća, udio kreditnih plasmana ovom sektoru u ukupnoj aktivni blago se smanjuje i na kraju 2015. godine iznosi 30,3% (slika 5.4).

Slika 5.3: Struktura ukupnih depozita po preostaloj ročnosti

Slika 5.4: Aktiva bankarskog sektora

33

Analiza je urađena na osnovi podataka entitetskih agencija za bankarstvo o ročnoj usklađenosti aktive i pasive. Na slici su prikazani ukupni depoziti, koji uključuju i depozite od nerezidenata i to po preostaloj ročnosti.

34

U svrhu analize korištene su stope rasta kredita u odnosu na prosinac prethodne godine (eng. Year-to-day, ytd).

Na osnovi podataka iz prvog tromjesečja 2016. godine, može se zaključiti da je blagi oporavak realnog sektora doveo do postupnog intenziviranja kreditne aktivnosti u ovom segmentu (godišnja stopa rasta na kraju ožujka iznosi 3,14%). S druge strane, jača kreditna aktivnost u sektoru stanovništva rezultirala je porastom udjela kreditnih plasmana u ukupnoj aktivnosti ovog sektora (slika 5.4). U prvoj polovini 2015. godišnje stope rasta kredita stanovništvu kretale su se u rasponu od 5,5 do 5,8%, da bi se u drugom dijelu godine počele blago smanjivati (godišnja stopa rasta na kraju prosinca 2015. godine iznosila je 5,26%), te je u prva tri mjeseca 2016. godine nastavljen trend pada stope na razinu od 4,23%.

U razdoblju relativno slabe kreditne potražnje sektora nefinancijskih poduzeća, banke su nastavile povećati izloženost prema sektoru vlade tijekom 2015. godine. Prema podacima CBBiH, zaduženost sektora vlade po osnovi emitiranja vrijednosnih papira čiji su kupci komercijalne banke u BiH, na kraju 2015. godine porasla je za 39,5%, dok je zaduženost sektora vlade po osnovi kredita komercijalnih banaka povećana za 3,6% u odnosu na prethodnu godinu (vidi tablicu 2.2). Nastavak kreditiranja sektora vlada, kao i povećanje izloženosti putem kupovine vrijednosnih papira ovog sektora, doveli su do rasta udjela plasmana vladi koji su na kraju 2015. godine dosegli razinu od 8,2% ukupne aktive (slika 5.4). Iako su prema domaćoj regulativi vrijednosni papiri entitetskih vlada svrstani u bezrizičnu kategoriju, te banke ne izdvajaju kapitalne zahtjeve za kreditni rizik i tržišni rizik, povećanje izloženosti banaka prema sektoru vlade zapravo ne smanjuje rizike za banke. Kreditni rejting zemlje još uvijek se nalazi u zoni špekulativne kreditne sposobnosti, odnosno visokog kreditnog rizika, što povećava premiju rizika ovih papira, a ograničen obujam trgovine na sekundarnom tržištu za trgovinu vrijednosnim papirima dodatno povećava rizike za banke.

Porast ukupnih depozita u 2015. godini jednim dijelom odrazio se i na povećanje likvidnih stavki aktive banaka. Povećanje osnovnih likvidnih sredstava u bankarskom sektoru reflektiralo se kroz povećanje gotovine u trezorima banaka i viškova sredstava na računu rezervi kod CBBiH. Ipak, pojedine banke uslijed smanjenja kreditne aktivnosti i pod pritiskom europske regulative i dalje smanjuju viškove na računu rezervi kod CBBiH³⁵. Trend smanjenja viškova na računu

rezervi kod CBBiH će se nastaviti i u narednim razdobljima, između ostalog, i uslijed politike izmjene stope i naknade obvezne rezerve CBBiH³⁶. Većina banaka viškove likvidnosti zadržala je u domaćim bankarskim kanalima, povećanjem sredstava na računima rezervi kod CBBiH, te su na razini bankarskog sektora depoziti kod inobanaka zabilježili smanjenje u iznosu 202,9 milijuna KM ili 11,9% (slika 5.1).

Bankarski sektor BiH na kraju 2015. godine bio je adekvatno kapitaliziran, a stopa adekvatnosti kapitala, premda je smanjena u odnosu na prethodnu godinu, još uvijek se nalazi znatno iznad propisanog regulatornog minimuma (tablica 5.3). Međutim materijalizacija kreditnog rizika i rizika visoke koncentracije u slučaju nekoliko banaka rezultirala je značajnim gubicima u poslovanju ovih banaka i utjecala na smanjenje vrijednosti pokazatelja kapitaliziranosti u odnosu na prošlu godinu. Zabilježeni gubici u pomenutim bankama, zajedno sa početkom primjene regulatornih odredbi koje se odnose na promjene u priznavanju stavki kapitala, rezultirali su nižom kapitaliziranošću na razini sustava.

Tablica 5.3: Osnovne karakteristike bankarskog sektora

		2014.	2015.
Niža kapitaliziranost	Regulatorni kapital, milijuni KM	2.768	2.646
	Ukupni ponderirani rizik, milijuni KM	17.021	17.587
	Stopa adekvatnosti kapitala	16,3%	15,0%
Bolja kvaliteta kreditnog portfelja	Ukupni krediti, milijuni KM	15.903	16.458
	Nekvalitetni krediti, milijuni KM	2.253	2.249
	Omjer nekvalitetnih prema ukupnim kreditima	14,2%	13,7%
Znatno niži poslovni rezultat	Neto dobit/gubitak, milijuni KM	144	70
	Povrat na dionički kapital	5,2%	2,4%
Zadovoljavajuća likvidnost	Likvidna prema ukupnim sredstvima	26,8%	26,4%
	Likvidna sredstva prema kratkoročnim finansijskim obvezama	46,1%	44,0%

Izvor: CBBiH

Naime, od kraja 2015. godine, u skladu sa odlukama o kapitalu i kapitalnoj zaštiti banaka³⁷, iznos subordiniranog duga koji se uključuje u dopunski kapital banke se u posljednjih pet godina prije isteka ugovorenog roka dospijeća umanjuje za 20-postotni kumulativni godišnji odbitak od njegove vrijednosti na dan izračuna dopuskog kapitala, s tim da se u posljednjoj godini prije isteka ugovorenog roka subordiniranog duga ne uključuju u dopunski kapital.

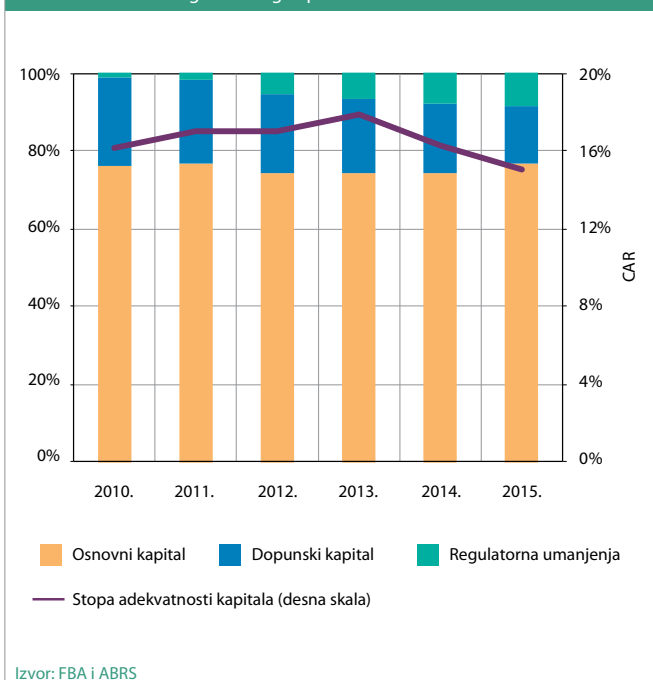
35 U skladu sa Europskom direktivom 2013/36/EU (Capital Requirements Directive IV – CRD IV) i Uredbom 575/2013 (Capital Requirements Regulations – CRR) svaka izloženost prema središnjim vladama i središnjim bankama tretira se rizičnom i kao takvoj joj se dodjeljuje ponder rizika 100%, što znači da banke na razini grupacije moraju izdvajati kapitalne rezerve na sredstva koja njihovi subsidijari drže na računu kod CBBiH.

36 CBBiH je sredinom travnja 2016. godine donijela odluku o proširenju osnovice za obračun obvezne rezerve, izmjeni stope obvezne rezerve kao i naknadi koju će obračunavati na iznos sredstava obvezne rezerve i na iznos sredstava iznad obvezne rezerve. Odluka stupa na snagu početkom srpnja 2016. godine.

37 Službene novine FBiH 48/14 i Službeni glasnik RS 57/14.

Također, od kraja 2015. godine smanjen je iznos općih rezervi za pokriće kreditnih gubitaka za aktivu procijenjenu kao kategorija A koji se može uključiti u iznos dopunskog kapitala (sa 2% ukupnog rizika aktive na razinu do najviše 1,625% ukupnog rizika aktive). U cilju jačanja kapitalne osnove banaka, koja treba da pruži punu sposobnost bankama za apsorpiranje postojećih rizika i potencijalnih gubitaka, od kraja 2015. godine iznos dopunskog kapitala koji se može uključiti u obračun regulatornog kapitala je smanjen, te može biti maksimalno do iznosa jedne polovine osnovnog kapitala.

Slika 5.5: Struktura regulatornog kapitala

Kao rezultat implementacije pomenutih regulatornih odredbi, dopunski kapital na razini sustava zabilježio je smanjenje u iznosu od 64 milijuna KM ili 12,2% na kraju 2015. godine. Banke koje su propise u pogledu kapitaliziranosti ispunjavale u značajnoj mjeri stavkama dopunskog kapitala, suočit će se sa potrebom osiguranja kvalitetnijih stavki kapitala u cilju ispunjavanja regulatornih propisa.

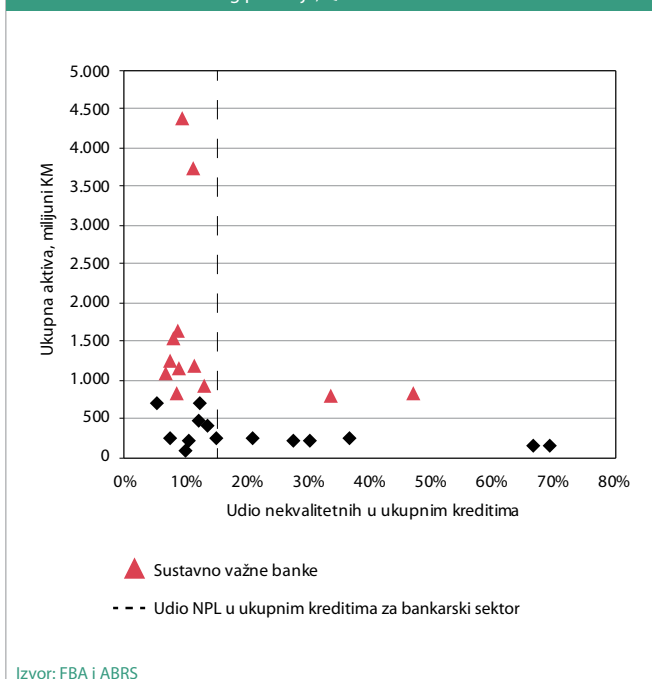
Sustavno važne banke su adekvatno kapitalizirane, pri čemu pojedine sustavno važne banke održavaju kapitaliziranost blizu regulatornog minimuma. S druge strane, materijalizacija rizika dovela je do problema u ispunjavanju prudencijalnih kapitalnih zahtjeva kod nekoliko manjih banaka. Uslijed akumuliranih rizika koji su proizašli iz loše kvalitete kreditnog portfelja i neadekvatnog upravljanja kreditnim rizikom, na

kraju 2015. tri banke nisu ispunjavale stopu adekvatnosti kapitala. Banka Srpske a.d. Banja Luka se već duže vremenski razdoblje suočavala sa ozbiljnim problemima u poslovanju, zbog čega je od strane regulatora bila stavljena pod poseban nadzor, te joj je bilo zabranjeno prikupljanje depozita. U studenom 2015. godine ABRS je uvela privremenu upravu u pomenutoj banci. Vlada RS, kao većinski dioničar ove banke, nije donijela odluku o dokapitalizaciji, te je banka postala nesolventna, zbog čega joj je u travnju 2016. godine oduzeta dozvola za rad i pokrenut postupak likvidacije. U dvije banke pokrenut je proces konsolidacije i pripajanja drugim bankama, čime bi se trebalo osigurati prevazilaženje postojećih slabosti u poslovanju i jačanje kapitalne osnove ishodnih banaka. Okončanje ovog postupka u oba slučaja se očekuje u drugoj polovini 2016. Iako se radi o manjim bankama koje nemaju sustavnu važnost, veliki gubici u poslovanju i smanjenje kapitala utjecali su na vrijednost pokazatelja financijskog zdravlja sustava u 2015. Ova situacija najbolje ilustrira kako istodobna materijalizacija rizika u nekoliko malih banaka, može imati sustavni utjecaj u bankarskim sustavima poput bh. bankarskog sustava.

U cilju jačanja kapitalnih pozicija banaka u pogledu razine preuzetog rizika, u 2016. godini su nastavljene aktivnosti detaljnog pregleda kvalitete aktive (AQR) u bankama. Započete strukturne promjene i konsolidacija banaka u većinskom domaćem vlasništvu trebali bi dovesti do neophodnog jačanja kapitalne osnove u ovom dijelu bankarskog sektora.

Ključni pokazatelji kvalitete aktive nastavili su trend postupnog poboljšanja na razini cjelokupnog bankarskog sustava, što je u najvećoj mjeri odraz prodaje i trajnog otpisa nekvalitetnih potraživanja (tablica 5.3). Ovdje je prvenstveno riječ o nekoliko sustavno važnih banaka, koje u posljednje dvije godine ostvaruju iznimno dobre poslovne rezultate i imaju mogućnost da saniraju svoje bilance, kako bi ojačale kapacitete za značajnije kreditne aktivnosti u budućnosti, kada dođe do oporavka ekonomske aktivnosti u zemlji. Ovakve poslovne politike sustavno važnih banaka u značajnoj mjeri su doprinijele padu vrijednosti pokazatelja nekvalitetnih u ukupnim kreditima. Unatoč tome, najveći rizik po stabilnost bankarskog sektora i dalje predstavlja visok udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima, koji je na kraju 2015. godine iznosio 13,67%. Većina sustavno važnih banaka ima udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima ispod prosjeka bankarskog sektora (slika 5.6).

Slika 5.6: Kvalitet kreditnog portfelja, Q4 2015.

Dvije sustavno važne banke iz iste grupacije, sa visokim udjelom nekvalitetnih u ukupnim potraživanjima, još od 2011. godine se susreću s problemima u poslovanju. Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima u ove dvije banke je i u 2015. godini zabilježio rast, kako uslijed pogoršanja kvalitete postojećeg kreditnog portfelja, tako i zbog izostanka većeg obujma kreditnih aktivnosti. Između ostalog, i problemi u otplati kredita indeksiranih u CHF doprinijeli

su rastu nekvalitetnih kredita u ovoj banci. Pitanje rješavanja kredita u CHF je bilo u fokusu javnosti i u 2015. godini. Iako su vlade dale niz prijedloga da se ovo pitanje zakonski regulira, ni jedan od prijedloga još uvijek nije usvojen. Istodobno, banke su pokušavale pronaći sustavno rješenje u vidu različitih ponuda klijentima, kako bi im olakšali otplatu kredita indeksiranih u CHF (vidjeti poglavlje 3. Kućanstva). Iako se očekuje da će se ovo rješenje pokazati učinkovitim, i u narednim razdobljima ova potraživanja će predstavljati problem u poslovanju banaka iz ove grupacije. Polovinom 2015. godine okončan je proces reprivatizacije ovih banaka, a promjena poslovnih politika kroz fokusiranost na određeni segment bankarskog tržišta trebala bi dovesti do ponovnog rasta plasmana i njihovog repozicioniranja na tržištu. U prvom tromjesečju 2016. godine banke su zabilježile smanjenje nekvalitetne aktive u ukupnom iznosu od 42,6 milijuna KM, što bi uz rast kreditnih plasmana trebalo imati pozitivan učinak na pokazatelje kvaliteta aktive, te bi u konačnici ublažilo rizike po financijsku stabilnost, s obzirom na to da se radi o sustavno važnim bankama.

Kod nekoliko manjih banaka, visoka razina nekvalitetnih u ukupnim kreditima posljedica je neadekvatnih kreditnih politika i lošeg upravljanja kreditnim rizikom. U ovim bankama je prisutan i viši stupanj rizika koncentracije. U narednom tekstnom okviru urađena je analiza osjetljivosti koncentracije rizika u bankarskom sektoru BiH.

Tekstni okvir 1: Rizik koncentracije u bankarskom sektoru BiH

Mjerenje rizika koncentracije iznimno je važno za banke, budući da njegova materijalizacija može biti jedan od uzroka velikih gubitaka u poslovanju banaka. U posljednjih nekoliko godina upravo je materijalizacija rizika koncentracije ugrozila poslovanje nekoliko manjih banaka u bankarskom sektoru BiH.

Analiza osjetljivosti urađena je na osnovi supervizorskih podataka o najvećim izloženostima banaka za kraj 2015. godine. U okviru analize pretpostavljena su dva scenarija: neispunjenje ugovorene obveze odnosno default najvećeg dužnika³⁸, te neispunjenje ugovorene obveze odnosno default pet najvećih dužnika. U okviru oba scenarija analiziran je učinak gubitka na visinu regulatornog kapitala uz tri pretpostavke (pretpostavljena stopa naplate: 0%, 35% i 70%)³⁹.

Tablica T1 Rezultati analize osjetljivosti rizika kreditne koncentracije

	Neispunjenje ugovorne obveze najvećeg dužnika	Neispunjenje ugovorne obveze 5 najvećih dužnika
Stvarni CAR (Q4 2015)	15,0	15,0
Pretpostavljena stopa naplate - 0%		
CAR nakon šoka, %	11,8	4,2
Manjak kapitala ¹⁾ (u tisućama KM)	251.492	1.387.287
Broj banaka sa CAR-om manjim od 12%	13	24
Broj banaka sa CAR-om ispod 0%	2	7
Pretpostavljena stopa naplate 35%²⁾		
CAR nakon šoka, %	13,1	8,2
Manjak kapitala ¹⁾ (u tisućama KM)	157.621	753.986
Broj banaka sa CAR-om manjim od 12%	9	18
Broj banaka sa CAR-om ispod 0%	2	3
Pretpostavljena stopa naplate 70%		
CAR nakon šoka, %	14,0	11,5
Manjak kapitala ¹⁾ (u tisućama KM)	118.283	292.841
Broj banaka sa CAR-om manjim od 12%	6	12
Broj banaka sa CAR-om ispod 0%	2	2

1) Iznos potreban za dokapitalizaciju na razini sustava da bi svaka banka imala CAR 12%

2) Procijenjeni iznos potraživanja koji se može naplatiti u slučaju da nastane neispunjenje ugovorne obveze

Iako je na razini bankarskog sektora BiH relativno umjeren koncentracijski rizik, te se na sustavnoj razini potencijalnim gubicima i dalje može adekvatno upravljati, poslovanje nekoliko banaka bi moglo biti značajno ugroženo u slučaju da dođe do neizvršenja obveza od strane klijenata prema kojima postoje velike izloženosti. U ekstremnom scenariju koji pretpostavlja neispunjenje ugovorne obveze pet najvećih dužnika i uz pretpostavku da banke neće moći naplatiti niti jedan dio potraživanja (pretpostavljena stopa naplate 0%), u slučaju sedam banaka kombinirani iznos pet najvećih izloženosti prelazi ukupan iznos regulatornog kapitala. Ukoliko se pak pretpostavi da bi banke bile u mogućnosti da naplate jedan dio potraživanja nakon defaulta najvećeg dužnika (pretpostavljena stopa oporavaka 35%), izuzimajući dvije banke koje su na kraju četvrtog tromjesečja 2015. godine imale negativne vrijednosti stope adekvatnosti kapitala, još sedam banaka bi zabilježilo vrijednost stope adekvatnosti kapitala ispod regulatornog minimuma.

Banke koje imaju visoke koncentracije izloženosti prema jednom klijentu ili grupi povezanih osoba trebale bi biti svjesne potencijalnih rizika, s obzirom na to da bi neispunjenje ugovorne obveze nekog od najvećih dužnika rezultiralo značajnim porastom nekvalitetnih kredita. Osobito su osjetljive manje banke, koje imaju ograničen pristup izvorima financiranja, te bi u slučaju defaulta bilo kojeg od najvećeg dužnika poslovanje ovih banaka moglo biti značajno ugroženo. U tom smislu, iznimno je važno adekvatno upravljanje rizikom kreditne koncentracije, naročito za manje banke koje bi ujedno trebale jačati kapitalne pozicije, čime bi se povećala apsorpcijska moć kapitala ukoliko dođe do materijalizacije bilo kojeg od rizika kojima su ove banke izložene.

38 Pod najvećim dužnikom podrazumijeva se pojedinačna pravna osoba ili grupa povezanih fizičkih i pravnih osoba.

39 S obzirom na to da CBBiH nije raspolagala sa podacima o raspoloživim kolateralima za korespondirajuće najveće izloženosti, rezultati analize koji podrazumijevaju stope naplate 35% i 70% (pretpostavljeni iznos potraživanja koji se može naplatiti u slučaju da nastane neispunjenje ugovorne obveze) su indikativni. Za pretpostavke koje podrazumijevaju stope naplate od 35% i 70% pretpostavljeno je da vrijednost kolaterala za svaku od pet najvećih izloženosti odgovara visini korespondirajuće izloženosti.

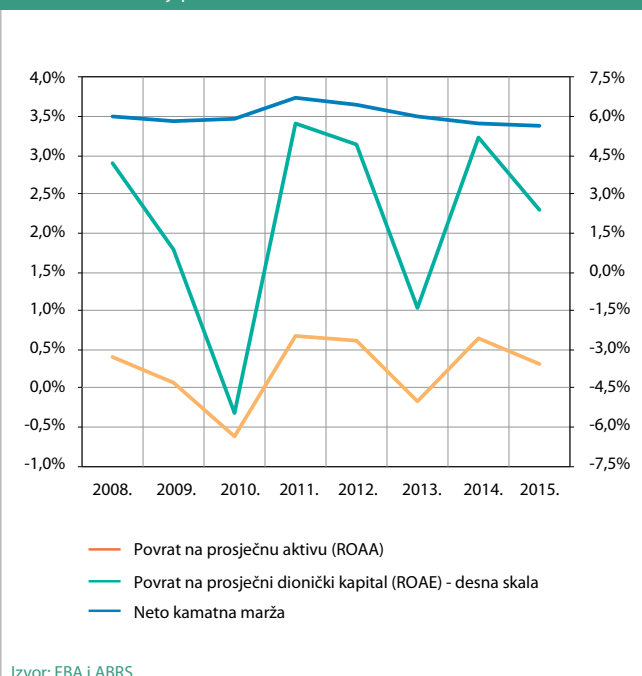
Razina kreditnog rizika u bankarskom sektoru BiH vjerojatno će u narednim razdobljima nastaviti trend blagog smanjenja, s obzirom na to da sve veći broj banaka iznalazi individualna rješenja kako bi umanjile kreditni rizik i kao posljedica očekivanog stabilnog ekonomskog rasta. Nekvalitetni krediti posebno su izraženi u sektoru nefinancijskih privatnih poduzeća, pri čemu bi oporavak ekonomske aktivnosti trebao doprinijeti smanjenju udjela nekvalitetnih u ukupnim kreditima. Domaće institucije poduzimaju aktivnosti na uspostavi zakonskog okvira koji bi trebao doprinijeti učinkovitijem rješavanju nekvalitetnih kredita kao ključnog problema bh. bankarskog sektora. Ove aktivnosti podrazumijevaju izradu cijelog seta regulative i odnose se na formiranje kompanija za upravljanje financijskom imovinom, uspostavu posebnog poreznog tretmana za otkup nekvalitetnih potraživanja, izradu planova banaka za djelovanje u kriznim situacijama, zakonsku regulativu vezanu za prinudnu naplatu duga, reviziju zakona o stečaju i likidaciji, kao i regulativu vezanu za proces restrukturiranja, te procedure vezane za vansudske nagodbe. Po uspostavljanju okvira za rješavanje nekvalitetnih kredita, može se očekivati smanjenje razine sustavnog rizika.

Bankarski sektor BiH na kraju 2015. godine je zabilježio skroman poslovni rezultat u iznosu od 69,9 milijuna KM⁴⁰. Nakon rekordno visokog profita koji je bankarski sektor ostvario u prva tri tromjesečja 2015. godine, na kraju godine iskazani profit je višestruko niži, uslijed visokih gubitaka koje su iskazale tri banke (197,4 milijuna KM). Posljedično, i ostali pokazatelji profitabilnosti su zabilježili smanjenje vrijednosti u odnosu na prethodnu godinu (tablica 5.3). Banke koje su poslovale pozitivno ostvarile su dobit u ukupnom iznosu od 279,2 milijuna KM. Dobit bankarskog sektora i dalje je skoncentrirana u nekoliko sustavno važnih banaka, pri čemu dobit u dvije najveće banke čini 52,5% ukupne ostvarene dobiti bankarskog sektora.

U strukturi ukupnih prihoda, najveći udio imaju kamatni prihodi (69,7%). Slaba kreditna aktivnost i snižavanja kamatnih stopa na novoodobrene kredite tijekom 2015. godine dovelo je do pada kamatnih prihoda na razini bankarskog sektora. Snižavanjem pasivnih kamatnih stopa banke su amortizirale pad kamatnih prihoda, te je na kraju 2015. godine neto kamatni prihod poboljšan u odnosu na prethodnu godinu. Ipak, uslijed povećanja vrijednosti prosječne aktive, neto kamatna marža⁴¹ je ostala gotovo nepromijenjena odnosno zabilježila je smanjenje od 2 bazna boda u

odnosu na prethodnu godinu (slika 5.7). Izuzimajući nekoliko banaka koje su u 2015. godini ostvarile značajniji rast kreditnih plasmana, većina banaka porast neto kamatnih prihoda ostvaruje uslijed učinka bržeg pada pasivnih u odnosu na aktivne kamatne stope.

Slika 5.7: Pokazatelji profitabilnosti

Nekamatni rashodi na razini bankarskog sektora značajno su povećani u odnosu na 2014. godinu (10,1%), uslijed drastičnog pogoršanja kvalitete aktive tri već pomenute banke. Istodobno, značajniji porast profitabilnosti koji je evidentan kod dvije banke sa najvećim udjelom u aktivi, dijelom je generiran smanjenjem troškova ispravke vrijednosti uslijed nastavka trenda smanjenja nekvalitetne aktive u ovim bankama.

Likvidnost bankarskog sektora u BiH je na zadovoljavajućoj razini (slika 5.8). Osnovni pokazatelji likvidnosti, likvidna sredstva prema ukupnim sredstvima i likvidna sredstva prema kratkoročnim financijskim obvezama, zabilježili su blago smanjenje vrijednosti u odnosu na 2014. godinu. Na kraju 2015. godine likvidna sredstva su činila 26,4% aktive bankarskog sektora, dok je 44% kratkoročne pasive bilo pokriveno likvidnim sredstvima (tablica 5.3). Ipak pojedine banke imaju značajno niže koeficijente likvidnosti, što može ukazati na pojačan rizik likvidnosti u ovim bankama. Pokazatelj depoziti prema kreditima⁴² predstavlja mjeru likvidnosti koja pokazuje u kojoj mjeri se iz stabilnih izvora financira kreditna aktivnost banaka.

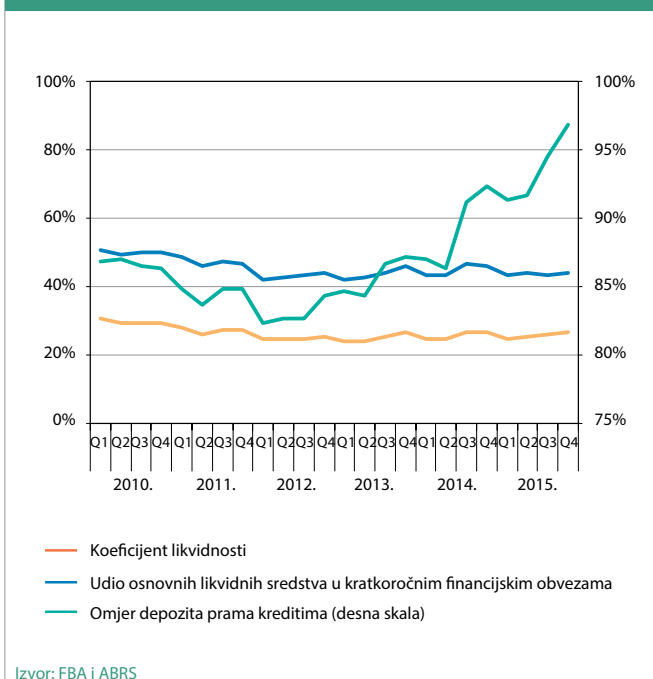
40 Konačni nerevidirani podaci.

41 Neto kamatna marža je izračunana kao odnos neto kamatnih prihoda i prosječne aktive. Vrijednost prosječne aktive predstavlja prosjek mjesečnih stanja aktive za 12 mjeseci.

42 Pokazatelj izračunan u skladu s metodologijom MMF-a (Financial Soundness Indicators Compilation Guide, IMF 2006).

Vrijednost pokazatelja na kraju 2015. godine iznosila je 96,9% i bilježi značajan porast u posljednje dvije godine. Kontinuirani porast vrijednosti pokazatelja rezultat je dugoročnog trenda rasta depozita uz relativno blagi rast kredita.

Slika 5.8: Indikatori likvidnosti

Slijedeći preporuke FSAP misije vezane za poboljšanje upravljanja sustavnom likvidnošću i mehanizma zaštite finansijskog sektora, CBBiH je donijela odluku o proširenju osnovice za obračun obvezne rezerve, kojom će se sva sredstva koja su bila izuzeta u razdoblju od početka globalne finansijske krize ponovo uključiti u osnovicu za obračun obvezne rezerve. Također, utvrđena je jedinstvena stopa obvezne rezerve od 10% koju će CBBiH primjenjivati na osnovicu za obračun obvezne rezerve. Primjenom ove odluke sa 01.07.2016. godine, osnovica za obračun obvezne rezerve veća je za 1,77 milijardi KM u usporedbi sa zadnjom dekadom prije primjene odluke. Na razini bankarskog sektora učinak povećanja stanja na računu obvezne rezerve je 405,4 milijuna KM, dok je višak iznad obvezne rezerve smanjen za 388,4 milijuna KM. Primjenom ove odluke, pojedine banke su morale izvršiti određene prilagodbe bilančnih pozicija kako bi bile u mogućnosti da ispoštuju nove propise o održavanju obvezne rezerve. CBBiH je novom Odlukom izmijenila i politiku naknade na sredstva iznad obvezne rezerve na računu kod CBBiH. Na iznos sredstava iznad obvezne rezerve, CBBiH je počela obračunavati naknadu po stopi koja je jednaka 50% stope koju primjenjuje ECB na depozite komercijalnih banaka⁴³.

Cilj izmjena politike obvezne rezerve je stvaranje većih rezervi likvidnosti u bankarskom sustavu, što je u slučaju BiH veoma važno, imajući u vidu ograničenu ulogu CBBiH u pružanju likvidnosti komercijalnim bankama u aranžmanu valutnog odbora. Uvođenjem negativne kamatne stope na viškove sredstava iznad obvezne rezerve, namjerava se potaknuti kreditna aktivnost s obzirom na očekivani ekonomski oporavak u narednom razdoblju. S druge strane, ukoliko ne dođe do jačanja kreditne potražnje, izmjena politike naknade mogla bi rezultirati nastavkom razduživanja bankarskih grupacija u stranom vlasništvu koje posluju u BiH.

Testovi na stres

CBBiH na tromjesečnoj osnovi provodi top-down testove na stres za bankarski sektor u zemlji, koji su jedan od glavnih alata za ocjenu njegove otpornosti na potencijalne šokove iz makroekonomskog okruženja i bankarskog sektora. Testiranjem na stres se procjenjuje sposobnost kako cjelokupnog bankarskog sektora tako i pojedinačnih banaka da podnesu potencijalne gubitke koji bi nastali u slučaju materijalizacije pretpostavljenih šokova.

Testiranje se vrši kroz dva scenarija, osnovni i ekstremni scenario. U osnovnom scenariju postavljaju se pretpostavke bazirane na makroekonomskim projekcijama i projekcijama kretanja u bankarskom sektoru, čime se nastoji dobiti vjerojatna pozicija bankarskog sektora za kraj naredne dvije kalendarske godine. Ekstremni scenario pretpostavlja događaje male vjerojatnoće, koji će ukoliko se realiziraju imati značajne negativne učinke po bankarski sektor. U nastavku teksta daje se kratki opis šokova, osnovnih makroekonomskih pretpostavki i nalaza testova na stres provedenih sa podacima na kraju 2015. godine. Također, u tekstnom okviru 2 opisan je model koji se koristi kao pomoćni alat prilikom postavljanja pretpostavki o kreditnom rastu u osnovnom scenariju.

Test na stres se bazira na dva pretpostavljena šoka: usporavanju ekonomske aktivnosti i rastu kamatnih stopa. S obzirom da kreditni rizik predstavlja najznačajniji rizik u bankarskom sektoru BiH, u fokusu testova na stres je testiranje otpornosti bankarskog sektora na pogoršanje kvalitete kreditnog portfelja, tako da se oba šoka odražavaju kroz porast nekvalitetnih kredita, što u konačnici ima negativne učinke na profitabilnost i kapitaliziranost bankarskog sektora.

Očekivana ekonomska kretanja utemeljena su na projekcijama MMF-a i procjenama CBBiH i koriste se kao pretpostavke u osnovnom scenariju u testu na stres. Osnovni scenarij u testu na stres za 2016. godinu pretpostavlja oporavak ekonomske aktivnosti u zemlji, koji bi se trebao nastaviti i u 2017. godini. U ekstremnom scenariju predviđa se značajno slabljenje domaće potražnje, koje se javlja kao posljedica smanjenja raspoloživog dohotka stanovništva, kao i smanjene vanjske potražnje za domaćim proizvodima. Tako se u oba razdoblja ekstremnog scenarija pretpostavlja značajnije usporavanje ekonomske aktivnosti u odnosu na projekcije iz osnovnog scenarija. Tablica 5.4 daje pregled osnovnih pretpostavki na osnovi kojih je izvršeno testiranje na stres sa podacima za kraj 2015. godine.

Tablica 5.4: Osnovne makroekonomske pretpostavke

u%

	Osnovni scenarij		Ekstremni scenarij	
	2016.	2017.	2016.	2017.
Rast realnog BDP-a ¹⁾	3,0	3,2	-2,0	-1,8
Rast aktive	4,0	4,2	-3,0	-2,5
Nominalni rast kredita	3,8	4,0	-4,0	-2,0
Rast vrijednosnih papira	15,0	10,0	-5,0	0,0
Inflacija ¹⁾	-0,7	1,1	0,3	2,1

Izvor: MMF i procjene CBBiH

¹⁾ Projekcije MMF-a preuzete iz publikacije IMF World Economic Outlook, April 2016

Tekstni okvir 2: Projiciranje kreditnog rasta

Snažan utjecaj ekonomske krize na kreditnu aktivnost u privatnom sektoru u BiH ukazao je na potrebu modeliranja kreditnih tokova i pokušaj procjene budućih očekivanih kretanja kreditnih varijabli u privatnom sektoru u BiH. S tom svrhom, CBBiH je inicirala pokretanje tehničke suradnje sa Svjetskom bankom koja u okviru programa jačanja tehničkih i analitičkih kapaciteta pruža ovakav vid podrške. Zahvaljujući aktivnostima i pruženoj pomoći FinSAC centra (Financial Sector Advisory Center) Svjetske banke, razvijen je model kreditnog rasta u privatnom sektoru u BiH. Model kreditnog rasta u CBBiH koristi se za procjenu očekivanih kreditnih kretanja u sektoru kućanstava i nefinancijskih poduzeća, a osnovni motiv za razvijanje ovog modela bilo je poboljšanje prediktivne snage testova na stres, budući da je jedna od bitnih pretpostavki koja se koristi u procesu dizajniranja scenarija za provođenje testova na stres i pretpostavka o kreditnoj aktivnosti.

Prilikom modeliranja kreditnog rasta korištene su tri grupe modela, te je projekcija kreditnih varijabli kombinacija projekcija dobivenih upotrebom ARIMA (autoregresijski integrirani modeli pomičnih prosjeka), ARDL (autoregresijski model distribuiranih pomaka) i VAR (vektorski autoregresijski model) modela. Projekcija kreditnog rasta u privatnom sektoru bazira se na zasebnim projekcijama kreditne aktivnosti u sektoru kućanstava i sektoru nefinancijskih poduzeća, te su za oba sektora razvijeni pojedinačni modeli koji su bazirani na ARIMA, ARDL i VAR specifikacijama. Projekcija kreditnog rasta u sektoru kućanstava odnosno nefinancijskih poduzeća rezultat je kombinacije projiciranih vrijednosti dobijenih korištenjem gorespomenutih modela, pri čemu se kao ponder za udio svakog od modela u konačnoj

projekciji koristi korijen srednje kvadratne pogreške tog modela (Root Mean Squared Error – RMSE), a veći značaj imaju modeli sa manjim RMSE.

Prilikom modeliranja kreditnih tokova u sektoru kućanstava, odnosno nefinancijskih poduzeća, korištene su tromjesečne vrijednosti sljedećih varijabli: (1) krediti kućanstvima, odnosno nefinancijskim poduzećima, (2) BDP, (3) kamatne stope na kredite kućanstvima odnosno nefinancijskim poduzećima, (4) sudjelovanje nekvalitetnih u ukupnim kreditima, (5) indeks cijena nekretnina. Agregiranjem projiciranih vrijednosti kredita u sektoru kućanstava i sektoru nefinancijskih poduzeća dobijena je projicirana vrijednost kredita u privatnom sektoru. Jedan od ključnih limitirajućih čimbenika kod modeliranja kreditne aktivnosti kako u sektoru kućanstava tako i u sektoru nefinancijskih poduzeća predstavljalo je odsustvo širokog spektra varijabli koji bi se mogle koristiti prilikom razvijanja modela, odnosno nedostatak dovoljno dugih vremenskih serija koje su korištene kao ulazni podaci prilikom dizajniranja modela. Imajući u vidu navedena ograničenja i njihov utjecaj na rezultate projekcija, neophodno je naglasiti da se pouzdanost ovih modela može procijeniti samo ako se isti koriste duže vremensko razdoblje, odnosno testiranjem njihove osjetljivosti na nove podatke, zbog čega trebaju biti predmet kontinuiranih dorada.

Tablica T2: Projekcije kreditnog rasta za 2016. i 2017.

Godina	Sektor nefinancijskih poduzeća	Sektor kućanstava	Privatni sektor
2016.	5,1	2,5	3,8
2017.	6,5	1,7	4,0

Osnovni nalazi testova na stres se izražavaju u pogledu kapitaliziranosti bankarskog sektora u naredne dvije godine. Nalazi testova na stres urađenih na bazi podataka sa kraja 2015. godine ukazuju na stabilnost bankarskog sektora i njegovu otpornost na pretpostavljene šokove. Rezultati testova na stres su pokazali da bi se stopa adekvatnosti kapitala bankarskog sektora BiH u slučaju materijalizacije pretpostavljenih šokova zadržala iznad regulatornog minimuma (tablica 5.5). Međutim, i pored zadovoljavajuće kapitaliziranosti na razini bankarskog sektora, testovi na stres su pokazali da postoji značajan broj banaka koje bi, u slučaju da se pretpostavljeni šokovi realiziraju, imale potrebe za dodatnim kapitalom. Iako se radi o rizicima idiosinkretičkog karaktera, nedovoljna kapitaliziranost većeg broja banaka ili banaka od sustavne važnosti mogla bi postati prijetnja stabilnosti cjelokupnog bankarskog sektora.

Tablica 5.5: Rezultati testova na stres

	Osnovni scenario		Ekstremni scenario	
	2016.	2017.	2016.	2017.
Stopa adekvatnosti kapitala, %	15,4	16,7	13,9	13,1
Broj banaka koje trebaju dokapitalizaciju	6	7	8	11

Izvor: CBBiH

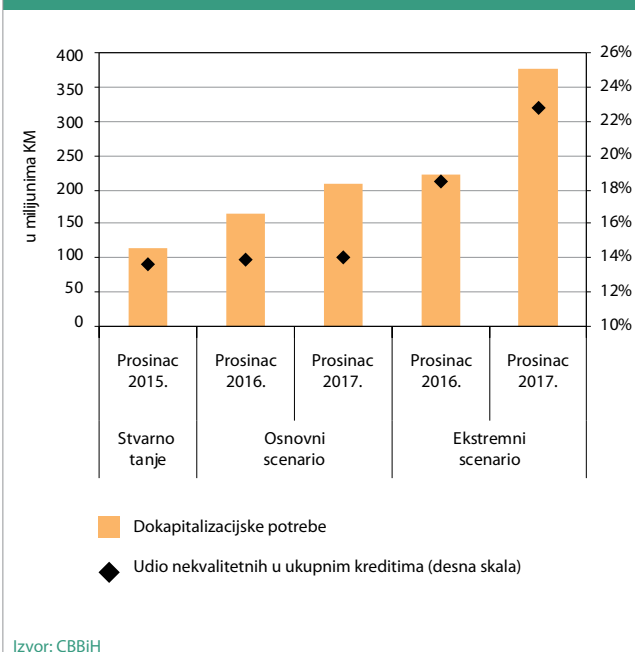
Iako je u osnovnom scenariju bankarski sektor iskazao otpornost na aktualne rizike i postojeću nisku razinu ekonomske aktivnosti, dokapitalizacijske potrebe je u 2016. godini osnovnog scenarija imalo šest, a u 2017. godini sedam uglavnom manjih banaka. Među njima su tri banke koje su tijekom 2015. godine imale izražene probleme u poslovanju i na kraju godine nižu razinu adekvatnosti kapitala od propisanog, tako da su, uz pretpostavku da se banke sa nedostajućim kapitalom neće dokapitalizirati u naredne dvije godine, rezultati testova na stres u pogledu dodatnih zahtjeva za kapitalom u slučaju ovih banaka očekivani. Jedna od tih banaka je i Banka Srpske a.d. Banja Luka, koja je u studenom 2015. stavljena pod privremenu upravu, a u drugom tromjesečju 2016. godine joj je oduzeta dozvola za rad i pokrenut proces likvidacije. Ova banka je u testovima na stres imala značajan utjecaj na razinu dokapitalizacijskih potreba cjelokupnog bankarskog sektora. Preostale dvije banke će kroz procese konsolidacije koji će biti okončani tijekom 2016. godine popraviti svoje kapitalne pozicije. Ostale banke kod kojih se u prvom razdoblju osnovnog scenarija iskazuju dokapitalizacijske potrebe spadaju u grupu manjih banaka koje su se na testu na stres pokazale izuzetno

osjetljivim na pretpostavke koje su postavljene za cjelokupan bankarski sektor, prvenstveno na pretpostavljene aktivne kamatne stope, koje su niže u odnosu na prosječnu kamatnu stopu u ovim bankama. Također, dokapitalizacijske potrebe iskazuje i banka kod koje su slabosti u kapitalu proizašle iz značajnog smanjenja regulatornog kapitala uslijed akumuliranih nepokrivenih gubitaka iz prethodnih godina. U slučaju da se ostvare pretpostavljeni šokovi iz ekstremnog scenarija, potrebe za dodatnim kapitalom u 2016. godini imalo bi osam banaka, dok bi u 2017. godini dokapitalizacijske potrebe imalo jedanaest banaka. Uz nekoliko već pomenutih banaka koje su i u osnovnom scenariju iskazale potrebe za dodatnim kapitalom, u ekstremnom scenariju dokapitalizacijske potrebe se javljaju kod banaka koje prema stvarnim pokazateljima poslovanja nemaju značajnijih problema, ali bi u slučaju pretpostavljenog rasta nekvalitetnih kredita i troškova financiranja, uz pad kreditne aktivnosti ostvarile gubitke koje ne bi bile sposobne apsorbirati uz postojeću razinu kapitala.

Rezultati testova na stres u ekstremnom scenariju su pokazali da je kapitaliziranost banaka prvenstveno osjetljiva na kvalitetu kreditnog portfelja, koji uslijed pretpostavljenih šokova bilježi značajno pogoršanje. Tako bi uslijed materijalizacije šokova udio nekvalitetnih kredita na kraju 2016. godine porastao za 4,3 postotna boda, dok bi do kraja 2017. godine bio dodatno uvećan za 4,1 postotni bod. Značajni porast troškova rezerviranja, uslijed pogoršanja kvalitete kreditnog portfelja, kao i troškova financiranja banaka je u ekstremnom scenariju rezultirao negativnim financijskim rezultatom kod velikog broja banaka u sustavu, što je utjecalo na pogoršanje njihove kapitaliziranosti. Bitno je napomenuti da se u testovima na stres ne pretpostavlja da su banke koje su iskazale dokapitalizacijske potrebe u prvom razdoblju nadomjestile nedostajući kapital, već dolazi do akumuliranja dokapitalizacijskih potreba u oba razdoblja testa na stres. Iz ovog razloga su rezultati u drugom razdoblju oba scenarija lošiji u odnosu na prvo razdoblje. Također, testovi na stres ne sadrže pretpostavku otpisa nekvalitetnih kredita, odnosno prodaje ovog dijela aktive drugoj pravnoj osobi.

Na slici 5.9 prezentirana je razina dokapitalizacijskih potreba i udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima prema stvarnom stanju na kraju 2015. godine i prema rezultatima testa na stres u oba scenarija za dvije naredne godine.

Slika 5.9: Ukupne dokapitalizacijske potrebe i udio nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima

5.2 Nebankarski finansijski sektor

Uslijed blagog oporavak ekonomske aktivnosti u BiH, vidljivi su znakovi postupnog oporavka poslovanja nebankarskog finansijskog sektora tijekom 2015. godine. Iako je u segmentu mikrokreditnih organizacija (MKO) i društava za lizing još uvijek prisutna kontrakcija bilančne sume kao rezultat ranije akumuliranih rizika, pozitivan finansijski rezultat koji su zabilježili svi posrednici u nebankarskom sektoru ukazuje na postupnu stabilizaciju poslovanja ovog dijela finansijskog sektora. Aktiva nebankarskog finansijskog sektora povećala se za 106,1 milijun KM u odnosu na 2014. godinu, kao rezultat povećanja aktive društava za osiguranje i reosiguranje i investicijskih fondova (tablica 5.1). S druge strane, MKO i društva za lizing još uvijek bilježe kontrakciju bilančne sume, suprotno rastu bilančne sume bankarskog sektora, što je utjecalo na nastavak trenda smanjenja udjela nebankarskih finansijskih posrednika u ukupnoj aktivi finansijskog sektora.

Na kraju 2015. godine u BiH je poslovalo 18 MKO, od čega 13 mikrokreditnih fondacija i pet mikrokreditnih društva. Tijekom 2015. godine nad imovinom jedne mikrokreditne organizacije je otvoren stečajni postupak, te je na kraju 2015. godine isključena iz podataka sektora, što se odrazilo na vrijednost njegove bilančne sume kao i ostale pokazatelje poslovanja. Pored toga, još jednoj MKO oduzeta je dozvola za rad, dok je jedna nova MKO počela sa radom. Ukupna aktiva mikrokreditnog sektora na kraju 2015. godine iznosila je 640 milijuna KM i manja je za 6,8 milijuna KM ili 1% u odnosu na 2014. godinu. U strukturi

aktive najveći udio imaju krediti (80,9%), koji su također zabilježili smanjenje od 3,3% u odnosu na prethodnu godinu. Od ukupnog iznosa mikrokredita, 98,3% je plasirano fizičkim osoKMa, od čega je najveći dio (35,8%) plasiran za financiranje sektora poljoprivrede. Na plasmane za uslužne djelatnosti otpada 21,2% mikrokredita fizičkim osoKMa, nakon čega slijede krediti za stambene potrebe (19,9%). Iako je na razini sektora zabilježeno smanjenje kreditnog portfelja, određeni broj mikrokreditnih organizacija zabilježio je blagi kreditni rast tijekom 2015. godine. I dalje su evidentne slabosti u poslovanju kod nekoliko manjih MKO, kojima je uskraćeno povjerenje kreditora te bilježe nastavak smanjenja kreditnog portfelja. Također, rizik likvidnosti postaje sve izraženiji rizik za ove MKO, a naročito imajući u vidu da im je ograničen pristup izvorima financiranja, te da značajan iznos kredita u njihovoj pasivi dospijeva do kraja 2016. godine.

Rezerviranja za kreditne gubitke drastično su se smanjila u odnosu na prethodnu godinu (sa 29 milijuna KM na kraju 2014, na 5,1 milijun KM na kraju 2015), s tim da je ključni utjecaj na poboljšanje pokazatelja kvalitete aktive imalo isključivanje MKO u stečaju, koja je u prethodnoj godini zabilježila drastično pogoršanje kvalitete aktive. Ostatak sektora nije bilježio značajnije pogoršanje kvalitete aktive tijekom 2015. godine. Izvanbilančna evidencija, koju u najvećem dijelu čine otpisana potraživanja, niža je za 27% u odnosu na prethodnu godinu, i trenutačno čini 30,8% kreditnog portfelja.

Tijekom 2015. godine nastavio se trend smanjenja pasive sektora, pa su tako obveze po uzetim kreditima manje za 10,9%, pri čemu su obveze po dugoročnim kreditima smanjene za 14,5% u odnosu na prethodnu godinu. Nastavak trenda smanjenja investicija u mikrokreditni sektor i dalje ukazuje na činjenicu da investitori pokazuju visok stupanj uzdržanosti i opreza prilikom kreditiranja ovog sektora.

Trend smanjenja investicija u odnosu na prošlu godinu uočljiv je kod nekoliko značajnijih kreditora. Kao rezultat smanjenja investiranja, nekoliko manjih MKO suočeno je sa nedostatkom sredstava za financiranje kreditne aktivnosti, te nisu u mogućnosti da ostvare pozitivan poslovni rezultat.

Mikrokreditni sektor je na kraju 2015. godini ostvario pozitivan finansijski rezultat u visini od 22,3 milijuna KM. Tri mikrokreditne fondacije iskazale su manjak prihoda nad rashodima u iznosu od 643 tisuće KM i jedno mikrokreditno društvo je iskazalo gubitak u poslovanju. U strukturi ukupnih prihoda najveći udio imaju prihodi od kamata, koji na kraju 2015. godine čine 90% ukupnih prihoda.

Prihodi od kamata bilježe povećanje od 1,82%, dok su operativni prihodi ostali gotovo nepromijenjeni u odnosu na prethodnu godinu. Povećanje prihoda od kamata prvenstveno je rezultat povećanja efektivnih kamatnih stopa na dugoročne mikrokredite tijekom 2015. godine. MKO su povećale efektivne kamatne stope na dugoročne mikrokredite u svim djelatnostima, što se odrazilo na povećanje prosječne ponderirane kamatne stope na ukupne kredite. Prosječna ponderirana efektivna kamatna stopa na ukupne kredite u četvrtom tromjesečju 2015. godine i dalje je izrazito visoka te je u BiH iznosila 24,7%, i u RS 22,57%.

S druge strane, MKO su zabilježile značajnije smanjenje ukupnih rashoda, naročito troškova rezerviranja za kreditne i druge gubitke, uslijed čega je na razini sektora zabilježeno značajno povećanje profitabilnosti u odnosu na prethodnu godinu. I u slučaju pokazatelja profitabilnosti, najveći pozitivan utjecaj imalo je isključivanje MKO u stečaju iz podataka za kraj 2015. godine. Operativni troškovi sektora, koje u najvećem dijelu čine troškovi plaća i doprinosa, manji su za 9,1% u odnosu na 2014. godinu, ali su i dalje jako visoki, iako je broj zaposlenih u mikrokreditnom sektoru smanjen za 9%.

Ukupni kapital sektora na kraju 2015. godine iznosi 268,7 milijuna KM i bilježi povećanje od 16,6% u odnosu na prethodnu godinu. Na povećanje ukupnog kapitala najznačajniji utjecaj imalo je povećanja dobiti u odnosu na prethodnu godinu, čime je stavka višak prihoda nad rashodima zabilježila porast od 51,4%.

Iako je evidentan blagi oporavak poslovanja mikrokreditnog sektora, investitori i dalje ovaj sektor smatraju rizičnim, te se vraćanje povjerenja investitora može očekivati tek nakon neophodne konsolidacije sektora u kome bi poslovao manji broj jačih i zdravijih MKO.

Na kraju 2015. godine dozvolu za rad imalo je osam društava za lizing. Tijekom 2015. godine jedno novo društvo za lizing je počelo sa radom. Iako financijski pokazatelji i vrijednost novozaključenih ugovora u 2015. godine ukazuju na znakove stabilizacije poslovanja, lizing kompanije su i u 2015. godini zabilježile pad bilančne sume od 7,2% u odnosu na prethodnu godinu (tablica 5.1). Samo u slučaju jednog društva za lizing evidentan je rast, dok su ostala društva za lizing zabilježila pad bilančne sume. Pad bilančne sume sektora djelomično se može pripisati činjenici da dva društva za lizing

u 2015. godini nisu bila tržišno aktivna. Ova dva društva su obustavila nova financiranja u 2015. godini sa ciljem stabilizacije poslovanja, sanacije postojećih problematičnih plasmana i prijenosa vlasničkih udjela sa nerezidentne na rezidentnu pravnu osobu. U strukturi ukupne aktive najznačajnija stavka bilance stanja društava za lizing su financijski plasmani. Na financijski lizing odnosi se 93,5% vrijednosti novoodobrenih ugovora o lizingu, a na poslove operativnog lizinga preostalih 6,5%. Ukupna potraživanja po osnovi financijskog lizinga, koja čine 73,4% ukupne aktive, povećana su za 5% u odnosu na prethodnu godinu.

Sektor lizinga je na kraju 2015. godine ostvario pozitivan financijski rezultat u iznosu od 5,5 milijuna KM. Tri društva za lizing iskazala su gubitak u iznosu od 6,3 milijuna KM (dva ranije pomenuta društva koja nisu bila tržišno aktivna), a pet društava iskazalo je dobit u iznosu od 11,8 milijuna KM. Pozitivan financijski rezultat sektora kao i povećanje vrijednosti novozaključenih ugovora u 2015. godini ukazuju na postupnu stabilizaciju poslovanja u lizing sektoru.

Tržište osiguranja predstavlja najrazvijeniji segment nebankarskog sektora. Sektor osiguranja nastavio je bilježiti rast premije u 2015. godini, ali se premija još uvijek nalazi na relativno niskoj razini (2,1% BDP), što ukazuje da tijekom 2015. godine nije došlo do značajnijih promjena u pogledu razvoja kao i same strukture tržišta osiguranja. Niska razina razumijevanja stanovništva o značaju i ulozi osiguranja, kao i opći ekonomski uvjeti, poput niskog raspoloživog dohotka i životnog standarda, još uvijek ne pogoduju snažnijem razvoju tržišta osiguranja u BiH.

Ukupna premija na kraju 2015. godine iznosila je 595,8 milijuna KM i u odnosu na isto razdoblje prošle godine bilježi povećanje od 6%. Od ukupne obračunane premije, na neživotna osiguranja se odnosi 79,3%, odnosno 472,3 milijuna KM, a najznačajniji udio u ukupnoj premiji osiguranja i dalje ima osiguranje od automobilske odgovornosti. Obračunana premija na životna osiguranja je iznosila 123,5 milijuna KM, čime je nastavila trend povećanja udjela u ukupnoj premiji na 20,7% s ranijih 20,4%. Iako se i u 2015. bilježi rast premije životnog osiguranja (7,9%), kao i njegovog udjela u ukupnoj premiji osiguranja, slaba zastupljenost dobrovoljnih vrsta osiguranja, još je jedan od pokazatelja slabe razvijenosti tržišta osiguranja u BiH i jedan od osnovnih rizika u ovom sektoru. Ukupne bruto isplaćene štete iznose 252,9 milijuna KM i čine 42,4% ukupne obračunane premije.

U narednim razdobljima moguće je očekivati određene pomake u razvoju sektora osiguranja, s obzirom na to da je usvajanjem izmjena i dopuna Zakona o posredovanju u privatnom osiguranju u FBiH⁴⁴ stvoren pravni okvir koji na području cijele BiH omogućuje komercijalnim bankama posredovanje u osiguranju. Na ovaj način stvorene su nužne pretpostavke da se instrument osiguranja koristi u većem obujmu kao kolateral kreditnim plasmanima banaka, što bi moglo doprinijeti bržem rastu tržišta osiguranja.

Prema podacima CBBiH, osiguravajuća društva su na kraju 2015. godine držala na računima komercijalnih banaka, u različitim formama depozita, 38,4% ukupne aktive, što upućuje na zaključak da je likvidnost aktive osiguravajućih društava relativno visoka. Ovo je prvenstveno posljedica konzervativne investicijske politike društava za osiguranje, ograničenih mogućnosti investiranja na domaćim tržištima kapitala ali i zakonskih odredbi.

U 2015. godini dozvolu za rad imala su 33 investicijska fonda, od čega 17 u FBiH i 16 u RS. Vrijednost imovine investicijskih fondova u 2015. godine zabilježila je rast u od 5,6% odnosu na kraj prethodne godine i iznosila je 801 milijun KM.

Ukupan promet na bh. burzama u 2015. godini bilježi značajno povećanje, a vrijednost prometa iznosi 1,78 milijardi KM. Od ukupnog prometa na SASE se odnosi 68,5%, a na BLSE 31,5%. Vrijednost ukupno ostvarenog prometa na bh. burzama u 2015. veća je za 47,7%, dok su godišnje stope rasta prometa na SASE i BLSE iznosile iznosile 97% i -4,4% respektivno. Kao i prethodnih nekoliko godina najveći obujam prometa na domaćem tržištu kapitala ostvaren je u segmentu instrumenata duga koje su tijekom 2015. godine emitirale entitetske vlade u ukupnom iznosu od 1,02 milijardi KM. Tijekom 2015. godine entitetske vlade su intenzivirale zaduženje

po osnovi trezorskih zapisa i obveznica na domaćem tržištu kapitala uslijed izostanka kreditnog aranžmana sa međunarodnim financijskim institucijama, što je ujedno i glavni razlog zbog čega je došlo do povećanog prometa na bh. burzama. Bez obzira na povećanje prometa koje se desilo u 2015. godini, obujam prometa na domaćim burzama i dalje se može smatrati skromnim. Osim toga, domaća tržišta kapitala u pogledu investicijske aktivnosti i potencijala nisu na razinama koje bi podržale brži razvoj gospodarske aktivnosti u BiH. Osim komercijalnih banaka, koje su većinom orijentirane ka tržištu vladinog duga, veći institucionalni ulagači gotovo i da nisu prisutni na tržištu kapitala. Individualni ulagači iz niza razloga, poput niskog realnog dohotka, nedovoljnog iskustva i tradicije trgovanja na burzi, ne odlučuju se na aktivniju ulogu na domaćem tržištu kapitala. S druge strane i interes gospodarskih subjekata za pribavljanje dodatnog kapitala putem emisije dionica i financiranje novih projekata i razvoja poslovanja putem burze je vrlo ograničen. Postoji niz preduvjeta koje je potrebno ispuniti kako bi domaća tržišta kapitala postala učinkovitija i aktivnija u ispunjavanju svoje temeljne funkcije, u cilju pružanja jače podrške razvoju bh. ekonomije. Prije svega, potrebno je otkloniti probleme koji utječu na funkcioniranje tržišta kapitala, poput neusklađenosti propisa, fragmentiranosti tržišta, postojanja točnih i blagovremenih informacija o poslovanju kompanija, likvidnosti tržišta, ograničenosti instrumenata za trgovanje, malog broja vrijednosnih papira kojim se kontinuirano trguje, sporo i skupo trgovanje i slično. Otklanjanjem ovih problema domaća tržišta kapitala mogla bi imati aktivniju ulogu u financiranju gospodarskih subjekata i pružanju jače potpore razvoju bh. ekonomije. Također, jačanjem privatnog sektora i stvaranjem snažnih privatnih kompanije otvorile bi se mogućnosti da se bh. burze koriste kao dodatni izvor financiranja i u određenoj mjeri kao alternativa bankarskom sektoru.

6. Financijska infrastruktura

6.1 Platni sustavi

CBBiH je u skladu sa svojom zakonskom obvezom i u 2015. godini uspješno podržavala funkcije platnog prometa putem suvremenih obračunskih i platnih sustava za izvršavanje međubankarskih transakcija. Tijekom 2015. godine, u platnim sustavima CBBiH zabilježen je rast broja transakcija, ali istodobno i pad ukupne vrijednosti međubankarskih transakcija. Ukupan broj transakcija u međubankarskom platnom prometu je povećan za 3%, dok je ukupna vrijednost transakcija umanjena za 3,1% u odnosu na prethodnu godinu (tablica 6.1). Pad vrijednosti transakcija, u najvećem dijelu se odnosi na transakcije kroz sustav poravnanja u realnom vremenu, RTGS. Smanjenje vrijednosti transakcija u 2015. godini rezultiralo je sporijom cirkulacijom novca u ekonomiji, pa je tako povećan broj dana potreban da bi se izvršile transakcije u vrijednosti godišnjeg nominalnog BDP-a. Iako se broj međubankarskih transakcija kontinuirano povećava, veći dio platnog prometa se i dalje odvija unutar samih banaka (62% od ukupnog broja transakcija).

Tablica 6.1: Platni sustav

Godina	Ukupan broj transakcija, u milijunima	Ukupan promet, milijuni KM	Prosječni dnevni promet, milijuni KM	BDP/ prosječan dnevni promet
2005.	22,9	36.195	140,3	122
2006.	24,9	47.728	185,0	104
2007.	28,4	60.193	234,2	93
2008.	29,6	70.345	272,7	91
2009.	29,0	64.458	251,8	95
2010.	31,8	67.779	263,7	94
2011.	32,5	76.653	298,3	87
2012.	33,8	81.533	318,5	81
2013.	35,8	76.605	298,1	88
2014.	37,9	87.859	341,9	79
2015.	39,1	85.106	326,1	87

Izvor: CBBiH

Koncentracija ukupnog broja i vrijednosti međubankarskih transakcija u platnom prometu, ilustrirana je Herfindahl-Hirschmanovim indeksom (HHI)⁴⁵. U tablici 6.2 prikazane su

vrijednosti indeksa izračunane na osnovi podataka o ukupnom broju i iznosu međubankarskih transakcija za sve sudionike platnog prometa, u oba platna sustava (RTGS i žirokliring). Koncentracija broja i vrijednosti transakcija mjerena HHI indeksom, kada se u izračun uključe sve banke u sustavu je veća u odnosu na prethodnu godinu ali ne ukazuje na postojanje sustavnih rizika u platnim sustavima. S obzirom da na tržištu BiH posluje veliki broj manjih banaka, ista analiza urađena je i za deset banaka sa najvećim udjelom u ukupnoj vrijednosti međubankarskih transakcija. Vrijednosti HHI indeksa su znatno veće i ukazuju na umjerenu koncentraciju međubankarskih platnih transakcija odnosno na činjenicu da se većina međubankarskog platnog prometa odvija između manjeg broja velikih banaka.

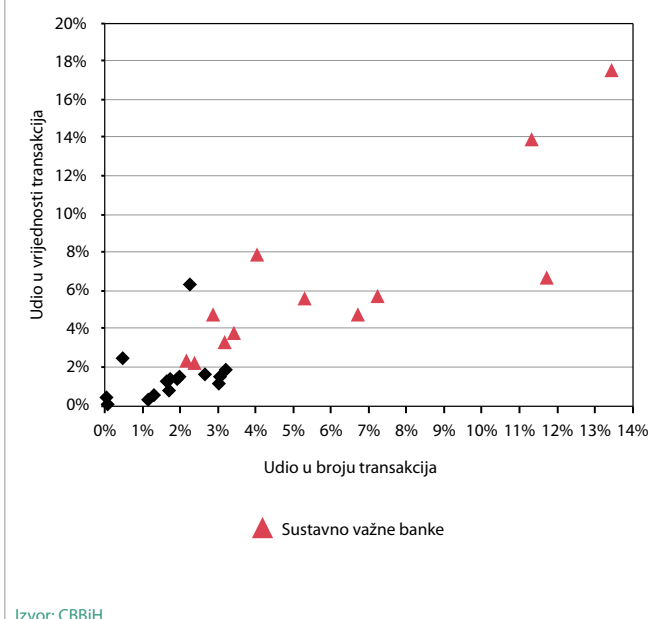
Tablica 6.2 : Koncentracija transakcija u međubankarskom platnom prometu (HHI)

Razdoblje	Sve banke		10 banaka sa najvećim udjelom	
	Broj transakcija	Vrijednost transakcija	Broj transakcija	Vrijednost transakcija
Prosinac 2008.	693	908	1.271	1.381
Prosinac 2009.	651	989	1.233	1.413
Prosinac 2010.	651	903	1.256	1.346
Prosinac 2011.	626	836	1.230	1.287
Prosinac 2012.	638	844	1.278	1.295
Prosinac 2013.	654	810	1.337	1.378
Prosinac 2014.	660	778	1.350	1.310
Prosinac 2015.	689	810	1.314	1.305

Izvor: CBBiH

Na slici 6.1. prikazan je udio banaka u ukupnom broju i vrijednosti međubankarskih transakcija za prosinac 2015. godine. Sustavno važne banke imaju dominantan udio u ukupnoj vrijednosti kao i broju međubankarskih transakcija (78,12% i 73,81% respektivno). Prvih pet banaka s najvećim udjelom čine 51,4% ukupne vrijednosti transakcija u platnom prometu u 2015. godini.

Slika 6.1 : Udio banaka u međubankarskom platnom prometu u 2015.

U 2015. godini CBBiH je nastavila održavati Središnji registar kredita (SRK) i Jedinstveni registar transakcijskih računa. Podaci u SRK-u ažurirani su na dnevnoj osnovi od strane poslovnih banaka, mikrokreditnih organizacija, lizing kompanija i ostalih institucija. Dnevno ažurirani podaci doprinose kvaliteti obrade kreditnih zahtjeva tako što omogućavaju adekvatno praćenje kreditne historije klijenata kao i uvid u klijentovu stvarnu izloženost u trenutku odobravanja plasmana, te čine dobar dodatni pokazatelj prilikom procjene rizika pri odobravanju plasmana. CBBiH je tijekom 2015. godine uz jedinstveni registar transakcijskih računa nastavila održavati i jedinstvenu bazu podataka svih blokiranih računa poslovnih subjekata u BiH. Popis blokiranih računa poslovnih subjekata se jednom mjesečno ažurira i objavljuje na internetskoj stranici CBBiH. Objavljivanjem liste blokiranih računa, CBBiH omogućava svim poslovnim

subjektima uvid u status njihovih postojećih ili potencijalnih poslovnih partnera.

CBBiH je i u 2015. godini vršila međunarodni kliring plaćanja između banaka iz BiH i Srbije u ukupnoj vrijednosti od 176,3 milijuna eura. U sustavu plaćanja između dvije države sudjelovale su četiri banaka iz BiH, od čega dvije sustavno važne banke iz iste bankarske grupacije na koje se odnosi najveći dio prometa.

6.2 Regulatorni okvir

U 2015. godini i prvoj polovini 2016. godine nastavljene su izmjene i dogradnja regulatornog okvira koji uređuje poslovanje financijskog sektora BiH u cilju usklađivanja sa najboljim europskim praksama kao i poboljšanja poslovnog okruženja financijskih posrednika.

Entitetske agencije za bankarstvo su u suradnji sa nadležnim institucijama, uz tehničku pomoć MMF-a, nastavile aktivnosti na izradi i harmonizaciji nacrtu novih zakona o bankama u oba entiteta koji će, u najvećoj mjeri, biti usklađeni sa EU direktivama i najboljim međunarodnim praksama. Novim zakonima planirano je jačanje supervizorskih nadležnosti kao i uspostava sveobuhvatnog okvira za restrukturiranje banaka. Očekuje se da će zakoni biti finalizirani tijekom 2016. godine.

Tijekom 2015. godine entitetske agencije za bankarstvo su nastavile sa nadogradnjom regulatornog okvira u skladu sa Strategijama za uvođenje „Međunarodnog sporazuma za mjerenje kapitala i standardima kapitala“ i u cilju usklađivanja sa direktivama Europskog parlamenta i Vijeća koje uređuju nadzor i poslovanje banaka u EU⁴⁶. Tako su obje agencije za bankarstvo polovinom 2015. godine objavile nove nacрте odluka iz domena upravljanja rizicima i kapitalom banaka, čije su odredbe detaljnije opisane u tekstnom okviru 3.

Tekstni okvir 3: Nadogradnja regulatornog okvira u BiH u skladu sa Strategijama za uvođenje „Međunarodnog sporazuma za mjerenje kapitala i standardima kapitala“

Novim odlukama o izračunu kapitala sačinjen je nacrt podzakonskog okvira iz domena Pilar 1 definiranog okvirom Basel II, koji se odnosi na izračun kapitalnih zahtjeva za kreditni, tržišni i operativni rizik prema standardiziranim pristupima. Banke odnosno kreditne institucije u mjerenju kreditnog

rizika koriste fiksne pondere u skladu sa odredkama supervizora prema vrsti potraživanja i njihovoj kreditnoj kvaliteti, što je zadržano iz Bazela I. Ono što je novo u odnosu na trenutačno važeću regulativu jeste da postoji veći broj kategorija izloženosti, raspon pondera rizika se kreće između 0% i 150%, te se uz primjenu pondera rizika koji se temelji na kategoriji izloženosti, procjena kvalitete kreditne izloženosti vrši i na temelju priznavanja kreditnih procjena vanjskih institucija za procjenu kreditnog rizika, (eng. ECAI – External Credit Assessment Institutions).

Uz to, kvalitetu kreditne izloženosti moguće je odrediti i na osnovi kreditne procjene agencije za kreditiranje izvoza, (eng. ECA -Export Credit Agency). Uz minimalne kapitalne zahtjeve za kreditni rizik, banke odnosno kreditne institucije obvezne su obračunavati i minimalne kapitalne zahtjeve za operativni i tržišni rizik. Prema trenutno važećoj regulativi, banke obračunavaju minimalne kapitalne zahtjeve za operativni rizik prema jednostavnoj metodi, odnosno pristupu osnovnog pokazatelja. U novim nacrtima odluka o kapitalu, uz jednostavnu metodu za izračunavanje minimalnih kapitalnih zahtjeva za operativni rizik postoji i standardizirani pristup koji predstavlja napredniju metodu izračunavanja operativnog rizika. Prema ovom pristupu, operativni rizik se računa na način da se ukupne aktivnosti banke podijele na osam poslovnih linija i onda se relevantni pokazatelj svake poslovne linije množi s beta čimbenikom propisanim za svaku poslovnu liniju. Relevantni pokazatelj u skladu sa MRS-om iskazuju kao zbroj sljedećih elemenata: kamatni i srodni prihodi, kamatni i srodni rashodi, prihodi od dionica i ostalih vrijednosnih papira s varijabilnim/ fiksni prihodom, prihodi od naknada i provizija, rashodi od naknada i provizija, neto dobit ili gubitak iz financijskoga poslovanja, ostali prihodi iz poslovanja. Banke izračunavaju kapitalni zahtjev za operativni rizik kao trogodišnji prosjek zbroja godišnjih kapitalnih zahtjeva.

Banke još uvijek nisu obvezne da izdvajaju kapitalne zahtjeve za tržišni rizik. U okviru prednacrta odluka o izračunavanju kapitala banaka definirani su i kapitalni zahtjevi za tržišni rizik prema standardiziranom pristupu. Tržišni rizik može proizaći iz promjene cijene financijskog instrumenta ili odnosnog instrumenta kod financijskih derivata (pozicijski rizik), zatim iz promjene tečaja valute i/ili promjene cijene zlata (valutni rizik) i promjene cijene robe kod robnih derivata (robni rizik). Nadalje, odlukama je predviđeno da banke moraju obračunavati i kapitalne

zahtjeve za rizik namirenja i valutni rizik. Uz minimalne kapitalne zahtjeve, nacrti odluka o kapitalu sadrže detaljno opisane tehnike smanjenja kreditnog rizika (eng. Credit Risk Mitigation – CRM), kao i načela za priznavanje učinaka za smanjenje kreditnog rizika koji su znatno prošireni u odnosu na dosadašnju regulativu.

Agencije za bankarstvo sačinile su i prednacrt podzakonskog okvira u domenu Stub 2 (Pilar 2), koji se odnosi na Supervizorski postupak (Supervisory Review Process), u sklopu kojeg su sadržane odluke o upravljanju rizicima, postupku interne procjene adekvatnosti kapitala u bankama (ICAAP), kamatnom riziku u bankarskoj knjizi i velikim izloženostima banaka. Prednacrt Odluke o upravljanju rizicima predstavlja kvalitativne zahtjeve koje je banka dužna primijeniti u upravljanju rizicima kao sastavnim dijelom zdravog korporativnog upravljanja i usko je povezana s implementacijom procesa interne procjene adekvatnosti kapitala banaka. Proces interne procjene adekvatnosti kapitala definiran je posebnom odlukom, prema kojoj su banke obvezne same procjenjivati interne kapitalne zahtjeve za ostale značajne rizike u poslovanju koje će utvrđivati na temelju svog profila rizičnosti. Pri postupku interne procjene adekvatnosti kapitala, banke moraju kvantitativnim metodama mjeriti rizike, a u slučaju da ih je teško kvantificirati, procjenjivati značajne rizike koristeći se metodologijom i pristupima koji su najprikladniji za njezinu organizaciju i poslovne aktivnosti. Prednacrt Odluke o upravljanju kamatnim rizikom u bankarskoj knjizi propisuje minimalne zahtjeve za uspostavu sustava upravljanja kamatnim rizikom u bankarskoj knjizi koji bi bio primjeren vrsti, obujmu i složenosti poslovanja i u skladu s profilom rizičnosti banke, a koji bi obuhvatio značajne izvore kamatnog rizika. Odlukom se uspostavlja i sustav izvještavanja o izloženostima kamatnom riziku u bankarskoj knjizi, kao i obveza banke da provodi testiranja otpornosti na stres vezano uz kamatni rizik.

U listopadu 2015. godine potpisan je Sporazum o suradnji između EBA i zemalja SEE. Entitetske agencije za bankarstvo su supotpisnice ovog Sporazuma kojim BiH stječe status ravnopravnog sudjelovanja u razmjenama informacija sa članicama EU kada je u pitanju poslovanje i supervizija bankarskog sektora. Prema navedenom sporazumu, nadležne institucije za superviziju u BiH će težiti da prilagode svoje zakone, nadzorne standarde i institucionalna pravila u skladu sa istim u EU, te će imati mogućnost davanja sugestija na regulativu koja je u pripremi.

U cilju jačanja tržišta lizinga, početkom 2016. godine Vlada Federacije BiH je utvrdila i Parlamentu FBiH uputila Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o lizingu

FBiH kojim su definirane tri vrste lizinga: izravni, neizravni i povratni. Također, prema odredbama novog zakona, društva za lizing dužna su uspostaviti sveobuhvatan i učinkovit sustav upravljanja rizicima u skladu sa vrstom, opsegom i složenosti svog poslovanja, koji mora uključivati strategije, politike, postupke i mjere upravljanja rizicima, tehnike mjerenja rizika i podjelu odgovornosti u upravljanju rizicima.

U ožujku 2016. godine usvojen je i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o posredovanju u privatnom osiguranju FBiH, čime je zakon usklađen sa odredbama zakona o bankama kojim je propisano da se banke mogu baviti posredovanjem u osiguranju. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona

o posredovanju u osiguranju RS je usvojen još 2009. godine. Na ovaj način stvoren je pravni okvir kako bi se banke mogle baviti posredovanjem u osiguranju na području cijele BiH.

Vlada Federacije FBiH je u veljači 2016. godine utvrdila i Nacrt zakona o dobrovoljnim mirovinskim fondovima. Dobrovoljni mirovinski fondovi sastavni su dio dokumenta Strategija reforme mirovinskog sustava u FBiH. Usvajanjem Zakona o dobrovoljnim mirovinskim fondovima u FBiH bit će stvorena pravna osnova za daljnji razvoj mirovinskog sustava u FBiH kao i za jačanje tržišta kapitala uvođenjem nove vrste fondova koji se razlikuju po načinu i kriterijima investiranja. Narodna skupština RS je u 2009. godini usvojila Zakon o dobrovoljnim mirovinskim fondovima i mirovinskim planovima, a polovinom 2016. godine bi se trebalo osnovati i prvo društvo za upravljanje dobrovoljnim mirovinskim fondom u RS.

U veljači 2016. godine Narodna skupština RS usvojila je Zakon o stečaju koji će osigurati blagovremeno pokretanje stečajnog postupka. Dosadašnje neblagovremeno pokretanje stečajnog postupka, utjecalo je na umanjenje vrijednosti stečajne mase i time na nizak stupanj namirenja povjeritelja, dok su troškovi stečajnog postupka bili izuzetno visoki, a problem su predstavljali i predugi sudski procesi u vezi sa stečajnim postupkom. Novim zakonom određen je nadzorni organ Agencija za posredničke, informatičke i financijske usluge (APIF) koja će vršiti nadzor i izreći prekršajne sankcije prema osokMa koje ne pokrenu blagovremeno stečajni postupak, odnosno u roku od 30 dana od dana kada su nastupili razlozi za otvaranje stečajnog postupka. Zakonom je definiran i pojam predstečajnog postupka, odnosno financijsko-operativno restrukturiranje, pri čemu stečajni sudac imenuje povjerenika, a u tom postupku pokušat će se prevazići sve poteškoće u financijskom poslovanju određenog dužnika. Rok za okončanje tog postupka je 150 dana, uz mogućnost produženja roka za još 90 dana. I u FBiH se očekuju izmjene Zakona o stečaju kojim će se kao i u RS omogućiti blagovremeno pokretanje stečajnog postupka te osigurati zaštita prava povjeritelja.

Tijekom 2015. godine novi Zakon o porezu na dobit donesen je u oba entiteta, a primjenjivat će se na poslovnu 2016. godinu. Novim se zakonima, koji su pripremljeni

prema preporukama MMF-a, proširuje porezna baza na dva načina, većim obuhvatom poreznih obveznika i većim obuhvatom oporezivih prihoda te se smanjuju porezno priznati troškovi i odbici kroz ograničenja priznavanja rashoda u porezne svrhe. Proširenje porezne osnovice i broja poreznih obveznika potrebno je radi podrške borbi protiv porezne evazije.

U veljači 2016. godine Parlament FBiH je usvojio Zakon o faktoringu FBiH kojim je uspostavljena odgovarajuća regulativa koja bi trebala pospješiti daljnji razvoj poslova faktoringa i omogućiti gospodarskim subjektima uvjete za učinkovitiju naplatu potraživanja. Zakonom o faktoringu su propisana pravila i uvjeti obavljanja poslova faktoringa, čime se obavljanje faktoringa omogućava isključivo pravnim osokMa koje su registrirane za obavljanje ove djelatnosti.

Nakon što je u svibnju 2015. godine BiH uskladila Krivični zakon sa europskim standardima i preporukama GRECO-a, MONEYVAL komiteta i FATF-a, BiH je polovinom 2016. godine vraćena na listu zemalja visokog rizika, nesigurnih za financijska ulaganja. Naime, BiH nije blagovremeno provela aktivnosti na otklanjanju zakonskih nedostataka u oblasti borbe protiv korupcije i financiranja terorizma, u skladu sa preporukama FATF-a zbog čega su financijske transakcije sa BiH ponovo okarakterizirane kao visokorizične.

U narednom razdoblju očekuje se značajna nadogradnja regulatornog okvira u cilju ispunjena Reformske agende koja je usvojena u lipnju 2015. godine. Reformska agenda definira glavne planove Vijeća ministara BiH, Vlade FBiH i Vlade RS u pogledu socioekonomskih reformi u narednim godinama. Njeni ciljevi su: poticanje održivog, učinkovitog, socijalno pravednog i kontinuiranog ekonomskog rasta; otvaranje novih radnih mjesta; povećanje i bolje usmjeravanje socijalne pomoći; i stvaranje povoljnog i socijalno pravednog okruženja. Napori u smislu osiguravanja fiskalne i financijske održivosti će se ojačati mjerama za jačanje vladavine prava i borbe protiv korupcije, te jačanjem administrativnih kapaciteta i povećanjem učinkovitosti javnih institucija na svim razinama vlasti.

Statistički dodatak

Tablica A1: Promjene suverenog rejtinga

Država	Datum promjene	Standard & Poor's rejting		
		Dugoročni	Izgled	Kratkoročni
Grčka	do 2009	A	Stabilan	A-1
	09.01.2009	A	Negativan, promatranje	A-1
	14.01.2009	A	Stabilan	A-2
	07.12.2009	A	Negativan, promatranje	A-2
	16.12.2009	BBB+	Negativan, promatranje	A-2
	16.03.2010	BBB+	Negativan	A-2
	27.04.2010	BB+	Negativan	B
	02.12.2010	BB+	Negativan, promatranje	BB+
	29.03.2011	BB-	Negativan, promatranje	B
	09.05.2011	B	Negativan, promatranje	C
	13.06.2011	CCC	Negativan	C
	27.07.2011	CC	Negativan	C
	05.02.2012	CCC	Stabilan	C
	27.02.2012	SD	NM	SD
	02.05.2012	CCC	Stabilan	C
	07.08.2012	CCC	Negativan	C
	05.12.2012	SD	-	SD
	18.12.2012	B-	Stabilan	B
	28.01.2015	B-	Negativan, promatranje	B
	15.04.2015	CCC+	Negativan	C
	22.01.2016.	B-	Stabilan	B
Irska	do 2009	AAA	Stabilan	A-1+
	09.01.2009	AAA	Negativan	A-1+
	30.03.2009	AA+	Negativan	A-1+
	08.06.2009	AA	Negativan	A-1+
	24.08.2010	AA-	Negativan	A-1+
	23.11.2010	A	Negativan, promatranje	A-1
	02.02.2011	A-	Negativan, promatranje	A-2
	01.04.2011	BBB+	Stabilan	A-2
	05.12.2011	BBB+	Negativan, promatranje	A-2
	13.01.2012	BBB+	Negativan	A-2
	11.02.2013	BBB+	Stabilan	A-2
	12.07.2013	BBB+	Pozitivan	A-2
	06.06.2014	A-	Pozitivan	A-2
	05.12.2014	A	Stabilan	A-1
	05.06.2015	A+	Stabilan	A-1
Portugal	do 2009	AA-	Stabilan	A-1+
	13.01.2009	AA-	Negativan, promatranje	A-1+
	21.01.2009	A+	Stabilan	A-1
	07.10.2009	A+	Negativan	A-1
	27.04.2010	A-	Negativan	A-2
	30.11.2010	A-	Negativan, promatranje	A-2
	24.03.2011	BBB	Negativan, promatranje	A-2
	29.03.2011	BBB-	Negativan	A-3
	05.12.2011	BBB-	Negativan, promatranje	A-3
	13.01.2012	BB	Negativan	B
	06.03.2013	BB	Stabilan	B
	05.07.2013	BB	Negativan	B
	09.05.2014	BB	Stabilan	B
	20.03.2015	BB	Pozitivan	B
	18.09.2015	BB+	Stabilan	B

Španjolska	do 2009	AAA	Stabilan	A-1+
	12.01.2009	AAA	Negativan, promatranje	A-1+
	19.01.2009	AA+	Stabilan	A-1+
	09.12.2009	AA+	Negativan	A-1+
	28.04.2010	AA	Negativan	A-1+
	05.12.2011	AA-	Negativan, promatranje	A-1+
	13.01.2012	A	Negativan	A-1
	26.04.2012	BBB+	Negativan	A-2
	10.10.2012	BBB-	Negativan	A-3
	23.05.2014	BBB	Stabilan	A-2
	02.10.2015	BBB+	Stabilan	A-2
Italija	do 2009	A+	Stabilan	A-1+
	20.05.2011	A+	Negativan	A-1+
	20.09.2011	A	Negativan	A-1
	05.12.2011	A	Negativan, promatranje	A-1
	13.01.2012	BBB+	Negativan	A-2
	09.07.2013	BBB	Negativan	A-2
	05.12.2014	BBB-	Stabilan	A-3
Cipar	do 2009	A+	Stabilan	A-1
	21.07.2010	A+	Negativan, promatranje	A-1
	16.11.2010	A	Negativan	A-1
	30.03.2011	A-	Negativan	A-2
	29.07.2011	BBB	Negativan, promatranje	A-2
	12.08.2011	BBB+	Negativan, promatranje	A-2
	27.10.2011	BBB	Negativan, promatranje	A-3
	13.01.2012	BB+	Negativan	B
	01.08.2012	BB	Negativan, promatranje	B
	17.10.2012	B	Negativan, promatranje	B
	20.12.2012	CCC+	Negativan	C
	21.03.2013	CCC	Negativan	C
	10.04.2013	CCC	Stabilan	C
	28.06.2013	SD	-	SD
	03.07.2013	CCC+	Stabilan	C
	29.11.2013	CCC+	Stabilan	B
	25.04.2014	B	Pozitivan	B
	24.10.2014	B+	Stabilan	B
	27.03.2015	B+	Pozitivan	B
	25.09.2015	BB-	Pozitivan	B

Izvor: Standard & Poor's

Tablica A2: Indeks cijena nekretnina

		Sarajevo	Mostar	Zenica	Tuzla	UKUPNO
2004.	Q1	47	84	60		52
	Q2	47	81	59		51
	Q3	47	82	60		51
	Q4	48	80	59		52
2005.	Q1	49	79	61		53
	Q2	49	81	60		52
	Q3	50	79	60		53
	Q4	52	82	64		56
2006.	Q1	54	84	67		59
	Q2	59	84	63		62
	Q3	58	82	66		62
	Q4	63	71	71		65
2007.	Q1	69	85	72		71
	Q2	77	90	88		79
	Q3	85	86	92		86
	Q4	94	92	95		94
2008.	Q1	100	100	100	100	100
	Q2	105	99	107	104	105
	Q3	103	102	113	114	105
	Q4	109	104	126	117	110
2009.	Q1	99	120	129	102	102
	Q2	96	125	127	105	101
	Q3	91	124	128	114	99
	Q4	89	127	119	121	97
2010.	Q1	88	119	130	119	96
	Q2	86	128	129	126	98
	Q3	85	120	126	112	94
	Q4	84	126	143	120	94
2011.	Q1	83	125	138	113	93
	Q2	84	121	140	93	92
	Q3	82	118	132	102	92
	Q4	83	124	131	107	92
2012.	Q1	84	132	130	111	94
	Q2	82	117	139	105	93
	Q3	80	124	122	103	89
	Q4	78	120	133	104	88
2013.	Q1	81	128	135	113	91
	Q2	78	127	134	113	90
	Q3	79	124	124	116	90
	Q4	76	130	136	101	88
2014.	Q1	78	121	126	104	88
	Q2	77	119	124	104	86
	Q3	77	111	126	106	86
	Q4	77	113	129	103	85
2015.	Q1	79	114	127	103	87
	Q2	80	115	127	106	89
	Q3	78	116	131	107	88
	Q4	81	117	126	106	89

Izvor: CBBiH

Tablica A3: Pregled najvećih dužnika po klasičnim kreditima

u tisućama KM

Područje	Kredit, ostatak duga	Udio u području	Udio u ukupnim potraživanjima
A: Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	167.119		2,4%
<i>Šumarstvu i sječa drva (iskorištavanje šuma)</i>			
Uzgoj šuma i ostale djelatnosti u šumarstvu	20.720	12,4%	0,3%
<i>Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti povezane s njima od čega:</i>			
Uzgoj peradi	20.664	12,4%	0,3%
B: Vađenje ruda i kamena	151.205		2,2%
<i>Vađenje ugljena i lignita, od čega:</i>			
Vađenje lignita	35.331	23,4%	0,5%
C: Prerađivačka industrija	1.564.576		22,8%
<i>Proizvodnja pića od čega:</i>			
Proizvodnja piva	63.317	4,0%	0,9%
<i>Proizvodnja prehrambenih proizvoda od čega:</i>			
Proizvodnja kruha; svježih peciva i kolača	62.956	4,0%	0,9%
Proizvodnja mlijeka, mliječnih proizvoda i sira	45.847	2,9%	0,7%
Ostala prerada i konzerviranje voća i povrća	34.716	2,2%	
<i>Prerada drveta i proizvoda od drveta i pluta, osim namještaja; proizvodnja predmeta od slame i pletarskih materijala od čega:</i>			
Piljenje i blanjanje drveta (proizvodnja rezane građe); impregnacija drveta	81.874	5,2%	1,2%
<i>Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme, od čega:</i>			
Proizvodnja metalnih konstrukcija i njihovih dijelova	55.690	3,6%	0,8%
D: Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	162.926		2,4%
<i>Proizvodnja i snabdjevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija, od čega:</i>			
Proizvodnja i opskrba parom i klimatizacija	58.096	35,7%	0,8%
E: Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	59.515		0,9%
<i>Skupljanje, pročišćavanje i opskrba vodom, od čega:</i>			
Skupljanje, pročišćavanje i opskrba vodom	16.863	28,3%	0,2%
F: Građevinarstvo	518.127		7,5%
<i>Gradnja građevina niskogradnje, od čega:</i>			
Gradnja cesta i autocesta	195.260	37,7%	2,8%
G: Trgovina na veliko i na malo, popravak motornih vozila i motocikala	1.994.383		29,0%
<i>Trgovina na veliko, osim trgovine motornim vozilima i motociklima, od čega:</i>			
Nespecijalizirana trgovina na veliko	322.620	16,2%	4,7%
Trgovina na veliko čvrstim, tečnim i plinovitim gorivima i sličnim proizvodima	48.548	2,4%	0,7%
Trgovina na veliko farmaceutskim proizvodima	77.761	3,9%	1,1%
Trgovina na veliko drvom, građevinskim materijalom i sanitarnom opremom	58.183	2,9%	0,8%
Trgovina na veliko ostalim proizvodima za kućanstvo	37.510	1,9%	0,5%
Nespecijalizirana trgovina na veliko hranom, pićima i duhanskim proizvodima	68.002	3,4%	1,0%
Trgovina na veliko metalnom robom, instalacijskim materijalom, uređajima i opremom za vodovod i grijanje	47.304	2,4%	0,7%
<i>Trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima, od čega:</i>			0,0%
Trgovina na malo u nespecijaliziranim prodavaonicama pretežno hranom, pićima i duhanskim proizvodima	154.182	7,7%	2,2%
Ostala trgovina na malo u nespecijaliziranim prodavaonicama	87.162	4,4%	1,3%
Trgovina na malo motornim gorivima u specijaliziranim prodavaonicama	47.075	2,4%	0,7%
H: Prijevoz i skladištenje	295.155		4,3%
<i>Kopneni prijevoz i cjevovodni transport</i>			
Cestovni prijevoz robe	86.668	29,4%	1,3%
Željeznički prijevoz putnika i robe	62.810	21,3%	0,9%

I: Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanje hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo)	169.546		2,5%
<i>Smještaj, od čega:</i>			
Hoteli i sličan smještaj	93.238	55,0%	1,4%
J: Informacije i komunikacije	125.881		1,8%
<i>Emitiranje programa, od čega:</i>			
Emitiranje televizijskog programa	37.658	29,9%	0,5%
K: Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	205.092		3,0%
<i>Ostale financijske uslužne djelatnosti, osim osiguranja i mirovinskih fondova, od čega:</i>			
Ostalo kreditno posredovanje	22.707	11,1%	0,3%
<i>Novčano posredovanje, od čega:</i>			
Ostalo novčano posredovanje	44.701	21,8%	0,7%
L: Poslovanje nekretninama	172.359		2,5%
<i>Poslovanje nekretninama, od čega:</i>			
Iznajmljivanje i upravljanje vlastitim nekretninama ili nekretninama uzetim u zakup (lizing)	87.721	50,9%	1,3%
Upravljanje nekretninama uz naknadu ili na osnovi ugovora	41.523	24,1%	0,6%
Agencije za poslovanje nekretninama	19.152	11,1%	0,3%
M: Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	262.441		3,8%
<i>Veterinarske djelatnosti</i>			
Veterinarske djelatnosti	53.220	20,3%	0,8%
<i>Arhitektonske i inženjerske djelatnosti; tehničko ispitivanje i analiza, od čega:</i>			
Arhitektonske djelatnosti	44.579	17,0%	0,6%
<i>Naučno istraživanje i razvoj</i>			
Ostalo istraživanje i eksperimentalni razvoj u prirodnim, tehničkim i tehnološkim naukama	23.518	9,0%	0,3%
N: Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	36.716		0,5%
<i>Putničke agencije, organizatori putovanja, turoperatori i ostale rezervacijske usluge, te djelatnosti povezane sa njima, od čega:</i>			
Djelatnosti putničkih agencija	7.674	20,9%	0,1%
<i>Zaštitne i istražne djelatnosti</i>			
Djelatnosti privatne zaštite	7.319	19,9%	0,1%
O: Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	816.649		11,9%
<i>Javna uprava te ekonomska i socijalna politika zajednice, od čega:</i>			
Opće djelatnosti javne uprave	476.990	58,4%	6,9%
<i>Djelatnosti obveznoga socijalnog osiguranja, od čega:</i>			
Djelatnosti obveznoga socijalnog osiguranja	71.657	8,8%	1,0%
P: Obrazovanje	33.133		0,5%
<i>Visoko obrazovanje</i>			
Visoko obrazovanje	19.546	59,0%	0,3%
Q: Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	87.139		1,3%
<i>Djelatnosti zdravstvene zaštite</i>			
Djelatnosti bolnica	42.675	49,0%	0,6%
R: Umjetnost, zabava i rekreacija	17.861		0,3%
<i>Djelatnosti kockanja i klađenja</i>			
Djelatnosti kockanja i klađenja	9.797	54,9%	0,1%
S: Ostale uslužne djelatnosti	26.761		0,4%
<i>Ostale osobne uslužne djelatnosti</i>			
Ostale osobne uslužne djelatnosti, drugdje nerazvrstano	3.881	14,5%	0,1%
T: Djelatnosti kućanstava kao poslodavaca; djelatnosti kućanstava koja proizvode različita dobra i obavljaju različite usluge za vlastite potrebe	141		0,0%
<i>Djelatnosti privatnih kućanstava koja proizvode različita dobra za vlastite potrebe</i>			
Djelatnosti privatnih kućanstava koja proizvode različita dobra za vlastite potrebe	126	92,3%	0,0%
U: Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	4.754		0,1%
<i>Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela</i>			
Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	4.571	96,2%	0,1%

Izvor: CRK

Tablica A4: Pregled potraživanja od poduzeća po tipu i djelatnosti

u tisućama KM

	Kredit		Komisioni kredit	Revolving kredit	Akreditivi	Faktoring	Garancije	Potencijalni dug		
	od čega Okvirni kredit							Garancije	Revolving kredit	Okvirni kredit
A	145.603	37.281	8.115	33.051	0	0	113	3.895	14.978	10.103
B	195.607	59.987	6.191	45.174	961	0	169	12.247	7.950	21.496
C	1.666.557	1.048.516	49.177	514.896	9.286	0	9.802	207.129	181.935	310.669
D	183.094	15.216	9.330	17.944	491	0	0	28.600	7.695	15.823
E	75.946	44.383	171	24.599	171	0	365	12.309	5.567	19.873
F	519.544	436.716	5.466	167.911	6.081	0	6.747	281.147	57.378	183.517
G	2.038.267	1.891.174	10.235	1.025.663	37.351	0	41.675	537.324	363.361	478.487
H	288.751	230.212	1.110	59.658	140	0	6.021	203.448	38.283	56.513
I	198.452	64.103	1.336	11.139	0	0	468	3.546	4.218	30.388
J	146.947	59.153	967	18.293	184	0	596	30.347	27.426	28.942
K	190.889	21.565	2.067	20.892	0	0	1.591	104.515	23.385	12.762
L	149.030	13.434	2.924	4.616	0	0	0	273	1.104	1.820
M	245.300	215.067	4.785	120.608	339	101	6.746	172.140	50.836	73.999
N	40.402	16.322	171	9.189	0	0	496	9.595	2.254	7.827
O	861.174	243	0	11.552	0	0	0	13.817	12.116	129
P	22.033	3.977	30	1.802	0	0	15	1.815	1.778	898
Q	98.361	22.786	459	11.077	0	0	525	7.565	6.224	10.652
R	11.114	2.766	22	847	0	0	0	1.604	247	955
S	34.622	22.281	95	8.357	0	0	0	4.012	1.911	8.755
T	0	0	0	0	0	0	0	0	13	0
U	17	0	0	2	0	0	0	0	2.132	0
UKUPNO	7.111.710	4.205.181	102.650	2.107.271	55.004	101	75.328	1.635.326	810.792	1.273.609
									Stvarni dug:	9.452.064
									Potencijalni dug:	3.719.727

Izvor: CRK

Napomena: Iznos potraživanja po osnovu Kredita i Komisionih kredita uključuje ostatak duga i dospjelu nenaplaćenu glavnicu.

Tablica A5: Statusne promjene u bankama u razdoblju 2001-2016. godine

Br.	Banka	Vrsta promjene	Datum promjene
1.	Sparkasse Bank d.d. Bosna i Hercegovina Sarajevo	Sparkasse Bank d.d. Sarajevo promijenila ime u Sparkasse Bank d.d. BiH Sarajevo	Q3 2014
	Sparkasse Bank d.d. Sarajevo	ABS banka d.d. Sarajevo promijenila ime u Sparkasse Bank d.d. Sarajevo	Q3 2009
	ABS banka d.d. Sarajevo	Postala članica Steiermaerkische Bank und Sparkassen AG, Erste Group	Q4 2006
	Šehin banka dd Zenica	Pripojena ABS banci d.d. Sarajevo	Q2 2002
2.	BBi d.d. Sarajevo		
3.	BOR banka d.d. Sarajevo		
4.	UniCredit bank d.d. Mostar		
	UniCredit Zagrebačka banka BiH d.d. Mostar	UniCredit Zagrebačka banka BiH promijenila ime u UniCredit Bank d.d. Mostar	Q1 2008
	Zagrebačka banka BH d.d. Mostar	Spajanje sa Univerzal bankom d.d. Sarajevo u UniCredit Zagrebačku banku BiH	Q3 2004
	Univerzal banka d.d. Sarajevo	Spajanje sa Zagrebačkom bankom BH d.d. Mostar u UniCredit Zagrebačku banku BiH	Q3 2004
	HVB Central Profit banka d.d. Sarajevo	HVB Central profit banka Sarajevo pripojena UniCredit Zagrebačkoj banci BiH	Q1 2008
	HVB banka d.d. Sarajevo	Spajanje sa Central Profit bankom u HVB Central Profit banku d.d. Sarajevo	Q4 2004
	Central Profit banka d.d. Sarajevo	Spajanje sa HVB bankom d.d. Sarajevo u HVB Central Profit banku d.d. Sarajevo	Q4 2004
	Travnička banka d.d. Travnik	Pripojena Central Profit banci d.d. Sarajevo	Q4 2002
5.	UniCredit banka a.d. Banja Luka	Nova Banjalučka banka a.d. Banja Luka promijenila ime	Q2 2008
	Nova Banjalučka banka a.d. Banja Luka	Pripojena HVB grupaciji, nastavila poslovanje kao zasebna pravna osoba	Q4 2005
	Banjalučka banka a.d. Banja Luka	Privatizovana i promijenila ime u Nova Banjalučka banka a.d. Banja Luka	Q1 2002
6.	Hypo Alpe Adria Bank d.d. Mostar		
7.	Hypo Alpe Adria Bank a.d. Banja Luka	Kristal banka Banja Luka promijenila ime	Q3 2003
8.	Investiciono komercijalna banka (IKB) d.d. Zenica		
9.	Komercionalno investiciona banka (KIB) d.d. Velika Kladuša		
10.	NLB banka d.d. Sarajevo		
	NLB Tuzlanska banka d.d. Tuzla	NLB Tuzlanska banka d.d. Tuzla promijenila ime u NLB Banka d.d. Sarajevo	Q1 2012
	Comercebank bančna skupina NLB d.d. Sarajevo	Pripojena Tuzlanskoj banci d.d. Tuzla, Tuzlanska banka promijenila ime u NLB Tuzlanska banka d.d. Tuzla	Q3 2006
11.	NLB a.d. Banja Luka		
	NLB Razvojna banka a.d. Banja Luka	NLB Razvojna banka a.d. Banja Luka promijenila ime u NLB a.d. Banja Luka	Q4 2015
	LHB banka a.d. Banja Luka	Spajanje sa Razvojn timer bankom jugoistočne Evrope u NLB Razvojna banka a.d. BL	Q2 2006
	Razvojna banka jugoistočne Evrope a.d. Banja Luka	Spajanje sa LHB bankom a.d. Banja Luka u NLB Razvojnu banku a.d. Banja Luka	Q2 2006
12.	Raiffeisen Bank d.d. BiH, Sarajevo		
	Raiffeisen Bank HPB d.d. Mostar	Pripojena Raiffeisen banci d.d. Sarajevo	Q1 2003
13.	ProCredit Bank d.d. Sarajevo	Microenterprise bank d.d. Sarajevo promijenila ime u ProCredit Bank	Q4 2003
14.	Privredna banka d.d. Sarajevo		
15.	ZiraatBank BH d.d. Sarajevo	Turkish Ziraat Bank Bosnia d.d. Sarajevo promijenila ime u Ziraat Bank BH	Q1 2013
16.	Union banka d.d. Sarajevo		
17.	Sberbank d.d. Sarajevo	Volksbank a.d. Banja Luka promijenila ime	Q1 2013
	Volksbank d.d. Sarajevo	Sberbank grupacija preuzela Volksbank a.d. Banja Luka	Q1 2012
18.	Sberbank a.d. Banja Luka	Postala članica Volksbank International AG, promijenila ime u Volksbank a.d. BL	Q3 2007
	Volksbank a.d. Banja Luka	Sberbank preuzeo Volksbank a.d. Banja Luka	Q1 2012
	Zepter Komerc banka a.d. Banja Luka	Pripojena Volksbank International AG, promijenila ime u Volksbank a.d. Banja Luka	Q3 2007

19.	Intesa Sanpaolo banka d.d. BiH		
	UPI banka d.d. Sarajevo	Promijenila ime u Intesa Sanpaolo banka d.d. BiH	Q3 2008
	LT Gospodarska banka d.d. Sarajevo	Pripojena UPI banci d.d. Sarajevo	Q3 2007
	Gospodarska banka d.d. Sarajevo	Spajanje sa LT Komercijalnom bankom Livno u LT Gospodarsku banku d.d. Sarajevo	Q1 2003
	LT Komercijalna banka d.d. Livno	Spajanje sa Gospodarskom bankom Sarajevo u LT Gospodarsku banku d.d. Sarajevo	Q1 2003
20.	Vakufska banka d.d. Sarajevo		
	Depozitna banka d.d. Sarajevo	Pripojena Vakufskoj banci d.d. Sarajevo	Q2 2002
21.	Nova banka a.d. Banja Luka	Nova banka a.d. Bijeljina promijenila sjedište	Q3 2007
	Agroprom banka a.d. Banja Luka	Pripojena Novoj banci a.d. Bijeljina	Q1 2003
22.	Pavlović International Banka a.d. Slobomir Bijeljina		
	Privredna banka a.d. Doboj	Pripojena Pavlović International banci	Q2 2003
	Privredna banka a.d. Brčko	Pripojena Pavlović International banci	Q4 2002
	Semberska banka a.d. Bijeljina	Pripojena Pavlović International banci	Q4 2001
23.	MOJA banka d.d. Sarajevo		
	FIMA banka d.d. Sarajevo	Promijenila ime u MOJA banka d.d. Sarajevo	Q4 2010
	VABA banka d.d. Sarajevo	Promijenila ime u FIMA banka d.d. Sarajevo	Q3 2007
	Validus banka d.d. Sarajevo	Promijenila ime u VABA banka d.d. Sarajevo	Q1 2007
	Ljubljanska banka d.d. Sarajevo	Osnovana Validus banka preuzela dio aktive i pasive Ljubljanske banke d.d. Sarajevo	Q3 2006
24.	Banka Srpske a.d. Banja Luka	BIB a.d. Banja Luka promijenila ime u Banka Srpske a.d. Banja Luka	Q4 2013
	Balkan Investment Bank a.d. Banja Luka (BIB)	Nacionalizirana	Q2 2013
	Una banka d.d. Bihać	Pripojena Balkan Investment Bank a.d. Banja Luka	Q4 2010
25.	Komercijalna banka a.d. Banja Luka		
26.	MF banka a.d. Banja Luka		
	IEFK banka a.d. Banja Luka	Promijenila ime u MF banka a.d. Banja Luka	Q3 2010

	Banke kojima su oduzete dozvole za rad:	Datum promjene
1	Camelia banka d.d. Bihać	Q1 2002
2	Privredna banka a.d. Gradiška	Q1 2002
3	Ekvator banka a.d. Banja Luka	Q1 2002
4	International Commercial Bank Bosnia d.d. Sarajevo	Q3 2002
5	Banka za jugoistočnu Evropu Banja Luka	Q4 2002
6	Privredna banka a.d. Srpsko Sarajevo	Q4 2004
7	Gospodarska banka d.d. Mostar	Q4 2004
8	Ljubljanska banka d.d. Sarajevo	Q3 2006
9	Hercegovačka banka d.d. Mostar	Q3 2012
10	Postbank BH Poštanska banka BiH d.d. Sarajevo	Q2 2013
11	Bobar banka a.d. Bijeljina	Q4 2014
12	Banka Srpske a.d. Banja Luka	Q2 2016

Izvor: CBBiH

Tablica A6: Stanje nevladinog vanjskog duga po NACE Rev 2 klasifikaciji djelatnosti dužnika

ŠIFRA NACE	NACE DJELATNOST	-u 000 KM-			
		31.12.2012.	31.12.2013.	31.12.2014.	31.12.2015.
01	Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti u vezi s njima	10.465	14.569	14.692	18.348
05	Vađenje ugljena i lignita	...	...	540.526	623.551
07	Vađenje metalnih ruda	1.333	1.640	2.232	2.348
08	Vađenje ostalih ruda i kamena	41.890	39.506	30.872	36.851
10	Proizvodnja prehrambenih proizvoda	54.187	40.610	20.166	37.761
11	Proizvodnja pića	21.965	15.692	16.546	16.557
12	Proizvodnja duhanskih proizvoda	...	...	32.076	27.925
13	Proizvodnja tekstila	9.395	14.386	12.852	13.681
14	Proizvodnja odjeće	1.280	1.187	520	-
15	Proizvodnja kože i srodnih proizvoda	6.673	6.292	5.686	5.686
16	Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja predmeta od slame i pletarskih materijala	39.858	46.760	48.034	46.582
17	Proizvodnja papira i proizvoda od papira	56.274	60.722	46.042	36.999
18	Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa	-	-	-	1.101
19	Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	1.191.300	1.123.315	1.454.498	1.402.330
20	Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda	74.000	110.178	99.910	111.058
22	Proizvodnja proizvoda od gume i plastičnih masa	7.855	9.484	14.753	18.459
23	Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda	89.663	87.732	129.311	87.213
24	Proizvodnja baznih metala	161.457	185.656	200.888	194.455
25	Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme	9.197	11.822	18.143	18.473
26	Proizvodnja računara te elektroničkih i optičkih proizvoda	7.237	8.664	10.620	10.656
27	Proizvodnja električne opreme	9.826	8.886	8.635	10.873
28	Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n.	12.658	12.112	12.942	8.068
29	Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	43.224	39.173	28.316	28.189
31	Proizvodnja namještaja	2.638	2.609	2.609	1.076
35	Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	51.327	65.622	111.612	138.127
38	Sakupljanje otpada, djelatnosti obrade i zbrinjavanja otpada; reciklaža materijala	664	664	664	664
41	Gradnja građevina visokogradnje	3.197	2.796	2.894	2.894
42	Gradnja građevina niskogradnje	39.136	42.644	43.176	45.709
45	Trgovina na veliko i na malo motornim vozilima i motociklima; popravak motornih vozila i motocikala	8.582	7.615	11.494	8.740
46	Trgovina na veliko, osim trgovine motornim vozilima i motociklima	265.164	253.403	240.278	249.722
47	Trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima	324.596	426.891	366.168	334.391
49	Kopneni prijevoz i cjevovodni transport	978	978	782	-
52	Skladištenje i pomoćne djelatnosti u prijevozu	2.721	2.291	2.096	1.891
55	Smještaj	70.624	80.126	90.651	37.881
56	Djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića	-	-	-	1.269
59	Proizvodnja filmova, videofilmova i televizijskog programa, djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja glazbenih zapisa	...	2.473	3.744	3.744
61	Telekomunikacije	66.827	96.284	90.910	169.014
62	Računarsko programiranje, savjetovanje i djelatnosti u vezi s njima	1.772	1.007	1.007	2.043
63	Informacijske uslužne djelatnosti	...	...	1.280	1.276
64	Financijske uslužne djelatnosti, osim osiguranja i mirovinskih fondova	4.977.555	4.629.082	4.206.982	3.340.633
66	Pomoćne djelatnosti kod financijskih usluga i djelatnosti osiguranja	10.708	11.472	10.855	10.855

68	Poslovanje nekretninama	452.112	542.753	682.918	289.677
70	Upravljačke djelatnosti; savjetovanje u vezi s upravljanjem	89.034	73.099	68.662	76.929
71	Arhitektonske i inženjerske djelatnosti; tehničko ispitivanje i analiza	220.363	148.135	162.802	176.965
73	Promocija (reklama i propaganda) i istraživanje tržišta	6.001	5.481	26.991	26.995
82	Uredske administrativne i pomoćne djelatnosti te ostale poslovne pomoćne djelatnosti	-	-	-	1.514
86	Djelatnosti zdravstvene zaštite	12.436	10.532	5.574	6.113
92	Djelatnosti kockanja i klađenja	1.708	3.073	622	622
93	Sportske, zabavne i rekreacijske djelatnosti	8.741	8.827	8.696	9.161
	Neraspoređeno	321.856	383.036	148.951	151.299
	UKUPNO	8.788.477	8.639.279	9.040.678	7.846.368

Napomena:

Podaci su rezultat anketnog istraživanja o stranim ulaganjima koje CBBiH provodi redovito na tromjesečnoj i godišnjoj osnovi. Ovi podaci obuhvataju samo one poslovne subjekte za koje raspolažemo informacijom da imaju iznos izravnog stranog ulaganja veći od 100.000 KM i mikrokreditne organizacije u BiH.

Tablica A7: Glavne stavke vanjskotrgovinske razmjene roba

Naziv	Vrijednost izvoza, milijuni KM	Vrijednost izvoza, milijuni KM	Indeks izvoznih cijena	Nominalni rast izvoza, u %	Promjena vrijednosti izvoza (u postotnim bodovima)	
	2014.	2015.	I - XII 2015 I - XII 2014		cjenovni efekat	efekat obujma izvoza
	1	2	3	4 = 2/1	5	6
Bazni metali i proizvodi od baznih metala	1.749,1	1.652,0				
Od čega: Željezo i čelik	625,9	529,5	93,8	-15,4	-5,6	-9,8
Aluminij i proizvodi od aluminija	573,2	567,8	113,7	-0,9	11,9	-12,9
Proizvodi od željeza i čelika	373,9	379,2	95,9	1,4	-4,3	5,7
Proizvodi mineralnog podrijetla	947,1	738,2				
Od čega: Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; električna energija; bitumenske tvari; mineralni voskovi	836,3	633,8	90,8	-24,2	-7,7	-16,5
Razni proizvodi	944,4	1.007,7				
Od čega: Namještaj; nosači madraca; oprema za krevete i slični proizvodi; svjetiljke i druga rasvjetna tijela koja nisu spomenuta niti uključena na drugom mjestu; svijetleći znakovi, osvijetljene pločice sa natpisom; montažne zgrade	914,1	967,3	89,1	5,8	-12,9	18,7
Strojevi, aparati, mehanički i električni uređaji	939,5	1.018,1				
Strojevi, aparati i mehanički uređaji, kotlovi; njihovi dijelovi	591,5	596,3	97,0	0,8	-3,2	4,0
Električni strojevi i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka, televizijski aparati za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka i dijelovi i pribor za te proizvode	348,0	421,8	101,8	21,2	2,2	19,0
Proizvodi kemijske industrije ili srodnih industrija	604,5	705,0				
Anorganski kemijski proizvodi; organski i anorganski jedinjenja plemenitih metala, metala koji se rijetko nalaze, radioaktivnih elemenata i izotopa	395,5	472,7	112,5	19,5	13,3	6,2
Drvo i proizvodi od drveta	645,0	668,9				
Drvo i proizvodi od drveta; drveni ugalj	640,3	664,0	108,7	3,7	8,3	-4,6

Glavne grupe izvoznih proizvoda

Naziv	Vrijednost uvoza, milijuni KM	Vrijednost uvoza, milijuni KM	Indeks uvoznih cijena	Nominalni rast uvoza, u %	Promjena vrijednosti uvoza (u postotnim bodovima)	
	2014.	2015.	I - XII 2015 I - XII 2014		cjenovni efekat	efekat obujma uvoza
	1	2	3		5	6
Proizvodi mineralnog podrijetla	2.813,2	2.258,0				
Od čega: Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; električna energija; bitumenske tvari; mineralni voskovi	2.705,1	2.142,5	78,3	-20,8	-21,9	1,1
Strojevi, aparati, mehanički i električni uređaji	2.338,0	2.198,1				
Strojevi, aparati i mehanički uređaji, kotlovi; njihovi dijelovi	1.386,7	1.293,4	101,8	-6,7	1,7	-8,4
Električni strojevi i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka, televizijski aparati za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka i dijelovi i pribor za te proizvode	951,4	904,7	92,9	-4,9	-7,2	2,3
Proizvodi kemijske industrije ili srodnih industrija	1.565,5	1.571,9				
Od čega: Farmaceutski proizvodi	553,8	526,1	92,5	-5,0	-7,7	2,8
Eterična ulja i smole; parfimerijski, kozmetički ili toaletni proizvodi	196,4	201,7	104,8	2,7	4,7	-2,0
Anorganski kemijski proizvodi; organski i anorganski jedinjenja plemenitih metala, metala koji se rijetko nalaze, radioaktivnih elemenata i izotopa	168,2	185,6	120,4	10,3	18,7	-8,4
Razni proizvodi kemijske industrije	163,4	178,2	80,4	9,1	-26,7	35,7
Bazni metali i proizvodi od baznih metala	1.500,3	1.536,0				
Od čega: Proizvodi od željeza i čelika	513,4	458,8	84,4	-10,6	-16,5	5,8
Željezo i čelik	375,9	404,8	92,8	7,7	-8,4	16,1
Aluminij i proizvodi od aluminija	236,9	229,1	113,1	-3,3	11,2	-14,5
Prehrambene prerađevine	1.434,2	1.446,5			0,0	0,0
Pića, alkoholi i ocat	324,0	335,5	101,7	3,5	1,7	1,8
Razni prehrambeni proizvodi	220,2	226,6	98,6	2,9	-1,5	4,4
Ostaci i otpaci od prehrambene industrije; pripremljena životinjska hrana	194,0	191,8	94,1	-1,1	-6,2	5,1
Proizvodi od žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi	175,9	173,7	103,2	-1,2	3,1	-4,3

Izvor: BHAS, kalkulacija CBBiH